Toukokuu 2 • 2005 Maj

SUKUTIETO

Sukututkija ja kotiseutuarkistot

Samuli Paulaharjun eteläpohjalaiset juuret

Sijais-järjestelmä 1600-luvun sotaväenotoissa

SUKUTIETO

22. vuosikerta
Årgång 22

Sukutietoa julkaisee Suomen Sukututkimusseura. Lehti jaetaan jäsenetuna Suomen Sukututkimusseuran jäsenille. Sukutieto ilmestyy vuonna 2005 viikoilla 8, 19, 37 ja 49.

Sukutieto utges av Genealogiska Samfundet i Finland. Tidskriften delas ut som medlemsförmån till medlemmar i Genealogiska Samfundet i Finland. År 2005 utkommer Sukutieto veckorna 8, 19, 37 och 49.

Päätoimittaja – Chefredaktör
(vastaava toimittaja/
ansvarig redaktör)
Teppo Ylitalo
– sähköposti/e-post:
teppo.ylitalo@genealogia.fi
– puh./tfn 050 590 9569

Toimituskunta
Redaktionsråd
Leif Mether, Gunilla Peräsalo,
Teppo Ylitalo

Tekninen toteutus
Tekniskt utförande
Johan Ulfvens

Tilaushinta
Prenumerationspris
23 €

Ilmoitukset – Annonser
Tuplas Oy, puh. – tfn (09) 242 0119

Aineistopäivät
23.1. (nro 1), 10.4. (nro 2),
14.8. (nro 3) ja 6.11. (nro 4)
Materialdagar
23.1 (nr 1), 10.4 (nr 2), 14.8 (nr 3)
och 6.11 (nr 4)

Painos – Upplaga
n. 7 000 kpl/st.

Painopaikka – Tryckeri
Uusimaa Oy
Porvoo – Borgå

ISSN 0788–1673

■ **Suomen noin 250 kotiseutuarkistoa ja niiden aineistot ovat useimmille sukututkijoille vieraita. Oulun maakuntaarkiston johtaja Vuokko Joki perehdyttää kotiseutuarkistojen saloihin** **s. 10–13.**

■ **Valtakunnallisia sukututkimuspäiviä vietettiin sata vuotta täyttävässä Lahden kaupungissa maaliskuussa.** **s. 24–26.**

Tässä numerossa – I detta nummer

3 Pääkirjoitus – Ledare
4 Taalereilla sijainen sotaväkeen
8 Näköaloja hallituksesta – Synpunkter från styrelsen
10 Sukututkija ja kotiseutuarkistot
14 Sukutieto kysyy – Sukutieto frågar
16 Samuli Paulaharjun eteläpohjalaiset juuret
20 Vieraskynä – Gästpennan
22 Seurassa tapahtuu – Nytt inom Samfundet
24 XXVIII Sukututkimuspäivät Lahdessa
27 Vuoden sukukirja – Årets släktbok
28 Tapahtumakalenteri – Händelsekalender
30 Keskustelua – Diskussion
32 Uutisia – Nyheter
34 Kirjoja – Böcker
38 Uudet jäsenet – Nya medlemmar

■ **Kannessa: Huittisten Jalanojan kylässä oli 1600-luvulla kuusi taloa. Yksi niistä autioitui, kun ainoa mies vietiin sotaan. Jonas Strengin maakirjakartta vuodelta 1646. LSA A1:161. KA. Julkaistu Mikko Huhtamies: Knektar och bönder. Knektersättare vid utskrivningarna i Nedre Satakunda under trettioåriga kriget. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 647. Helsinki 2004, s. 154.**

Pääkirjoitus

Sukututkimuspäivät. nyt

■ Maaliskuiset Sukututkimuspäivät tarjosivat jälleen verratonta antia. Vieraskirjaan kirjoitti Lahdessa nimensä yhteensä noin 800 sukututkimuksesta kiinnostunutta. Järjestelyt onnistuivat erinomaisesti, mistä kiitokset paikallisille isännille.

Harmillista on, että kävijämäärä jäi niin alhaiseksi. Ja mielestäni se jäi. Itse asiassa valtakunnallisten sukututkimuspäivien kävijämäärä on ollut kohtuullisen pieni vuosikausia – ainakin, jos sitä vertaa esimerkiksi Vantaan tai Seinäjoen alueellisiin tapahtumiin. Ruotsin vastaavat päivät ovat jo oma lukunsa.

■ Miksi sitten valtakunnallinen tapahtuma ei vedä väkeä, vaikka sukututkimusinnostus kasvaa koko ajan? Eikö järjestäjien pulmana pitäisi pikemminkin olla riittävän suuren tilan löytäminen tuhansille kävijöille kuin heidän työläs kalastelunsa? Mutta kun ei ole.

Yksi suuri selittäjä on tapahtuman liikkuvuus. Joka vuosi vaihtuva paikkakunta ja uudet olosuhteet tuovat järjestelyille suuria vaatimuksia. Tiedotuksen ja paikallistuntemuksen merkitys korostuvat. Vakikävijät kyllä saapuvat; paljon vaikeampaa on saada järjestämisalueen väki liikkeelle.

Kävijöitä karsii myös kuvitelma siitä, ettei sukututkimuspäivillä ole mitään juuri minulle. Ajatuskulku ei hämmästytä, mutta tekee surulliseksi. Se kertoo sukututkimuksen käsittämisestä pelkäksi sukuluettelon ylläpitämiseksi. Tämä taas on hienovaraisestikin ilmaistuna ahdasnäköistä.

Useimpia sukuja ei taatusti ruodita sukututkimuspäivillä, mahdotontakin se olisi. Sen sijaan niillä puhutaan paljon sukututkimuksen menetelmistä, apukeinoista, lähdeaineistoista – ja kaikkia sukuja ympäröineestä historiallisesta yhteiskunnasta, olosuhteista ja asenteista. Siis takuuvarmasti jokaiselle jotakin.

■ Sitäkin kuulee pohdittavan, kannattaako valtakunnallista tapahtumaa ylipäänsä järjestää. Pohtiminen sinänsä on hyvä asia. Sukututkimuspäivien edut ovat kuitenkin ohittamattomat. Ne ovat sukututkimuksen valtakunnallista kehittämistyötä: niillä paneudutaan yhdessä sukututkimuksen tavoitteisiin, menetelmiin ja muihin ajankohtaisiin kysymyksiin. Konkreettisimmin tämä näkyy päivät perinteisesti päättävässä paneelikeskustelussa sekä julkaisutoimintaa ohjaavassa Vuoden sukukirja -kilpailussa.

Sukututkimuspäivillä on myös vahva alueellinen merkitys. On erittäin tärkeää, että sukututkimustietoa voi saada joka puolella maata. Sitä paitsi päivien luennot ovat asiantuntijoiden antamaa ilmaista koulutusta, ja kauempana asuvien sukututkijoiden tapaaminen korvaamatonta.

■ Valtakunnalliset Sukututkimuspäivät ovat ensi vuonna Vaasassa 25.–26.3.2006. Tapaamisiin viimeistään siellä!

Teppo Ylitalo

Ledare

Släktforskardagarna. nu

■ Släktforskardagarna i mars var åter en givande händelse. Cirka 800 registrerade personer intresserade av släktforskning samlades i Lahtis. Arrangemanget lyckades utmärkt, för vilket de lokala arrangörerna förtjänar ett stort tack.

Tyvärr blev deltagarantalet lågt. Det anser jag verkligen. I själva verket har de rikstäckande släktforskardagarnas besökarantal varit jämförelsevis lågt redan i åratal – åtminstone om man jämför med t.ex. de regionala evenemangen i Vanda eller Seinäjoki. Sveriges motsvarande dagar är en sak för sig.

■ Vad är då orsaken till att ett rikstäckande evenemang ej lockar publik, trots att släktforskningsintresset ökar hela tiden? Borde inte arrangörernas problem snarare vara att hitta tillräckliga utrymmen för tusentals besökare än att göra ett drygt arbete med att locka besökare? Men så är det inte.

En förklaring är evenemangets rörlighet. Orten varierar från år till år och nya förhållanden ställer stora krav på arrangemangen. Betydelsen av information och lokalkännedom ökar. De årligen återkommande besökarna anländer nog; mycket svårare är det att få folk i regionen i rörelse.

Antalet besökare begränsas även av föreställningen att släktforskardagarna inte har någonting att erbjuda mig. Tankegången förvånar inte, men gör en ledsen. Tanken visar att släktforskning uppfattas endast som upprättande av släkttabeller. Detta i sin tur är försiktigt sagt trångsynt.

De flesta släkter benas garanterat inte ut under släktforskardagarna, det skulle ju även vara omöjligt. Däremot diskuteras mycket släktforskningens metoder, hjälpmedel och källmaterial – och det historiska samhället som omger alla släkter, förhållanden och attityder. Alltså garanterat något för var och en.

■ Man resonerar även om det överhuvudtaget lönar sig att anordna rikstäckande släktforskardagar. Ett resonemang i sig är en bra sak. Släktforskardagarnas fördelar går ej att förbise. Det är fråga om släktforskningens rikstäckande utvecklingsarbete; man fördjupar sig tillsammans i släktforskningens målsättning, metoder och andra aktuella frågor. Konkret ses detta i paneldiskussionen som traditionellt avslutar dagarna samt i tävlingen om Årets släktbok som styr publikationsverksamheten.

Släktforskardagarna har även en stark regional betydelse. Det är mycket viktigt att släktforskningsinformation kan erhållas i alla delar av landet. Dessutom ger experter gratis skolning genom dagarnas föreläsningar, och det är oersättligt att träffa släktforskare som kommer från andra orter.

■ Följande rikstäckande Släktforskardagar hålls 25–26.3. 2006 i Vasa. På återseende där om inte tidigare!

Teppo Ylitalo

MIKKO HUHTAMIES

Taalereilla sijainen sotaväkeen

Leigdekarl-järjestelmä oli oleellinen osa väenottoja 1600-luvulla

■ **Porttivahti. Carel Fabritiuksen maalaus vuodelta 1654. Julkaistu Kroener–Präve (Hrsg.) 1996, kansikuva.**

Maanmittari Anders Strengin maakirjakartassa Satakunnasta vuodelta 1634 tapaa tavan takaa autioitunutta taloa koskevan lisähuomautuksen: "talo on autio, koska ainoa mies viety sotaväkeen". Maanmittari ei merkinnyt karttaansa vain lyhytaikaista veronmaksuhäiriötä, vaan usein kyseessä oli ns. toivoton tapaus, jopa vuosikymmeniä autiona ollut talo. Naapureiden kertoman perusteella maanmittari merkitsi karttaansa oliko talo ollut kymmenen, kaksikymmentä vai peräti sata vuotta autiona (ruots. öde).

Kymmeniä vuosia jatkuneen autioitumisen jälkeen jäljellä oli yleensä enää vain luhistunut (förfallen) puukasa. Mutta tarkka maanmittari merkitsi nämäkin "muinaismuistot" karttaansa. Jos maakirjakarttoja katsoo oikein tarkkaan, havaitsee toisissa kartoissa käytetyn pientä ympyrää, jossa on piste keskellä. Merkintä tarkoitti kadonnutta taloa.

Vaikka 1600-luvun suurten sotien ajan autioitumisen syitä ei ole systemaattisesti tutkittu, voi ainakin Satakunnan maakirjakarttojen selitysten perusteella päätellä, että juuri sotaväenotot olivat autioitumisen keskeisin syy. Jos väenotto kohdistui yksimiehiseen taloon, oli sen tulevaisuus vakavasti vaakalaudalla. Lisätyövoiman saanti oli jatkuvan työvoimapulan aikakaudella vaikeaa. Moni talo yrittikin selvitä pelkästään naisten, vanhusten ja lasten avulla.

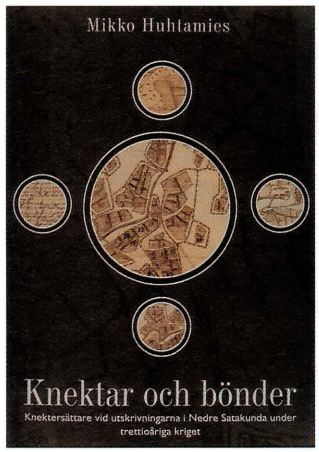

■ **Artikkeli perustuu kirjoittajan hiljattain ilmestyneeseen väitöskirjaan. Siitä on julkaistu ruotsinkielinen teos, "Knektar och bönder. Knektersättare vid utskrivningarna i Nedre Satakunda under trettioåriga kriget", Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 647. Mikko Huhtamies tarkastelee siinä sotaväenottoja ja sijaisjärjestelmää Ala-Satakunnassa erityisesti vuosina 1631–1648.**

Sotaväenotoilla (utskrivning) rekrytoitiin sotamiehiä Ruotsin suurvalta-armeijaan pääsääntöisesti vuosina 1620–1680. Tosin Pohjanmaalla väenottoja pidettiin aina vuoteen 1733 asti. Satunnaisesti sotaväenottoja oli järjestetty 1500-luvullakin, mutta ne eivät vielä olleet valtakunnallisia ja ne toteutettiin vaihtelevin perustein. Vasta Kustaa Adolfin 1620-luvun suuressa armeijauudistuksessa miehiä alettiin pakko-ottaa vuosittain koko valtakunnasta itäisiä ja pohjoisia rajaseutuja (Kainuu, Lappi, Karjala sekä uudet provinssit Baltiassa) lukuun ottamatta.

Väenotoilla rekrytoitiin nihtejä Ruotsin varuskuntiin, joita oli eri puolilla Itämeren rantoja. Suomalaisille tulivat tutuiksi muiden muassa Narva, Riika, Stralsund ja Stettin. Varsinaisiin taisteluihin väenotoilla otetut sotamiehet osallistuivat vain kolmekymmenvuotisen sodan ensimmäisissä taisteluissa.

Kovaonnisia ja karkureita

Sotilaan elämä varuskunnassa ei ollut helppoa. Vaikka linnoitusten muurien sisällä oltiin turvassa vihollilselta, kohtasi miehiä toisenlainen ja vieläkin vakavampi uhka: taudit. Varuskuntataudit harvensivat rivistöjä tehokkaasti – jopa puolet miehistöstä saattoi kuolla tauteihin muutamassa kuukaudessa. Kun rutto iski, ei juuri mitään ollut tehtävissä.

Lisäksi 1600-luvun poikkeuksellisen kylmät sääolot pahensivat tilannetta entisestään. Pakkasen takia miehistö sulloutui ahtaisiin sisätiloihin, mikä teki

kulkutautien leviämiselle otolliset olosuhteet. Varuskuntien huollon puolestaan estivät kylmä talvi ja jäätynyt meri.

Varuskuntatautien takia uusia väenottoja jouduttiin järjestämään vuosi toisensa jälkeen. Kotimaassa sotaväenotot aiheuttivat 1620- ja 1630-luvuilla laajaa sotilaskarkuruutta ja väenottotilaisuuksista pakoilua. Talonpojat pakenivat kylien lähimetsiin. Kun väenotto oli ohi, palattiin takaisin. Toiset jättivät kotiseutunsa lopullisesti. Varsinkin Itä-Suomesta miehiä karkasi suurin joukoin rajan taakse Inkerinmaalle, Viroon ja Liivinmaalle. Nämä alueet olivat sodan takia pahoin autioituneet ja vailla työvoimaa. Esimerkiksi Viron maatiloista kaksi kolmasosaa oli vailla isäntää.

Suuri työvoimatyhjiö valtakunnan itäisillä rajaseuduilla veti puoleensa onnenonkijoita ja irtainta väestöä Itä-Suomesta. Myös Itä-Suomessa käytössä ollut ns. arvioverotus aikaansai sen, että ensimmäisten lähtiessä lopulta myös muutkin lähtivät, sillä kollektiivinen verotaakka ei pienentynyt vaikka maksajien lukumäärä pieneni.

Ruotsalaisaatelisto oli saanut läänityksinä Baltiasta suuria tilakomplekseja, joilla tarvittiin työvoimaa. Läänitysten yhteyteen perustettiin työvoiman saannin varmistamiseksi myös siirtokuntia, joihin muutti kokonaisia perheitä Itä-Suomesta. Tällaisia siirtokuntia oli Inkerinmaalla, Virossa ja Liivinmaalla.

Muuallakin maassa sotilaskarkuruus sai suuret mittasuhteet. Länsi-Suomessa monet sotilaskarkurit siirtyivät nykyisen Ruotsin puolelle tai lähiseutujen kartanoiden työvoimaksi.

Taloruodutus toi hyväpalkkaiset sijaissotilaat

Vuonna 1642 kruunu päätti ratkaista karkuruusongelman siirtymällä ns. talokohtaisen ruodutukseen. Uudistusta ajoi voimakkaasti Suomen silloinen kenraalikuvernööri Pietari Brahe, jonka laskujen mukaan jopa kolmasosa suomalaisalokkaista oli karkuteillä. Talokohtainen ruodutus vakiinnutti väenoton ja sitoi sen maanomistukseen. Kun aiemmin ruodussa oli ollut kymmenen miestä, oli siinä uudistuksen jälkeen vastaava määrä taloja. Kymmenen talon ruotu muodosti vakinaisen kollektiivin, joka vastasi siitä, että kruunu sai sotamiehensä.

Taloruotu pystyi tekemään keskenään järjestelyjä. Väenotto pystyttiin ennakoimaan, kun sotamiehen luovutusvuoro kiersi ruodun talojen välillä. Yksittäinen talo pystyi laskemaan, milloin sen vuoro tulisi. Juuri talokohtaisen ruodutuksen mukanaan tuoma ennakoitavuus lisäsi palkattujen sijaisten käyttöä. Sijaiseksi saatettiin pestata lähiseudulta joku köyhän yksineläjän poika. Tehtiin sopimus, jonka perusteella poika lupautui talon sijaissotilaaksi. Näistä palkkamiehistä käytetään lähteissä nimitystä *leigdekarl*.

Sijaisten palkkaus yleistyi lähinnä talonpoikien oman toimeliaisuuden seurauksena – kyse oli mukautumisesta kovan paineen alla. Kruunu ei sijaisten käyttöä pyrkinyt edistämään. Alussa sijaisten pestaamiseen oli suhtauduttu valtiovallan taholta jopa epäillen, koska talollisten pelättiin köyhtyvän sijaisten suurten palkkojen takia. Talokohtainen ruodutus loi kuitenkin sijaisjärjestelmälle otolliset puitteet. Pian havaittiin myös järjestelmän mukanaan tuomat edut: autioituminen ja karkuruus vähenivät. Isännät säästyivät.

Kruunun huoli siitä, että talonpojat olisivat köyhtyneet sijaisten korkeiden palkkavaatimusten takia, ei ollut aiheeton. Sijaismiehistä oli pulaa ja palkat nousivat huikean korkeiksi 1600-luvun loppua kohden. Usein juuri sijainen määräsi hinnan, ja pakkotilanteessa ollut isäntä joutui maksamaan sen. Vuosisadan puolivälissä sijaismiehen palkka saattoi olla jo satoja kuparitaalereita. Satakunnassa palkat vaihtelivat 20–150 taalerin välillä, mutta Pohjanmaalla ja Itä-Suomessa sijaisille maksettiin satojakin taalereita. Tiettävästi korkein palkkasumma, 550 kuparitaaleria, maksettiin Oulun läänissä vuosisadan puolivälissä. Tällä hinnalla pystyi ostamaan kokonaisen maatilan.

Kuten Pentti Virrankoski on todennut, tervanpoltto oli se vauraudenlähde, joka mahdollisti korkeiden palkkojen maksamisen. Koska tervaa poltettiin niin Pohjanmaalla kuin Itä-Suomessa-

kin, on korkeiden palkkojen ja tervanpolton välinen yhteys ainakin näillä alueilla ilmeinen. Mistään suuresta varainsiirrosta palkkamiehen hyväksi ei kuitenkaan ollut kyse. Palkkamies ei yleensä itse saanut palkkarahojaan – ainakaan kerralla. Palkka maksettiin yleensä vuosien kuluessa palkkamiehen kotiin jääneille omaisille, yleensä luontaistuotteina ja/tai rahana. Omaiset kuluttivat tavallaan "piikkiin" palkkaajan aitasta saatuja elintarvikkeita.

Aikana, jolloin ruuasta oli pulaa eikä satojen onnistumisesta koskaan ollut varmuutta, ei palkan maksu sujunut ilman riitoja. Tuomiokirjoissa sijaisen palkkariita onkin eräänlainen tyyppitapaus. Mainittakoon vielä, että nykyisen Ruotsin puolella sijaisille maksettiin järjestään suurempia palkkoja kuin Suomen alueella. Elintaso oli Ruotsissa jo tuolloin korkeampi.

Sijaisten palkkauksessa Pohjanmaa erottuu muusta maasta kahdessakin mielessä. Korkeiden palkkojen lisäksi huomionarvoista on, että väenottoja pidettiin tässä maakunnassa pidempään kuin missään muualla Suomessa – aina vuoteen 1733 saakka. Sijaisjärjestelmä näyttää toimineen Pohjanmaalla sen verran hyvin, ettei siitä haluttu luopua eikä vakinaiseen sotamiehenpitoon (ruotuväkilaitokseen) muun maan tapaan haluttu siirtyä. Tietyin paikoin valtakuntaa väenottokäytäntö koettiin paljon toimimattomammaksi. Esimerkiksi Länsipohjan Bygdeåssa anottiin vakinaiseen sotamiehenpitoon siirtymistä jo vuonna 1649.

Aatelisasutus sijaiskaupan esteenä

Perintö- ja kruununtalonpoikien näkökulmasta aatelisasutus oli pahin sijaiskauppaa haittaava tekijä. Rälssialueet ja kartanoiden lähipiirit olivat nimittäin väentoista joko kokonaan vapaita (ns. rå och röörs -tilat eli kartanoiden rajapiiritilat) tai niistä otettiin miehiä "harvemmalla kammalla" (rälssialueet). Rälssialueella ottosuhde oli 1/20 kun se veromaalla oli 1/10. Ensin mainitulta oli siten pienempi todennäköisyys joutua sotaväkeen.

Rälssi- tai rajapiiritalonpoikien "luontaisetu" sai aikaan työvoiman muuton näille vapaa-alueille, mikä luonnollisesti hankaloitti veromaalla asuvien talonpoikien sijaisrekrytointia. Varsinkin läänitysten lisääntyminen vuosisadan puolivälin paikkeilla aiheutti suoranaisen työvoimapulan veromaalla. Houkutus muuttamiseen oli suuri, sillä väenotossa nihdiksi joutuminen merkitsi usein ennenaikaista kuolemaa.

Siellä missä rälssiä oli vähän suhteessa perintö- ja kruununtalonpoikiin sijaisia pystyttiin hankkimaan. Suuret sosiaalisesti yhtenäiset talonpoikaispitäjät (tai suuret kylät) olivat väenottotilan-

Väenotto-asiakirjat mielenkiintoisia sukututkijoille

Väenottoihin liittynyt lähdemateriaali on relevanttia aineistoa sukututkijoille. Ruodutus- ja väenottoluettelot (roterings- och utskrivninglängder) sisältävät monenlaista muutakin tietoa kuin vain nihtien nimiä ja kotikyliä. Näissä luetteloissa on kerrottu muiden muassa sukulaisuussuhteista (kenen isä, veli tai vävy kyseinen alokas oli), sairastumisista ja loukkaantumisista, veronmakukyvystä, sotilaskarkuruudesta ym. Tätä kautta henkilöitä voidaan jäljittää. Luetteloiden marginaaleissa on usein myös muuta mielenkiintoista tietoa.

Väenoton jälkeen tehdyissä katselmusluetteloissa (rullor) tietoa on vieläkin enemmän. Näihin luetteloihin kirjattiin väenoton jälkeen tapahtuneet muutokset eli se, oliko alokas karannut, vapautettu, sijoitettu muualla tai palkannut sijaisen puolestaan. Tämän materiaalin perusteella voi hyvinkin päästä oman esi-isänsä jäljille. Ruodutus- ja väenottoluettelot sekä katselmusluettelot laadittiin muun muassa juuri alokkaiden tarkan olinpaikan selvittämiseksi, ja siksi ne auttavat myös esi-isiään jäljittävää sukututkijaa. ◆

■ **Kokemäen ruodutus- ja väenottoluettelo vuodelta 1639. Roterings- och utskrivningslängder 1639:724–725:77. Krigsarkivet, Tukholma. Julkaistu Huhtamies 2004, s. 26.**

■ Pohjois-Saksassa sijaitseva Stralsundin varuskuntakaupunki oli monen suomalaisen nihdin palveluspaikka. SFP, Stralsund 249. Krigsarkivet, Tukholma. Julkaistu Huhtamies 2004, s. 90.

teessa vahvoja. Tutkimallani alueella esimerkiksi Huittinen ja Loimaa Ala-Satakunnassa selvisivät väenotoista paremmin kuin aatelisvaltaiset ja sosiaalisesti epäyhtenäiset Kokemäki ja Ulvila. Huittisten ja Loimaan talonpoikaispitäjissä oli paljon samankokoisia taloja, joille väenotot muodostivat yhteisen uhan (eikä aatelisasutusta juuri ollenkaan).

Talonpoikaisvaltaisilla alueilla kehittyi talollisten keskinäinen solidaarisuus ja yhteistyö. Talonpoikien yhteistyöllä oli pitkät perinteet, sillä olihan peltotyöt jo keskiajalta lähtien tehty sarkajakoisilla pelloilla yhteisvoimin. Tärkein esimerkki näistä defensiivisistä toimintatavoista oli jo edellä mainittu väenottovuoron kierrättäminen sekä palkkakustannusten jakaminen. Tarpeen tullen sijainen löydettiin aina jostain, sukuverkoston avulla tarvittaessa vaikka kauempaakin.

Sijaisia oli Ala-Satakunnan sotamiehiksi otettujen joukossa 10–40 prosenttia. Eniten heitä oli Huittisissa, Loimaalla ja Eurassa, vähiten Kokemäellä ja Ulvilassa. Siellä missä sijaisia pystyttiin hankkimaan, isäntiä joutui sotaväkeen vähiten. Myös autioituminen oli näissä pitäjissä vähäistä.

Välivaiheen järjestelmä

Suurvaltakauden sijaisjärjestelmä oli välivaihe, joka edelsi vuonna 1683 tapahtunutta siirtymistä vakinaiseen sotamiehenpitoon. Voidaan sanoa, että suurvaltakauden sijaissotilas oli eräänlainen puolivakinainen sotamies, jolla ei vielä ollut omaa sotilastorppaa, mutta joka jo asui palkkaajan talossa ehkä palvelusväelle varatussa rengintuvassa. Palkkamies saatettiin pestata taloon vakinaiseksi sijaiseksi jo vuosia ennen väenottoa. Sijainen saattoi työskennellä sopimuksen mukaan esimerkiksi paimenena tai renkinä ennen sotaan lähtöään. Tärkeintä oli, että talo pystyi tarvittaessa luovuttamaan miehen kruunulle.

Sijaisten käyttö ei ollut vain 1600-luvun Ruotsin ilmiö, vaan vastaavanlaisia käytäntöjä oli lähes kaikkialla Euroopassa, missä sotaväki rekrytoitiin pakko-otoin. Ruotsissa sijaiskäytäntö oli kuitenkin valtakunnanlaajuisten väenottojen seurauksena laajempi ilmiö kuin muissa maissa, jossa pakko-otoin rekrytoitiin vain osa sotajoukoista.

Talolliset pystyivät palkkaamalla sijaisen säästämään oman tai sukulaisensa hengen, mutta vain maksamalla kovan hinnan. Vaikka sijaisen avulla voitiin estää talon autioituminen, saattoi toinen tai kolmas samaan taloon osunut väenotto jo olla liikaa. Talo joutui sijaisten palkkojen takia perikatoon.

Palkkamies joutui yleensä loppuiäkseen sotaväkeen. Asepalveluksella ei ollut takarajaa, mutta yleensä 20 vuoden palveluksen jälkeen raihnainen sotamies saattoi anoa sotakollegiolta vapautusta. Tapaukset käsiteltiin yksitellen; mitään yleistä linjaa tässä suhteessa ei ollut. Ainakin jotkut vapautetut sotilaat siirtyivät siirtolaisiksi Viroon. Vain onnenkaupalla palkkamies saattoi palata sodasta terveenä. ◆

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja tutkija Helsingin yliopistossa.

Kuvituslähteet

Bernhard R. Kroener – Ralf Präve (Hrsg.): Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit. Schöningh. Paderborn 1996.

Knektar och bönder. Knektersättare vid utskrivningarna i Nedre Satakunda under trettioåriga kriget. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 647. Helsinki 2004.

Den udda Kajsa och mammas första LP-skiva

Johanna Aminoff-Winberg

När det här skrivs har vi just firat påsk. Som vanligt tillbringade min familj påsken på vårt sommarställe. Ursprungligen är det ett torp som bröts ut på 1880-talet. Torparen fällde skog och bröt mark så att han fick några hektar dålig och mager åker. I den lilla ladugården stod en ko och några får. Häst hade han inte råd med. Dagsverken gjorde han på det närbelägna bruket och senare på den nygrundade ångsågen.

Vid något tillfälle började jag fundera på den här torparen och hans liv. Hur hade vardagen sett ut i den lilla byn där det fanns 4–5 torp vid slutet av 1800-talet? Det som mina barn uppfattar som sitt sommarparadis har skapats med svett och möda. Torpet bestod ursprungligen av kök och kammare och en kall vind. Av de tolv barnen levde endast sju till vuxen ålder.

Vardagsslitet skilde sig så markant från dagens värld att jag började fundera på att sätta något till pappers om vårt sommartorp. Jag ville ge mina söner en djupare insikt i byns och bygdens historia. Det här projektet visade sig minst lika intressant som en regelrätt släktutredning. Ju mer jag hittade i arkiven desto mer svällde det hela. Från att först ha varit några sidor om vårt sommarställe växte det ut till en undersökning som omfattar flera byar i grannskapet.

Till det mest spännande som jag hittade hörde Kajsa Mattsdotter. Den enda kvinna i Nyland som på 1600-talet avrättades för häxeri. Hon var född i vår sommarby och dömdes 1683 för häxeri och blev halshuggen. Numera söker sig våra tankar varje påsk till denna udda kvinna som säkert inte var en häxa, men nog en grälsjuk och illa omtyckt person i bygden.

Just de här udda personerna, som ofta var mycket färgstarka, är kryddan i en släktutredning. Betydligt mer spännande än någon officer, som har gjort karriär i något av de många krigen under den svenska tiden. De som levde litet på samhällets skuggsida kan ha lämnat många spår efter sig i domböcker. Domböckerna ger också i övrigt en bra bild av vardagslivet i ett lokalsamhälle på 1600–1800-talen.

Ett faktum är att det inte finns så mycket skriftligt material om det dagliga livet under gångna sekel. Det har fått mig att fundera på hur mycket vi i vår tur kommer att lämna efter oss. Myndigheter har en uppsjö av handlingar i sina arkiv, men en familjs liv kanske inte är så väl dokumenterat. Jag råkar komma från en familj där man i generationer skrivit mycket brev. Barn har varit bosatta utomlands eller studerat på annan ort, vilket föranlett familjmedlemmarna att brevväxla sinsemellan. Det är otroligt roligt att senare läsa de här breven.

Nyligen har jag roat mig och familjen med att läsa högt de brev jag skrev då mina pojkar var små. Mycket av det de har sagt och gjort hade jag redan hunnit glömma. Nu har vi fått oss många goda skratt.

Har man inte tillgång till en brevsamling, måste man söka i andra källor för att få en uppfattning om det dagliga livet. Många släktforskare har insett att de borde ha frågat ut tidigare generationer medan de ännu var i livet. Nu återstår kanske bara någon historia som en moster eller farbror berättat. En historia som kanske under decenniernas lopp har förvanskats.

När mormor och farmor berättar om sin barndom kanske vi lyssnar, men utan att egentligen lägga det på minnet. Kanske vi ändå en dag stannar upp och undrar hur det egentligen var. För kommande generationer kan det vara guld värt att vi skulle skriva ner våra hågkomster. Utan att ha ambitionen att skriva riktiga memoarer, det är ju inte meningen. Man borde beskriva hur livet levdes, hur mjölk och smör såldes i lösvikt, när man åt den första bananen, yoghurten, pizzan.

För dagens barn är ett liv utan TV eller Internet, snabbmat, skvalmusik överallt, inga skolskjutsar en omöjlighet. Folklivsforskare samlar ju in just sådana här uppgifter. Men det är inte riktigt samma sak att läsa om hur "alla andra" gjorde, som att läsa hur ens egen pappa skidade långa vägar till skolan eller vilken LP-skiva (också en sak inte alla barn idag känner till) mamma först köpte.

Jag tror det här en fråga som släktforskare, i dessa tider när vi mest talar i telefon och skickar korta e-mejl, kunde fundera på – att s.a.s. se framåt i tiden i stället för bakåt. ◆

Liput ja lipputangot

Yritysliput ▪ Viirit ▪ Kansallisliput ▪ Mainoskankaat
Banderollit ▪ Pöytästandaarit ▪ Suunnittelutuki
Lipputangot ▪ Tanko-osat ▪ Asennukset ▪ Liputusjärjestelmät

Linnalippu Oy YPÄ Finn Marin

Tutut perinteiset suomalaiset kansainvälisiin
koitoksiin yhdistyneinä ja nimettyinä.

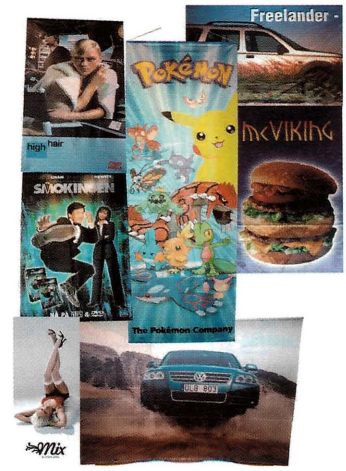

Flagmore

www.flagmore.com

Flagmore: Vattuniemenkuja 4 E, 00210 Helsinki, (09) 5497 6500

Kirjapaino

LAINE DIRECT

perustettu 1954

Sukukirjat

Pienetkin painokset edullisesti ja nopeasti.

Tiedustelut: 02-8387 2800 Maru Vainio, maru.vainio@laine.net
Laine Direct Oy, Kairakatu 15, PL 31, 26101 RAUMA
www.laine.net

VUOKKO JOKI

Sukututkija ja kotiseutuarkistot

Aloitteleva sukututkija ei etene kovinkaan pitkälle sukututkimuksessaan ennen törmäämistään arkistoihin. Tutuksi tulevat pian kirkkoherranvirastot arkistoineen sekä maakunta-arkistot tai Kansallisarkisto. Paitsi kirkonkirjoista useimmat sukututkijat kiinnostuvat myös muusta aineistosta, jota arkistolaitoksesta löytyy. Perukirjat, henkikirjat, maakirjat, passiluettelot, kruununtilojen katselmukset ja muut viranomaisarkistojen asiakirjasarjat antavat lisätietoa pelkkiin esipolvitauluihin tai seurakunnan aineistosta löytyvään tietoon esi-isistä ja näiden elinpiiristä. Jos suvussa on merkkihenkilöitä, tällaisen henkilön arkisto on usein säilynyt ja löytyy ongelmitta arkistosta. Kaikki tämä on tuttua sukututkijalle.

Sen sijaan moni sukututkija ei osaa kääntyä kotiseutuarkiston puoleen tietoa etsiessään. Mitä siis ovat kotiseutuarkistot, ja mitä tietoa sukututkija saattaa kotiseutuarkistosta löytää?

■ Kaupungin ylläpitämä Lapuan kotiseutuarkisto on perustettu vuonna 2000. Se toimii Vanhan Paukun Kulttuurikeskuksessa. Kuvat: Teppo Ylitalo.

■ Tällaistakin materiaalia saattaa löytää kotiseutuarkistoista. Tiistenjoen osuusmeijerin arkisto, Lapuan kotiseutuarkisto.

Kotiseutuarkistot vuoden 1999 kyselyn mukaan

Suomalaisten kotiseutuarkistojen todellisuutta selviteltiin Suomen Kotiseutuliiton ja Arkistolaitoksen kyselyllä 1999. Otan seuraavassa esille vain muutamia perusasioita; yksityiskohtaisemmista tiedoista kiinnostuneet voivat tiedustella kyselystä tehtyä yhteenvetoa Oulun maakunta-arkistosta tai Suomen Kotiseutuliitosta.

Suomessa toimi vuosituhannen vaihteessa noin 250 kotiseutuarkistoa, joista valtaosa vaikutti yhden kunnan alueella. Koska osa kotiseutuarkistoista ainoastaan kerää aineistoa kykenemättä järjestämään sitä ja/tai pitämään yllä asiakaspalvelua, todellisuudessa toimivien kotiseutuarkistojen määrä on pienempi. Ajantasaista kattavaa luetteloa kotiseutuarkistoista ei ole saatavilla, mutta nettihaulla (vain osalla kotiseutuarkistoja on Internet-sivustot) tai soittamalla joko asianomaiseen kunnanarkistoon tai -kirjastoon, saa vastauksen siihen, toimiiko tietyllä paikkakunnalla kotiseutuarkistoa.

Useimmiten kotiseutuarkisto toimii kunnanarkiston tai -kirjaston yhteydessä. Kunnan ylläpitämän kotiseutuarkiston etuna on pysyvyys: sen toiminta ei ole yksityisen tahon kiinnostuksen jatkuvuuden varassa. Kun kotiseutuarkistoa ylläpitää yksityinen taho, esimerkiksi kotiseutuyhdistys, on yhdeksi menestyksekkääksi tavaksi osoittautunut kotiseutuyhdistyksen, -lehden ja -arkiston yhteiselo. Yksityisen yhdistyksen ylläpitämä kotiseutuarkistoista on vajaa neljäsosa.

Kotiseutuarkistojen toimintaa on pyritty edistämään 1970-luvulta lähtien, mutta varsinaisesti 1980-luvun lopulla niiden perustamista vauhditettiin

niin Kotiseutuliiton kuin yleisarkistojenkin toimin ja lisäpotkua kehitykselle antoi koulujen kotiseutuopetuksen kehitys. 1990-luvun alun lama koetteli kotiseutuarkistoja, joista valtaosa ei ole saavuttanut sellaista asemaa kuin 1980-luvulla tavoiteltiin.

Kotiseutuarkistot keräävät paikallista yksityisluonteista arkistoaineistoa: henkilöiden, sukujen, yhdistysten, seurojen ja liikelaitosten arkistoja. Viranomaisarkistoja niiden hallussa ei ole eikä voi olla. Viranomaisarkistoja säätelee arkistolaki (831/1994), joka velvoittaa valtion viranomaiset siirtämään 40–50 vuotta vanhan aineistonsa Arkistolaitokseen: Kansallisarkistoon tai johonkin seitsemästä maakunta-arkistosta. Kuntien ja kuntayhtymien arkistolaki edellyttää huolehtivan itse arkistoistaan. Evankelis-luterilaisten seurakuntien arkistoista säädetään kirkkolaissa.

Kotiseutuarkisto kokoaa siis yksityisiä arkistoja ja kokoelmia. Kotiseutuarkistoon kuuluvat esimerkiksi seuraavat asiakirjat: kirjeet, päiväkirjat, muistelmat, valokuvat, piirustukset ja kartat, videonauhat perheen kesälomanvietosta. Kotiseutuarkistoon eivät kuulu esineet, jotka ottaa vastaan kotiseutumuseo, tai painotuotteet, jotka kuuluvat kunnankirjaston kotiseutukokoelmaan

Kun yksityisluonteista aineistoa luovutetaan ja otetaan vastaan kotiseutuarkistoon, tulee kotiseutuarkiston:

- mielellään aina laatia luovuttajan kanssa luovutussopimus, jossa määritellään mahdolliset aineiston käyttörajoitukset (luovuttajalla on mahdollisuus asettaa käyttörajoitus)
- järjestää ja luetteloida arkistot ennen niiden antamista kiinnostuneiden käyttöön
- hoitaa asiakaspalvelu asianmukaisesti, muun muassa huolehtimalla, että käyttörajoituksia noudatetaan ja että asiattomien pääsy itse arkistotilaan estetään
- järjestää arkistotilavaatimukset täyttävä arkistotila ja huolehtia sen kunnosta
- tiedottaa toiminnastaan ja hankkia tuntuma siihen, mitä aineistoa paikkakunnalla on, jotta tämän aineiston talteen saaminen esimerkiksi kuolinpesän hallusta ei olisi sattumanvaraista.

■ **Juuri saapunutta materiaalia Lapuan kotiseutuarkistossa.**

Vuoden 1999 kyselyn mukaan kotiseutuarkistoissa oli noin 4 500 hyllymetriä (hm) aineistoa. Vertailun vuoksi voi mainita, että Arkistolaitoksessa (Kansallisarkistossa ja maakunta-arkistoissa) oli tuolloin 12 300 hm yksityisluonteista arkistoaineistoa. Huomattava osa kotiseutuarkistojen aineistosta oli järjestämättä ja vain osalla kotiseutuarkistoja oli säännöllinen asiakaspalvelu. Tämä luonnollisesti heikentää aineiston käytettävyyttä.

Yksityisluonteista aineistoa ei ketään voida velvoittaa luovuttamaan arkistoihin. Muun muassa tämän vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että luovuttajien luottamus arkistoihin säilyy ja että ylipäätänsä tietoa eri arkistoista ja niiden toiminnasta on saatavissa. Kaatopaikalle toimittaminen ei siten olisi ainoa mieleen tuleva vaihtoehto esimerkiksi kuolinpesää tyhjennettäessä.

Arkistotietokanta Vakka ja Yksityisarkistorekisteri

Omilla paikkakunnillaan maakunta-arkistot toimivat tavallaan kotiseutuarkistoina, sillä niihin luovutetaan sijaintipaikkakunnalta ja sen lähiympäristöstä valtaosa niiden yksityisluonteisesta aineistosta. Mitä kauemmas kohti arkistopiirin rajoja edetään, sitä vähemmän yksityisarkistoja maakunta-arkistoihin luovutetaan. Voisikin arvella, että mitä kauempana maakunta-arkistosta maantieteellisesti ollaan, sitä paremmat mahdollisuudet kotiseutuarkistolla on saavuttaa merkittävä asema.

Arkistotietokanta Vakan avulla löytää tiedot kaikista arkistolaitoksessa säilytettävistä arkistoista, myös yksityisarkistoista. Lukuun ottamatta alle sata vuotta vanhoja henkilöarkistoja myös luettelo- ja kuvailutiedot ovat löydettävissä Internetin kautta (http://www.narc.fi/cgi-bin/db2www/arkistotietokanta/haku).

Halutessaan tarkempia tietoja tiettyyn henkilöarkistoon sisältyvistä sarjoista tai arkistoyksiköistä on syytä huomata, että Arkistolaitoksen säilyttämistä alle sata vuotta vanhoista henkilöarkistoista ei viedä Internetiin luetteloja kuvailutietoja tietosuojasyistä. Kaikkea sitä tietoa, mitä vastaisuudessakin yksityisarkistojen arkistohakemistoissa on Arkistolaitoksen tutkijasaleissa käytettävissä, ei siksi ole saatavissa Internetistä.

Internetin kautta saa alle sata vuotta vanhoista henkilöarkistoista vain perustiedot eli tiedon siitä, minkä niminen henkilö on kysymyksessä, milloin hän on elänyt, miten laaja arkisto on, mitkä vuodet se kattaa sekä missä aineisto säilytetään. Muista yksityisarkistoista kuten yhdistysten ja liikelaitosten arkistoista sen sijaan saa luettelo- ja kuvailutiedot Internetin kautta. Itse alkuperäisiä asiakirjoja ei ole skannattu Vakkaan, vaan tutkijoiden käytettävissä ovat hakemistotiedot.

Arkistolaitoksen Yksityisarkistorekisteri kattaa toistaiseksi vain Arkistolaitoksessa sekä yksityis-luontoisissa keskusarkistoissa säilytettävät yksityisarkistot. Yksityisarkistorekisteriä on tarkoitus laajentaa kattamaan kaikki

keskeiset yksityisarkistot seuraavan vajaan kymmenen vuoden kuluessa, jolloin myös kotiseutuarkistojen aineistojen tulisi olla tavoitettavissa rekisterin kautta. Tällöin sukututkijoiden ja muiden tutkijoiden asema helpottuu huomattavasti, kun yhdestä rekisteristä on systemaattisesti saatavissa tieto paitsi siitä, mitä arkistoja on säilynyt ja tallessa, myös tieto siitä, missä tämä aineisto on.

Vaillinaisenakin Yksityisarkistorekisteristä on jo hyötyä sekä siinä mukana olevien arkistojen aineiston että aikoinaan jostain syystä hajalleen eri arkistoihin päätyneiden, saman arkistonmuodostajan asiakirjojen kokonaisuuden hahmottamisessa.

Sukututkija kotiseutuarkistossa

Sukututkijankin on syytä tietää tiedonhakunsa pohjaksi muutamia perusasioita arkistoteoriasta, vaikka toki arkistojen päivystyshenkilökunta auttaa tarvittaessa. Lähtökohtana nimittäin kaikissa arkistoissa on ja tulisi olla aineiston nimeäminen arkistonmuodostajan pohjalta. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi Matti Meikäläisen toiminnasta kertynyt arkisto on nimeltään Matti Meikäläisen arkisto. Sitä ei voi nimetä luovuttajansa Maija Matintytär Meikäläisen mukaan tai sen kattaman aihepiirin mukaan.

Jos Maija Virtasen hallussa on Välikylän nuorisoseuran arkisto, johon sisältyy sihteeri Matti Korhosen henkilökohtaisia asiakirjoja, kyseessä on kaksi eri arkistoa: Välikylän nuorisoseuran arkisto ja Matti Korhosen arkisto. Jos ja kun tätä nimeämissääntöä noudatetaan, ei sukututkijallekaan synny hakemistojen perusteella turhia odotuksia ja pettymyksiä aineiston luonteen suhteen.

Tällä hetkellä arkistot on nimetty kotiseutuarkistoissa kirjavasti. Niinpä sukututkijan on syytä pidätellä löytämisen riemuaan, kunnes on varmistanut löytönsä sisällön: onko kyse todella esi-isän arkistosta, esi-isän arkistoon luovuttamasta aineistosta tai esi-isään jotenkin muuten liittyvästä aineistosta?

Jos kotiseutuarkistosta löytyy oman esi-isän henkilökohtainen arkisto, on selvää, että sukututkija on merkittävien asiakirjojen äärellä. Tällöin hän pystyy luomaan erilaisen yhteyden esi-isään kuin ilman arkistoa olisi mahdollista. Kirjeet, päiväkirjat, todistukset, muistelmat, valokuvat jne. antavat mahdollisuuden tutustua siihen esi-isän henkilökohtaiseen todellisuuteen, joka kerran oli.

Myös välillisesti esi-isän toiminnasta kertovat asiakirjat – esimerkiksi yhdistyksen tai liikelaitoksen, jonka toimintaan esi-isä osallistui – antavat parhaimmillaan arvokasta tietoa sukututkijalle. Hän saattaa päästä näin tutustumaan esi-isänsä ajatuksiin sen vaivan palkaksi, jota tällaisen tiedon etsiminen arkistosta tuottaa. Kun aikoinaan pöytäkirjat olivat keskustelupöytäkirjoja, esi-isän sonniosuuskunnan kokouksessa muistiin merkityt puheenvuorot avaavat ikkunan menneisyyteen.

Ja vaikka kirjattuja ajatuksia ei löytyisikään, perehtyminen asiakirjoissa avautuvaan paikalliseen elinympäristöön auttaa osaltaan hahmottamaan esi-isän elinympäristöä. Tässä yhteydessä kannattaa luonnollisesti muistaa myös viranomaisarkistot, joihin on kirjattu menneinä aikoina varsin yksityiskohtaistakin tietoa. Esimerkiksi tuomiokirjoista saattaa löytää suoria lainauksia käytetyistä puheenvuoroista.

Arkistolaitoksen tutkijasaliasiakkaiden käyttöön on lähivuosina tarkoitus saada Vakan intranet-versio. Sen avulla on mahdollista selvittää nopeasti, löytyykö tietyn henkilön kirjoittamia kirjeitä Arkistolaitoksessa säilytettävistä yksityisarkistoista. Tämä kirjeenkirjoittajarekisteri avaa sukututkijoillekin nykyistä helpomman väylän selvittää esi-isiensä kirjoittamien kirjeiden säilymisen.

Kun puhutaan kirjeenkirjoittajarekisteristä ja sen merkityksestä, on syytä palauttaa mieliin edellä esitetty arkistonmuodostaja-käsite: kunkin henkilön arkistossa on vain tälle henkilölle itselleen saapuneet kirjeet. Kirje kuuluu vastaanottajansa arkistoon, sillä vasta päädyttyään vastaanottajalle on kirje hoitanut tehtävänsä.

Tiedot kirjeenkirjoittajista ovat tähän astikin toki olleet olemassa mutta pirstoutuneina eri arkistojen arkistoluetteloihin, mikä on merkinnyt työlästä selvittämistä eri arkistoissa tietyn henkilön kirjoittamien kirjeiden löytämiseksi. Vakan kehittyessä myös muunlaiset hakumahdollisuudet tulevat monipuolistumaan.

Myös kotiseutuarkistojen aineisto saadaan tavalla tai toisella tulevaisuudessa paremmin tutkijoiden ulottuville tietoverkkojen kautta. Edellä mainittu Yksityisarkistorekisteri tulee joka tapauksessa kattamaan kotiseutuarkistojenkin tietoja.

Talteen arkistoon

Saattaa olla, että sukutukijan kaipaamaa aineistoa on olemassa jossain kellarissa tai vintillä – tietymättömissä ja ulottumattomissa. Tämä asiakirja-aineisto olisi saatava talteen ja tutkijoiden

Yksityisarkistorekisteristä tietoa yksityisarkistoista

Arkistolaitoksen ylläpitämään Yksityisarkistorekisteriin on koottu tiedot Arkistolaitoksessa ja yksityisissä keskusarkistoissa säilytettävistä yksityisarkistosta. Yksityisarkistorekisteri löytyy Arkistolaitoksen kotisivulta osoitteesta http://www.narc.fi/Arkistolaitos/yarek/.

Yksityisarkistosta hakeminen on helppoa. Jos tutkija on kiinnostunut vaikkapa Määtän suvusta, hakutulokseksi saadaan kirjoittamalla pelkkä Määttä kohtaan nimi paitsi henkilöarkistoja (Määttä, Jenni Dagmar, Määttä Kaarlo Nikolai, Määttänen Herman) myös sotkamolaisen talon taloarkisto (Määttälä [talo, Sotkamo]) ja yksi liikelaitoksen arkisto (Määttänen Abraham Oy). Nimeä klikkaamalla saa lisätietoja hakutulokseen osuneista arkistoista.

Kuten tästä esimerkkikyselystä voi päätellä, kannattaa miettiä, miten haluttu tieto parhaiten löytyy, onko esimerkiksi katkaistava hakusana sopivasta kohdasta. Yksityiskohtiin ulottuvaa hakua – esim. onko missään arkistossa esi-isän kirjoittamia kirjeitä tai minkä yksityishenkilön kirjeenvaihdossa on käsitelty sotavankien oloja – ei yksityisarkistorekisteristä ole mahdollista tehdä. ◆

Kotiseutuarkiston tietoja Internetissä

Joidenkin kotiseutuarkistojen kokoelmatietoja on saatavissa myös verkosta. Esimerkiksi pohjoispohjalaisen Haapajärvi-seuran kotiseutuarkiston arkistoluettelo löytyy sivulta http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/arkisto/. Heidän pääluettelonsa kelpaa myös esimerkiksi niistä arkistoista ja kokoelmista, joita kotiseutuarkistoissa säilytetään (luettu 18.3. 2005).

Pelkästään alla luetelluista nimistä ei saa käsitystä siitä, millaista aineistoa nämä kokonaisuudet pitävät sisällään. Klikkaamalla kutakin nimeä pääsee katsomaan tarkempia tietoja aineistosta. Tällöin ilmenee, että esimerkiksi Eino Hietalan aineisto sisältää vuonna 1915 syntyneen Eino Hietalan elämäkerran, joka on lahjoitettu kotiseutuarkistolle vuonna 1999.

- Haapajärven seurakunta
- Eerola
- Ruotsinkielisiä asiakirjoja
- Haapajärviset kirjoittajat
- Lepola
- Nokkouden järvikuiva-alue
- Jokelankylän nuorisoseura
- Isoherranen
- Olkkolan rukoushuoneyhdistys
- Lotta-Svärd -järjestö, Helsinki
- Oksavanrannan kylähistoriapiiri
- Jaakonaho
- Ylipään nuorisoseura
- Reissin kauppakartao ja perikunta
- Jaakonaho, Heikki
- Kuusaan maamiesseura
- K. J. Ståhlbergin lapsuudenkotimuseo
- Jokelankylän vesiosuuskunta
- Jokelankylän osuuskauppa Toivola
- Haapajärven nuorisoseura
- Olkkonen, Aate
- Osuuskauppa Suomenselkä
- Rientolan osuuskauppa
- Haapajärven osuuskaupan naistoimikunta
- Ihantolan osuuskauppa/Tiitonrannan ok
- Karjalahden tila
- Haapajärven kunta
- Haapajärven kunnalliskoti
- Siipolan maamiesseura
- Helsingin haapajärviset
- Oulun haapajärviset
- Haapajärven metsälautakunta
- Yksityisarkistoja: Nurmenniemi Otto ja Eemil, Mustanoja Heikki, Tiitto–Uusitalo–Vilppola, Hietala Eino, Kekkonen Johannes, Oravakangas Senja
- Vehkan Viri/Ylipään isku
- Voimistelu -ja urheiluseura Wesa
- Tilikirjoja eri kaupoista
- Autiorannan nuorisoseura
- Suomi-Neuvostoliitto -seura
- Kuusaan osuusmeijeri
- Leiponen, Sakari
- Jokela Eino
- Herätysliikkeiden historiaa Haapajärvellä
- Perinnekulttuuritoimikunta
- Kala- ja Pyhäjokilaaksojen nuorisoseura
- Oksavan työväenyhdistys
- Korkiakoski Mikko
- Lohva Tauno
- Puumerkkejä, murresanoja ja talonnimiä
- Kutvonen Alviina
- Irralliset asiakirjat
- Haapajärven ja Kuusaan jakokunnat
- Ojanen Yrjö
- Haapajärven maa- ja metsätalousoppilaitos
- Suur-Kalajoen historiatoimikunta
- Kotiseutuliitto
- Jämsän saha ja mylly Oy
- Haapajärven uimahalli Oy
- Rotaryklubi
- Kalakankaan Kaiku
- Mustanoja Marko
- Haapajärven kansakoulu
- Lipposen kauppa, Autioranta
- Wickstrand, H.R.
- Pennala
- Haapajärven koululaitos 1881–1981
- Kotirintamanaisten mitali
- Haapajärven muinaisjäännökset
- Vanhat paikannimet Haapajärvellä
- Sekalaiset Haapajärven historiasta kertovat asiakirjat
- Haapajärvi-seura
- Haapajärven säästöpankki
- Haapajärven kansalaisopisto
- Autio, Vilho
- Saaren tila (Heikkilä)
- Haapajärven lapsikuoro
- Haapajärven karjalaiset ry
- Maalaisliiton/Keskustapuolueen Niininevan naisosasto
- Kontiomäki Johannan ja Anna (Nätti)
- Hoikka Yrjö
- Tytärniemi

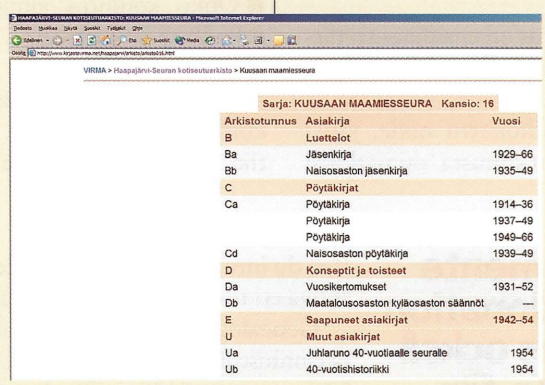
VIRMA > Haapajärvi-Seuran kotiseutuarkisto > Kuusaan maamiesseura

Sarja: KUUSAAN MAAMIESSEURA Kansio: 16

Arkistotunnus	Asiakirja	Vuosi
B	Luettelot	
Ba	Jäsenkirja	1929–66
Bb	Naisosaston jäsenkirja	1935–49
C	Pöytäkirjat	
Ca	Pöytäkirja	1914–36
	Pöytäkirja	1937–49
	Pöytäkirja	1949–66
Cd	Naisosaston pöytäkirja	1939–49
D	Konseptit ja toisteet	
Da	Vuosikertomukset	1931–52
Db	Maatalousosaston kyläosaston säännöt	—
E	Saapuneet asiakirjat	1942–54
U	Muut asiakirjat	
Ua	Juhlaruno 40-vuotiaalle seuralle	1954
Ub	40-vuotishistoriikki	1954

käyttöön. Lisäksi tietoa arkistoista ja aineiston luovuttamisesta arkistoon pitäisi levittää laajalle.

Lopuksi onkin paikallaan esittää kysymys sukututkijalle: Mihin Sinun henkilökohtainen, vanhempiesi tai isovanhempiesi tai hallussasi oleva toimintansa lopettaneen yhdistyksen arkisto aikanaan päätyy? Mihin päätyy sukututkimusharrastuksesi myötä kertynyt aineisto? Talteen arkistoon, vastaat toivottavasti. ◆

Kirjoittaja on Oulun maakunta-arkiston johtaja.

Mitä kuuluu sukututkimus-opettajien korkea-koulutukseen?

Tampereen kesäyliopistossa aloitetaan syksyllä 2005 ensimmäistä kertaa valtakunnallinen sukututkimusopettajien korkeakoulutasoinen opetus. Sukutieto tapasi koulutuksen suunnittelusta vastanneen työryhmän puheenjohtajan Marja-Leena Sairasen.

■ Miksi sukututkimusopettajien korkeakoulutusta ruvettiin alun perin suunnittelemaan?

"Vastaavaa koulutusta on suunniteltu jo aikaisemminkin, mutta sitä ei ole syystä tai toisesta pystytty toteuttamaan. Pätevistä sukututkimuksen opettajista on pulaa ympäri Suomen. Yksi keskeinen tavoite opettajien koulutuksessa on, että kaikki sukututkimuskurssin suorittaneet hallitsisivat samat asiat riippumatta siitä, millä paikkakunnalla he ovat kurssinsa käyneet."

■ Kenelle koulutus on ensisijaisesti tarkoitettu ja mitä hakijoilta edellytetään?

"Koulutus on tarkoitettu niille, jotka opettavat sukututkimusta esimerkiksi kansalais- tai työväenopistoissa tai jotka aikovat ryhtyä opettamaan.

Koska koulutus on tarkoitettu myös niille, jotka vasta miettivät opettamiseen ryhtymistä, aiempaa opetuskokemusta ei tarvitse olla. Sen sijaan edellytetään, että koulutukseen aikovat osaavat itse tehdä sukututkimusta eli hallitsevat sukututkimuksen periaatteet ja siinä käytettävät työmenetelmät."

■ Miten koulutukseen pääsevät henkilöt valitaan?

"Koulutukseen valitaan enintään 24 henkilöä. Valinnan suorittaa sukututkimusopettajien koulutuksen suunnitellut ja siitä vastaava työryhmä."

■ Onko koulutus ainutkertainen vai tuleeko se jatkumaan?

"Ensimmäisen koulutuksen ei ole tarkoitus jäädä viimeiseksi. Nyt onnistuttiin saamaan työryhmään henkilöitä, jotka tekivät suunnitelmista totta. Tämä kerta on tietysti ainutlaatuinen, koska se on ensimmäinen. Tässä koulutuksessa havaitut puutteet pyritään karsimaan seuraavista koulutusjaksoista."

■ Nyt järjestettävä koulutus toteutetaan kokonaisuudessaan suomeksi. Onko suunnitelmissa vastaavaa ruotsinkielistä koulutusta?

"Työryhmässämme ei ole suunniteltu ruotsinkielisen koulutuksen järjestämistä. Muista mahdollisista sen suuntaisista hankkeista minulla ei ole tietoa."

■ Millainen merkitys tällä koulutuksella on sukututkimusopettajien kelpoisuuteen eli tuleeko siitä aikaa myöten sukututkimusopettajille välttämätön?

"Kansalais- ja työväenopistot tulevat lähiaikoina edellyttämään, että opettaja tai opettajaksi aikova on suorittanut opetusalaansa kuuluvan koulutusohjelman. Tämä koskee siis kaikkia opettajia, ei yksinomaan sukututkimuksen parissa toimivia."

■ Millaisia terveisiä haluat lähettää niille, jotka vielä empivät koulutukseen hakeutumista?

"Rohkeasti vain mukaan. Ei oppi ojaan kaada!"

Sukututkimuskoulutukseen haku tapahtuu 30.6.2005 mennessä sivulla http://www.uta.fi/kesayliopisto/

Ett testamente eller en donation kan göras också till förmån för den finländska släktforskningen

Ifall du inte har några närstående, tillfaller din egendom staten efter din död. Genom att skriva ett testamente kan du redan under din livstid bestämma hur din egendom används.

Genealogiska Samfundet i Finland befrämjar släktforskningsintresset samt släkt- och personhistorisk forskning. Det upprätthåller också Nordens största släktforskningsbibliotek, som är öppet för alla intresserade. Genom ett testamente eller en donation stöder du ett värdefullt arbete som högaktar och lyfter fram tidigare generationers skeden, värde och betydelse.

Donationer till förmån för den finländska släktforskningen och utvecklingen av den kan inbetalas på kontot 200118-135405. Nämn "Donation" samt donatorns namn i samband med donationen.

Förfrågningar: Genealogiska Samfundet i Finland, Elisabetsgatan 16 A, 00170 Helsingfors, tfn (09) 278 1188, samfundet@genealogia.fi ◆

Valtakunnallinen sukututkimusopettajien koulutus 2005–2006

Koulutus alkaa elokuussa 2005 ja kestää vuoden 2006 loppuun asti. Lähiopetusta on yhteensä 18 päivää, mikä sisältää mm. opetusharjoittelun. Koulutuksen kokonaislaajuus on 35 opintoviikkoa eli 53 opintopistettä.

- Koulutuspaikat: Virrat, Tampere, Helsinki
- Osallistujamäärä: Max. 24 henkilöä

Koulutuksen suunnittelijat ja/tai vastuukouluttajat

Johtava opettaja Sirkka-Liisa Häyrynen (Tampereen työväenopisto), lehtori Aino Katermaa (Tampereen yliopiston Historiatieteen laitos), lehtori Tomi Kiilakoski (Tampereen yliopiston Opettajankoulutuslaitos), sukututkimusopettaja Markku Kuorilehto (Suomen Sukututkimusseura), toiminnanjohtaja Leif Mether (Suomen Sukututkimusseura), tutkija Päivi Niemelä (Turun maakunta-arkisto), sukututkimusopettaja Marja-Leena Sairanen (Suomen Sukututkimusseura), oikeustieteen maisteri Roy Sjöblom (paikalliset sukututkimusyhdistykset), tutkija Pertti Vuorinen (Kansallisarkisto), taloussihteeri Marja Laine (Tampereen kesäyliopisto) ja rehtori Ritva Ojalehto (Tampereen kesäyliopisto).

Kohderyhmä

Sukututkimusta lähinnä kansalais- ja työväenopistoissa tai muissa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opettavat henkilöt tai sukututkimusopettajiksi aikovat.

Osallistujilta edellytetään, että he hallitsevat sukututkimuksen keskeiset työmenetelmät ja periaatteet.

Tavoite

Koulutus antaa valmiudet toimia sukututkimuksen opettajana. Tavoitteena on myös luoda yhtenäinen, laadultaan ja sisällöltään standardisoitu sukututkimusopettajien koulutusohjelma, joka jatkossa tullaan edellyttämään niiltä, jotka haluavat toimia sukututkimuksen opettajina.

Hinta

400 euroa. Tämän lisäksi saattaa osallistujien maksettavaksi tulla pieni summa yhteisistä matkakuluista.

Koulutuksen sisältö

Historiaosuus (10 ov/15 opintopistettä)
Tavoite: historiaa sovellettavaksi sukututkimuksen opettamiseen

18.–19.8.2005 Tampereen yliopiston kulttuurintutkimusasema, Virrat
Koulutusohjelman tavoitteiden esittely, vetäjien ja opiskelijoiden esittäytyminen. Lähtötilanteen selvittäminen ja henkilökohtaisen opiskelu/tavoitesuunnitelman laatiminen. Pääkouluttajina lehtori Aino Katermaa ja lehtori Tomi Kiilakoski. Yöpyminen Marttisissa.

22.–23.9.2005 Tampereen kesäyliopiston koulutustila Suvituuli, Tampere
Suomen ja lähialueiden historia. Pääkouluttajana lehtori Aino Katermaa. Kouluttajana myös mm. dosentti Pirjo Markkola.

17.–18.11.2005 Tampereen kesäyliopiston koulutustila Suvituuli, Tampere
Hallintohistoria ja tapaushistoria. Pääkouluttajana lehtori Aino Katermaa.

12.–13.1.2006 Kansallisarkiston luentosali, Helsinki
Lähteet ja lähdekritiikki. Kouluttajina lehtori Aino Katermaa ja tutkija Pertti Vuorinen.

Opetusosuus (10 ov/15 opintopistettä)
Tavoite: perehtyä kasvatustieteeseen tieteenä sekä tutustua uusimpaan oppimista, opettamista ja koulutusjärjestelmää koskevaan tutkimukseen.

Pedagogiikkaosuudesta 8 opintoviikkoa opiskelijoiden on mahdollista suorittaa eri tavoin. Sen voi koostaa aikuiskoulutuksen ja kasvatustieteen perusopinnoista. Suositeltavia kursseja ovat: aikuiskasvatuksen ja kasvatustieteen peruskurssi, kasvatuspsykologia, kasvatussosiologia sekä eri didaktiikan ja erityispedagogiikan kurssit. Korvaavuuspäätökset tekee anomuksesta lehtori Tomi Kiilakoski.

Koko opiskelijaryhmä osallistuu 2 opintoviikon laajuiseen kokonaisuuteen, johon kuuluu mm. kaksi lähiopetuspäivää Tampereella keväällä 2006 otsikolla Opetussuunnitelma, ohjaaminen ja opettaminen. Kouluttajana lehtori Tomi Kiilakoski.

Sukututkimusosuus (15 ov/23 opintopistettä)
Tavoite: perehtyä sukututkimukseen tieteenä, sen työmenetelmiin ja lainsäädäntöön

8.–9.6.2006 Tampereen kesäyliopiston koulutustila Suvituuli, Tampere
Tutkimusmenetelmät, vanhat käsialat ja asiakirjakielet. Pääkouluttajana sukututkimusopettaja Markku Kuorilehto.

17.–18.8.2006 Tampereen kesäyliopiston koulutustila Suvituuli, Tampere
Tutkimusmenetelmät, lainsäädäntö ja etiikka. Pääkouluttajana sukututkimusopettaja Markku Kuorilehto. Kouluttajana myös mm. oikeustieteen maisteri Roy Sjöblom.

21.–22.9.2006 Tampereen kesäyliopiston koulutustila Suvituuli, Tampere
Tutkimusmenetelmät, tietokone ja Internet. Pääkouluttajana sukututkimusopettaja Markku Kuorilehto. Kouluttajana myös mm. toiminnanjohtaja Leif Mether.

23.–24.11.2006 Tampereen kesäyliopiston koulutustila Suvituuli, Tampere
Sukututkimuksen opettaminen opetusharjoitteluineen. Kouluttajina sukututkimusopettaja Markku Kuorilehto, lehtori Tomi Kiilakoski ja lehtori Aino Katermaa. ◆

Ilmoittautuminen

30.6.2005 mennessä www.uta.fi/kesayliopisto tai puh. (03) 223 8433.

Lisätietoja

Suomen Sukututkimusseura, puh. (09) 278 1188), seura@genealogia.fi tai www.genealogia.fi; Tampereen kesäyliopisto, puh. (03) 223 8433 tai www.uta.fi/kesayliopisto ◆

MARJA-LEENA SAIRANEN

Samuli Paulah

Tätä kirjoittaessani on kulunut tasan 130 vuotta Samuli Paulaharjun syntymästä. Paulaharju oli monitaitoinen mies: muiden muassa kirjailija, valokuvaaja ja opettaja. Hän teki mitä halusi – muut tekivät mitä osasivat.

■ **Jenny Simeliuksen ja Samuli Paulaharjun hääseurue vuonna 1919. Kuvat: Jyri Paulaharjun albumista.**

"Samuli Paulaharjun tunnetut elämänvaiheet ja aikaansaannokset ovat osa Suomen ja pohjoismaistakin kulttuurihistoriaa. Hänen keräämänsä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon tallennetut kokoelmat, 65 000 numeroa muistiinpanoja, 4 000 sivua kansatieteellisiä kertomuksia ja tuhansia piirroksia, pidetään yhden ihmisen tallennustyön ennätyksenä. Museoviraston kokoelmissa on lisäksi 8 000 hänen ottamaansa valokuvaa", kirjoittaa Osmo Rinta-Tassi Kurikan historiassaan.

Paulaharjun tekemät perinteenkeruumatkat suuntautuivat lähes koko Suomeen ja jonkin verran nykyisten rajojemme ulkopuolellekin. Hän tallensi sanoin ja kuvin Karjalaa, Aunusta, Inkerinmaata, Oulun ympäristöä, Kuolan Lappia, Kainuuta, Länsi-Lappia, Ruijaa ja viimeiseksi Pohjanmaata.

Samuli Paulaharjun ansiot kansatieteilijänä ja kansanperinteen kerääjänä ja tallentajana tunnetaan, mutta hänen sukujuurensa ovat jääneet melko tuntemattomiksi. Keskityn tässä Samuli Paulaharjun esivanhempiin, en hänen kiistattomiin ansioihinsa kulttuurin leveällä saralla.

Kampinkylän oma poika

Jotkut ovat osanneet yhdistää Samuli Paulaharjun Ouluun ja kuuromykkäkouluun, jotkut taas ovat olleet perillä hänen eteläpohjalaisuudestaan. Kurikkalaiset ovat tunnustaneet Paulaharjun "omaksi pojakseen", mutta aina ei näin ole ollut. Marjut Harju kirjoittaa isoisästään kertovassa kirjassaan: "Vuonna 1943 Paulaharjun saatua professorin arvonimen tuli kurikkalainen lähetystö onnittelemaan häntä. Vierailun jälkeen Paulaharju oli naurahtanut vaimolleen, että kyllä häntä huvitti, kun kurikkalaiset eivät nyt tienneet kuinka oikein kunnioittaisivat häntä. Sitä vastoin puuhatessaan nuorukaisena seminaariin lähtöä hän oli turhaan saanut kierrellä pitäjää hakemassa nimeä lainapaperiinsa. Kukaan ei halunnut silloin olla takaajana."

Kurikan Kampinkylä oli Paulaharjun synnyinkylä, ja Marjut Harjun mukaan Samuli pitikin itseään koko elämänsä kampinkyläläisenä. Kampinkylä oli larvakylä, jossa ajokalujen valmistus alkoi jo 1800-luvun puolivälin tienoilla. Täällä rintakylien talojen mailla asui torppareita, jotka saivat leivän lisää käsitöillä: miehet ajokaluja valmistamalla ja naiset erilaisilla kudonnaisilla.

Paulaharjun omin sanoin: "Oli mestareita ja maakareita kirvessepistä äimäseppiin asti. Oli vielä sellaisiakin, ettei muualla missään, jopa oikein kylämäärin. Pitkin larvamaita Luomaankyliltä alkaen kautta Kampinkylän ja Riitakorven, Viitalan ja Ekyhtinkorven, aina Emäkirkon Koskelanloukolle ja Rehuperälle, jopa Kalajaasjärvelle kuului kärrymestarien suuri meno. Täällä oli kuulujen kärrymiesten paripeninkulmainen metsäperä, täällä kohta joka mies oli kärrymies – talvella myös rekimies. Moni ei muuta ollutkaan, toiset leivänlisäkseen möyrivät mökinmaata, toiset asuivat torppaa. Kärryjä lähti metsäperältä aina vähän päästä pyörimään ympäri maakuntaa, kärryinä pyörivät metsäperän ajatuksetkin hyvin ahkerasti – talvella jonkin aikaa ajelivat käiväräsärmisinä rekinä. Kärrynpyörä kun lähti metsäperältä pyörimään maailmalle, pyöri pian hopeamarkkoina takaisin – ja sitten markat leipinä. Kärrymiehiä oltiin. Kaikkein enimmin Kampinkylässä. Kampinkylästä taisi suuri pyöriminen lähteä matkaan."

Kärrymiesten suku

Paulaharju oli hyvin perillä larvakylien ajokalujen valmistuksesta, olihan jo hänen isoisänsä isä, Kisko-Sameliksi kut-

arjun etelä-pohjalaiset juuret

suttu Sameli Tuohisaari (1784–1830), tehnyt Viitalankylässä kirkkorekiä myytäväksi. Hänen kansanomainen nimensä selittyy sillä, että Samelin vanhemmat olivat Heikki Mikonpoika Kisko (1754–1830) ja Anna Jaakontytär Opas (1753–1813).

Kisko-Samelin poika – Paulaharjun isoisä – Juha Siltala (1807–1874) valmisti ajokaluja jo ammattimaisesti Kampinkylässä.

"Juha teki vaikka mitä, teki jouttikeisiä, teki pikkupalkehia, teki isojakin, laittoi ne lujiin rautoihin ja veti maaliin, nikkaroi lohnia, raudoitti ja maalasi, vielä välitöikseen sorvaili rukkia. – – Oli Juhalla jo kolme poikaa apumiehinä, ja lastua lyötiin joskus lattian täydeltä. Pieni Liisa-muori, Tuomiston Puuro-Juuseen tytär, aherteli ja työnteli lastuja suureen uuniin taikka takkaan, joka mölkkerökivistä muurattuna komotti oviloukossa."

Kolmannessa polvessa ajokaluja valmisti Samulin isä Jaakko Paulaharju eli Harjun Jaakkoo (1835–1915). Pentti Virrankosken mukaan Kurikan larvakylien ja Ilmajokeen kuuluneen Nopankylän ajokaluteollisuuden alkulähteet löytyvät juuri Kisko-Samelin ja hänen jälkeläistensä harjoittamasta ammattimaisesta työstä.

Harjun Jaakoon pojista Kampinkylässä asunut Juha Paulaharju (1867–1939) – Samulin vanhempi veli – oli vaunuseppä ja arvostettu ajokalumaalari. Kiesejä, kärryjä ja rekiä kuljetettiin hänelle maalattavaksi Nopankylästäkin. Juha muutti ensin Nopankylään ja sieltä vuonna 1917 Maalahteen.

Reinikan Heseen ja Maria Liisan suku

Paulaharjun äiti oli Hesekiel Reinikan (1811–1877) eli Reinikan Heseen tytär Kaisa Sofia (1837–1907). Poikansa kertoman mukaan häntä kutsuttiin nimellä Fiikee. Isoisä Reinikan Hesee oli syntyjään mäkitupalaisen poika Jalasjärveltä. Isänsä puolelta hän oli Hulkon sukua, äidin vanhemmat puolestaan olivat syntyjään hämeenkyröläisiä.

Heseen äidin puoleinen isoisä Antti Matinpoika Hertman oli ollut Ikaalisten Jämijärvellä vapaaehtoisena sotilaana (volunt.). Isojoen kautta perhe tuli vuonna 1787 Jalasjärvelle, jossa he raivasivat Honkaniemen eli Hongiston uudistilan. He kuitenkin lähtivät paikkakunnalta jo 1802.

Hieman yli kaksikymppisenä Jalasjärveltä Kurikkaan saapunut Hesee meni kotivävyksi Maria Liisa Juhontyttären (1816–1885) kotiin Kurikankylän Keski-Jyrään. Vaimon vanhemmat Juho Juhonpoika Keski-Jyrä (1792–1862) ja Kaisa Jaakontytär Muurimäki (1795–1871) olivat kumpikin kotoisin Kurikasta torppariperheistä. Kaisa ja Juho asuivat aluksi Kurikassa Miedonkylän Yli-Krekolan maalla Juhon kotitorpassa, mutta käväisivät 1822 Saidasmäki-nimisen torpan haltijoina Koivistonkylän Ison-Koiviston maalla. He olivat Kurikankylässä Yli-Jyrän lampuoteina ja 1830-luvun lopulta alkaen isännöivät Keski-Jyrän taloa Kurikan Kurikankylässä. Viimeksi Kaisa ja Juho asuivat Keski-Jyrässä syytinkiläisinä.

Paulaharjun äidinpuoleisten isovan-

Samuli Paulaharju s. 14.4.1875 Kurikassa, k. 6.2.1944 Oulussa. Vanhemmat: Jaakko Juhanpoika Paulaharju, s. 23.7.1835 Kurikassa, k. 30.1.1915 Kurikassa ja Kaisa Sofia Hesekielintytär Ala-Reinikka, s. 2.6.1837 Kurikassa, k. 17.10.1907 Kurikassa.

1. Puoliso: Kreeta-Liisa Isokorpi, s. 12.2.1874 Kurikassa, k. 21.9.1913 Oulussa. Vihitty 24.3.1895 Kurikassa. Vanhemmat: Esaias Juhonpoika Isokorpi e. Pihlajamäki, s. 18.8.1843 Kurikassa, k. 16.3.1931 Kurikassa ja Liisa Mikintytär Harju, s. 8.3.1839 Kurikassa, k. 19.2.1906 Kurikassa.

Lapset:
Lyyli Sofia, s. 17.1.1896 Kurikassa, k. 18.3.1978 Kokkolassa
Aili Elisabet, s. 4.3.1898 Kurikassa, k. 27.5.1980 Oulussa
Lauri Jaakko, s. 18.3.1900 Kurikassa, k. 19.11.1965 Kanadassa, Ontarion osavaltiossa, Hamiltonissa
Ahti Ilmari, s. 21.2.1906 Oulussa, k. 21.3.1971 Helsingissä
Paula Marjatta, s. 24.4.1909 Oulussa, k. 20.10.1982 Oulussa

Kreeta-Liisa ja Samuli muuttivat perheineen vuonna 1901 Viipurin läänin Uudellekirkolle, josta tulivat vuonna 1904 takaisin Kurikkaan. Paulaharjun perhe muutti vuonna 1908 Kurikasta Ouluun. Kreeta-Liisa oli hiljainen miehensä tukija ja ymmärtäjä, joka kodin ja lapset hoitamalla mahdollisti miehensä keruumatkat.

2. Puoliso: Jenny Olivia Simelius, s. 7.11.1878 Paavolassa, k. 6.9.1964 Oulussa. Jenny vihittiin "maankiertäjän virkaan" 6.6.1919 Paavolassa. Vanhemmat: Josef Jaakonpoika Simelius, s. 22.3.1839 Paavolassa, k. 20.10.1919 Paavolassa ja Jenny Theodora Johan-Mikaelintytär Stenbäck, s. 12.8.1836 Vöyrillä, k. 31.10.1888 Paavolassa.

Jenny itse kirjoitti Vaasan Jaakolle: "Luultiin jo aikoinaan, ettei kukaan saisikaan häntä kiinni. Siksi olikin hämmästys suuri, kun kuultiin, että se oli jollekin onnistunut. Ihmeteltiin, oikein runoiltiinkin, jotta: 'Kuka sai Samulin kiinni.' Mutta hämmästys muuttui suorastaan ällistykseksi, kun saatiin tietää, että kiinniottaja olin minä, jolla ei pitäisi olla mitään edellytyksiä kilpajuoksuun." Jenny Paulaharju lähti mukaan Samulin keruumatkoille, mutta jättäytyi omasta tahdostaan näkymättömäksi miehensä taustalle. ◆

Isänisä: Juha Komanti, Siltala, vaunu- ja kärryseppä, maalari s. 22.6.1807 Kurikka k. 16.11.1874 Kurikka ∞ 23.5.1829 Kurikka	Samuel Kiskola, Tuohisaari, torppari s. 16.1.1784 Kurikka k. 2.10.1830 Kurikka ∞ 27.6.1806 Kurikka	Heikki Mikonpoika Kisko, talollinen s. 9.2.1754 Kurikka k. 21.11.1830 Kurikka ∞ 25.6.1776 Kurikka
		Anna Jaakontytär Opas s. 7.12.1753 Kurikka k. 4.10.1813 Kurikka
	Leena Äijälä, Tuohisaari, s. 19.3.1782 Kurikka k. 9.7.1862 Kurikka	Mikko Juhonpoika Äijälä s. 9.12.1754 Kurikka k. 17.5.1817 Kurikka ∞ 16.11.1777 Kurikka
		Maria Juhontytär Korpela s. 17.12.1754 Alavus k. 28.11.1822 Kurikka
Isänäiti: Liisa Tuomisto s. 20.11.1801 Kurikka k. 27.6.1879 Kurikka	Jooseppi Tuomisto, torppari s. 11.3.1768 Kurikka k. 15.9.1838 Kurikka ∞ 27.11.1794 Ilmajoki	Matti Matinpoika Oppman, Tuomisto, räätäli, seppä s. 1.2.1735 Jalasjärvi k. 1.6.1807 Kurikka ∞ 28.12.1759 Kurikka
		Susanna Juhontytär Ala-Nikkola s. 7.2.1737 Kurikka k. 27.6.1809 Kurikka
	Liisa Aatamintytär s. 5.3.1769 Ilmajoki k. 26.7.1846 Kurikka	Aatami Antinpoika s. 11.7.1740 Ilmajoki k. 29.5.1838 Kurikka ∞ 10.2.1768 Ilmajoki
		Agneta Jaakontytär Mylläri s. 15.1.1743 Ilmajoki k. 3.4.1795 Ilmajoki
Äidinisä: Hesekiel Hulkko, Ala-Reinikka s. 26.3.1811 Jalasjärvi k. 21.8.1877 Kurikka ∞ 29.12.1836 Kurikka	Tuomas Hulkko, mäkitupalainen s. 28.11.1778 Jalasjärvi k. 5.2.1820 Jalasjärvi ∞ 16.7.1803 Jalasjärvi	Juho Antinpoika Hulkko s. 22.12.1733 Jalasjärvi k. 16.10.1796 Jalasjärvi ∞ 13.6.1756 Jalasjärvi
		Anna Israelintytär Kivistö s. 30.11.1736 Jalasjärvi k. 8.8.1814 Jalasjärvi
	Severina Hertman s. 12.10.1777 Jämijärvi k. 1861 Jalasjärvi	Antti Matinpoika Hertman s. 30.10.1754 Hämeenkyrö ∞ 5.9.1773 Hämeenkyrö
		Liisa Erkintytär s. 28.9.1746
Äidinäiti: Maria Liisa Keski-Jyrä s. 17.9.1816 Kurikka k. 14.10.1885 Kurikka	Juho Vataja, Keski-Jyrä, talollinen s. 3.10.1792 Kurikka k. 4.1.1862 Kurikka ∞ 23.5.1816 Kurikka	Juho Juhonpoika Vataja s. 6.7.1754 Sääksmäki k. 1.7.1793 Kurikka ∞ 16.6.1782 Kurikka
		Maria Margareeta Erkintytär Hurtig s. 11.8.1761 Kurikka k. 25.2.1829 Kurikka
	Kaisa Muurimäki, s. 28.8.1795 Kurikka k. 4.12.1871 Kurikka	Jaakko Matinpoika Muurimäki, torppari s. 10.7.1762 Ilmajoki k. 5.4.1827 Kurikka ∞ 26.6.1785 Kurikka
		Susanna Sipintytär Ala-Nisula, s. 10.2.1766 Kurikka k. 8.3.1854 Kurikka

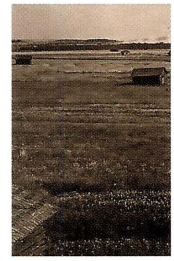

■ Kytösavun maita. Samuli Paulaharjun kotimaisemia Kurikan lakeudelta.

■ Samuli Paulaharjun (1875–1944) esivanhempia.

Kiskon emännän lyövä kello

Samuli Paulaharjun isänpuoleinen suku periytyy Kurikan Kiskosta. Hänen isoisänsä isoisä Heikki Mikonpoika Kisko (1754–1830) isännöi ensimmäisen vaimonsa Anna Jaakontytär Oppaan (1753–1813) kanssa Kiskon 3/8 manttaalin verotaloa Kurikan Miedonkylässä. Tilan isännöimistä jatkoi 1810-luvun alussa perheen vanhin poika Jaakko.

Jaakko oli vuonna 1813 talosta velkaa vielä reilut 147 riikintaaleria. Anna Jaakontyttären perukirjan mukaan Juho Piirrolle oltiin velkaa 100 riikintaaleria, Samuel Lusalle 150 taaleria, jurvalaiselle Matti Kangasalustalle vähän yli 33 taaleria, Juho Männylle reilut 11 taaleria ja 15 taaleria Iisakki Oppaalle.

Tervaa oli talossa valmiina yhdeksän tynnyriä, ja se arvioitiin 21 taalerin arvoiseksi. Viljaa oli yhteensä 114 riikintaalerin edestä eli yhteensä kuusi tynnyriä ohraa sekä neljä tynnyriä ja 16 kappaa ruista. Viinapannu hattuineen ja piippuineen painoi 25 leiviskää ja oli yli kuuden riikintaalerin arvoinen.

Yksittäisistä esineistä arvokkain oli lyövä kello (Slag ur), joka arvioitiin kahdeksaan riikintaaleriin. Talossa oli yhdeksän riikintaalerin arvoiset kärryt ja toiset, vanhemmat, jotka arvioitiin viiteen taaleriin, kirkkoreki oli kolmen taalerin arvoinen. Eläimiä oli punaruskea 12–15-vuotias valakka, arvoltaan 15 taaleria. Lisäksi oli viisi nuorta nautaa, kuusi lammasta, sika ja kaksi porsasta, kaikki yhteensä 27 taaleria. (Anna Jaakontytär Kiskon perukirja 27.10.1813. Korsholman eteläinen tuomiokunta, Ilmajoen käräjäkunta E1a3 Nro 125, s. 302. VMA.) ◆

hempien Reinikan Heseen ja Maria Liisa Keski-Jyrän oma koti löytyi kotivävyvuosien jälkeen pappilan virkatalon Kohtalan mailta, josta he saivat torpan. Vuodesta 1844 Hesee ja Maria Liisa

■ Kansatieteilijän ensimmäinen vaimo Kreeta-Liisa Paulaharju (o.s. Isokorpi) Kurikassa elonkorjuu-aikaan.

isännöivät vaimon kotikylässä Ala-Reinikan taloa.

Paulaharjun pieni torppa

Avioiduttuaan vuonna 1857 Samuli Paulaharjun vanhemmat Reinikan Kaisa ja Harjun Jaakko saivat morsiamen isältä viideksikymmeneksi vuodeksi kolmen hehtaarin torpanmaan kantatalon larvamailta Kampinkylästä. Länsisuomalaisen nimikäytännön ja ajan tavan mukaan heidän "sukunimenään" alettiin käyttää torpan nimeä Paulaharju.

Paulaharjun torppa oli pieni, vain kaksi kamaria ja porstua. Torpassa oli leveät, kaksiosaiset "susiovet". Ovien piti olla leveät, sillä kärryt piti saada kulkemaan ovesta maalipinnan naarmuuntumatta. Talvisaikaan tuvassa saattoi olla maalattavana kuudetkin kärryt kerralla. Talvellakin maalin käryt voitiin tuulettaa pitämällä oven yläosaa auki. Oven alapuolen ollessa kiinni, kuura ei päässyt pilaamaan tuoretta maalipintaa.

Torpan pihassa oli maantien suuntaisesti pikkutupa, jossa pidettiin kiertokoulua ja seuroja. Myöhemmin siinä asuivat perheen lapset perheineen, Samulikin nuorena ennen seminaariin menoaan. Pihan perällä oli sauna, jossa Samuli syntyi 14.4.1875 perheen kahdeksantena lapsena. Hänen sisaruksistaan kaksi vanhinta oli kuollut pienenä, joten Samuli oli tuolloin lapsista kuudes. Samulin jälkeen perheeseen syntyi vielä kaksi tytärtä, joista vanhempi kuoli pienenä. ◆

Kuka oli "Puuro-Juusee"?

Samuli Paulaharjun isänäidinisää sanottiin perimätiedon mukaan "Puuro-Juuseeksi". Aikaisemmassa kirjallisuudessa (esimerkiksi Harju 1989 ja Paulaharju 1998) tämä Jooseppi Matinpoika on merkitty syntyneeksi 20.3.1760 Kurikassa ja vanhemmiksi on ilmoitettu talollinen Matti Antinpoika Paavola ja Kreeta Yrjöntytär. Paavolan talon poika Jooseppi kuoli kuitenkin jo 1.7.1760 Kurikassa kolmen kuukauden ikäisenä.

Oikea Puuro-Juusee onkin Rinta-Koiviston torpan poika Jooseppi Matinpoika Tuomisto, s. 11.3.1768 Kurikassa, k. 15.9.1838 Kurikassa. Kurikan vuosina 1795 ja 1801 alkavissa rippikirjoissa Joosepilla ei ole mainittu syntymäaikaa lainkaan, mutta vuonna 1807 alkavassa rippikirjassa syntymäaikana on 11.3.1768. Seuraavassa rippikirjassa, joka alkaa vuonna 1814, syntymäaika on sama ja syntymäpaikkana Koivisto. Joosepin vanhemmat olivat seppänä ja räätälinä toiminut Matti Matinpoika Oppman (1735–1807) ja Susanna Juhontytär Ala-Nikkola (1737–1809).

Ottaessani asian esiin Jyri Paulaharju kirjoitti minulle sähköpostitse (12.2.2005): "Katselin myös edesmenneen serkkuni Uolevi Warstan laatimaa kirjallista selvitystä, joka perustui SP:n kertomaan ja Warstan äidin, tätini tallenteisiin. Niissä Liisa Joosepintytär mainitaan "Puuro-Juuseen" tyttäreksi ja isä olisi se minkä itsekin olin saanut. Tässä muistelossa mainitaan mm. 'muuttivat Koiviston Komannista Kampinkylän Siltalaan...' Ja tuossa torpassa SP:n isä Juha asusti."

Tämä "isän vaihtaminen" ei kuitenkaan ole ristiriidassa Paulaharjun suvun perimätiedon kanssa, sillä isän nimi pysyy täsmälleen samana, vain syntymäaika ja Juuseen esivanhemmat muuttuvat. Edellä mainittu muistitieto ei ulotu enää Puuro-Juuseen vanhempiin.

Puuro-Juusee oli vuosina 1793 ja 1795 renkinä Kurikan Äijälässä. Hänet vihittiin ilmajokelaisen Liisa Aatamintyttären kanssa 1794. Liisa ja Jooseppi asuivat Kurikan ja Ilmajoen rajalla Jouppilankylässä, jossa olivat palkollisina ensin Rinta-Koivistossa ja sitten Mäki-Koivistossa. Viimeksi he asuivat Vähä-Koiviston maalla Tuomiston torpassa. ◆

Lähteet

Alavuden, Hämeenkyrön, Ikaalisten, Ilmajoen, Isojoen, Jalasjärven, Kurikan, Sääksmäen rippi- ja historiakirjat.

Harju, Marjut: Samuli Paulaharju, Ruijanrannan reppuherra. SKST 490. Helsinki 1989.

Maijanen, Heli: Samuli Paulaharju. Osa Oulun kaupunginkirjasto-maakuntakirjaston "Kirjailijat Oulussa" -sarjaa. http://www.ouka.fi/kirjasto/kirjailijat/paulaharju/biblio.htm. Luettu 15.4.2005.

Paulaharju, Jyri-Suorsa, Jukka: Kurikan Paulaharjut 1835–1997. Erään eteläpohjalaisen suvun tarina. Saarijärvi 1998.

Paulaharju, Marjut: Jenny Paulaharju. Nainen suurmiehen takana. Elonkehä 16–17/2004. http://www.kultti.net/jutut/2005/5_jenny.html. Luettu 15.4.2005.

Paulaharju, Samuli: Rintakyliä ja larwamaita. Kurikan wanhaa elämää. WSOY. Porvoo 1975.

Virrankoski, Pentti: Kärryseppiä ja rekinikareita. Ilmajoen ajokaluteollisuuden historia. Ilmajoki-seura ry. Ilmajoki 1981.

Virrankoski, Pentti: Käsitöistä leivän lisää. Suomen ansiokotiteollisuus 1865–1944. Historiallisia Tutkimuksia 186. SHS. Helsinki 1994.

Mummolle kylään eli sukututkimus lukion historian opetuksessa

AIRA ROIVAINEN

"Ole yksilö! Koko maailma on sinulle avoin, on vain tehtävä oikeat valinnat! Elät eurooppalaisessa runsaudensarvessa, josta voit valita mieleisesi elämän. Roolin ja persoonan voit pukea kuin vaatteet."

Tällaisessa mielikuvassa opettamani nuoret elävät. Ja monet ovat oikeasti hämmentyneitä. Historianopettajana mietin usein, eikö tämä ole kohtuuton lähtökohta. Kuitenkin oikeasti synnymme johonkin maahan, paikkaan ja sukuun tiettynä aikana. Sitä emme voi valita.

Sukututkimus on osoittautunut hyväksi opetusmenetelmäksi käsitellä edellä kuvaamiani mielikuvia. Suomen historian kursseillani lukiolaiset tutkivat omaa sukuaan ja esittelevät suvun vaiheita muulle ryhmälle. Lähteinä käytetään haastatteluja ja kotiarkistojen aarteita: valokuvia, kirjeitä ja erilaista esineistöä. Monista suvuista on olemassa valmiita sukututkimuksia, joita on tietysti ollut lupa hyödyntää. Arkistoihin ei ole tarvinnut mennä.

Menetelmällä on kiistattomia historian oppimista tukevia puolia. Esimerkiksi opiskelijoiden kyky liittää historian tapahtumia oman elämänhistorian osasiksi ja vaikuttajiksi voi kehittyä. Kertoessaan tarinaa suvustaan opiskelija myös paljastaa opettajalle ajattelunsa ja tietojensa tason. Pääsen tarttumaan väärinkäsityksiin ja ajoitusvirheisiin.

Ehkä menetelmän erityiset ansiot ovat kuitenkin muualla. Tutkimalla sukuamme ja kuuntelemalla toistemme tarinoita voimme kohdata toisemme. Instituutiot, aatteet tai "suuret tarinat" eivät yhdistä meitä. Väitän, että lähestymistapa rakentaa kadonnutta yhteisöllisyyttä. Kun opiskelijat haastattelevat vanhempiaan ja isovanhempiaan, syntyy taatusti arjesta poikkeava keittiökeskustelu! Nimet koulun sotien muistotaulussa muuttuvat nuoren mielessä lihaa ja verta oleviksi ihmisiksi. Olen myös varma siitä, että monikulttuurisissa opetustilanteissa (mikäli

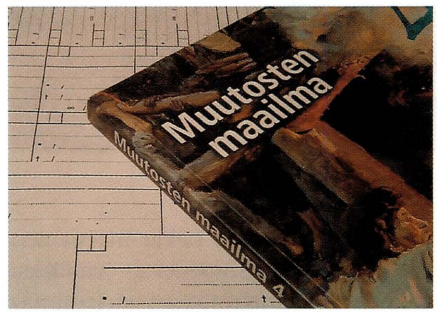

opettajan ja opiskelijoiden rohkeus riittää) tarinoilla olisi suvaitsevaisuutta lisäävä merkitys.

Sattumanvaraisesti valikoitunut Siilinjärveläinen opiskelijaryhmä voi päästä sukutarinoidensa kautta huikealle maantieteelliselle matkalle: Saksaan, Viroon, Siperian vankileireille ja Napoleonin Korsikalle. Ja Amerikkaan pääsemme aina, siirtolaisuus on ollut sen verran massiivinen ilmiö Suomessakin.

Mutta ydin ei ole suinkaan erikoisuuden tai eksoottisten tarinoiden hakemisessa. Kehotan kyllä etsimään "suvun suuria persoonia", mutta tarkennan aina sen tarkoittavan ennen kaikkea arjen sankaruutta: pitäjän kuulu kirvesmies tai pitoemäntä on yhtä tärkeä kuin ministeri! Ideana on olla ylpeä omista juuristaan, olipa sitten hämäläisen mahtitalon sukua tai isä torpparin pojanpoika.

Täällä Savon sydänmailla tavallisin tausta mahtuu sanaan "pienviljelijä". Ja siinä on sinnikkään, monitaitoisen ja yhteen hiileen puhaltavan suomalaisen identiteetin ydin.

Siihenkin pitää varautua, että suvusta löytyy "ikäviä tyyppejä" ja surullisia tarinoita. Eräskin opiskelija joutui kertomaan tuomitusta natsirikollisesta suvussaan. Nuorukainen pohti meille, että Suomessa tämän voi kertoa, mutta Saksassa ei ehkä tulisi puhuttua. Mäntsälän kapinan ainut "kaatunut" eli itsemurhan tehnyt Kustaa Latvala osoittautui erään opiskelijan isoäidin isäksi. Kurssin alussa korostetaankin aina suvun jäsenten oikeutta yksityisyyteen. Opiskelija harkitsee itse, mitä kertoo.

Sukututkimuksen ansiosta olen saanut tutustua mielenkiintoisiin kirjeisiin, esineisiin ja valokuviin. Muisto Syväriltä -lippaan sisällä oli isoukin ottamia valokuvia sodan arjesta. Isoukki oli ollut lääkintämies, joten kuvat kertoivat korutonta tarinaa. Perheiden valokuvista välittyvät myös suomalainen arki ja sen muutokset hienolla tavalla. Eräs opiskelija toi kouluun kirjeen, jossa potilastoveri kuvaili nuoren tytön viimeiset hetket ennen kuolemaa 1940-luvun keuhkotautiparantolassa. Paikkakunnalla toimi pitkään Tarinaharjun keuhkotautiparantola, ja sen toimintaan liittyy paljon paikallishistoriallisesti mielenkiintoista.

Tämän työmenetelmän nimittäminen sukututkimukseksi on tietenkin liioittelua. Eräs koiranleuka puhuikin sukurutsimuksesta. Olen halunnut tarttumiskynnyksen tähän koulun työtehtävään mahdollisimman alas. Ei vaativaa arkistotyötä, riittää kun avaa kotona valokuva-albumin ja keskustelee perheen kanssa. Oikeasti tämä on kova vaatimus. Ei tutkimuksen ja tiukan faktan näkökulmasta, mutta hämmentävää ja liikuttavaa ihmisten kohtaamisen tasolla. On aina hellyttävää, kun jäyhä lukiolaispoika kertoo lähtevänsä mummoa tapaamaan tehtävän tiimoilta.

Sukututkimus kiinnostaa yleensä varttuneempaa väkeä. Minun oppilaani ovat vasta 17–18-vuotiaita. Ajattelen, että tämä opetustuokio voi jättää jäljen. On tyypillistä, että nuoret aloittavat tarinansa aina itsestään. Kaikki alkaa "minusta". Sukupuu on ikään kuin väärinpäin. Vaatii vielä vuosia, että kuva kääntyy. Mutta olen varma siitä, että tuo kääntyminen tapahtuu. ◆

Kirjoittaja on filosofian maisteri ja lehtori Siilinjärven lukiossa.

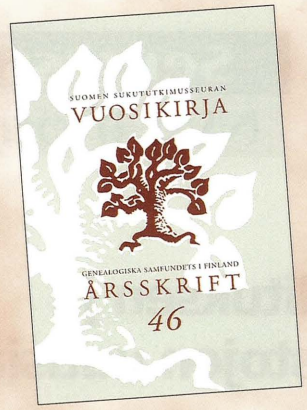

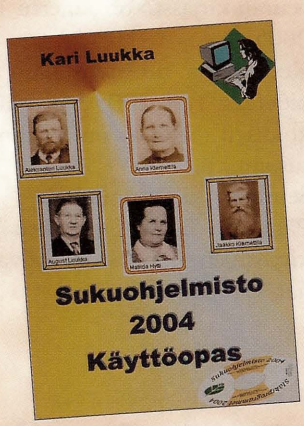

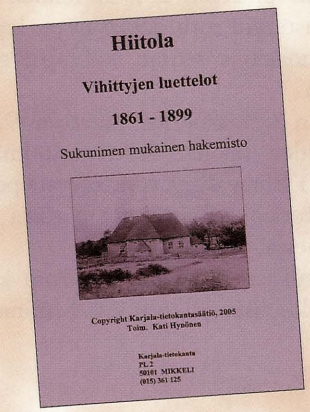

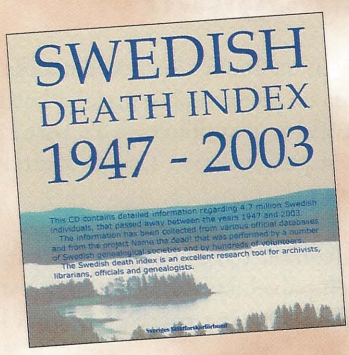

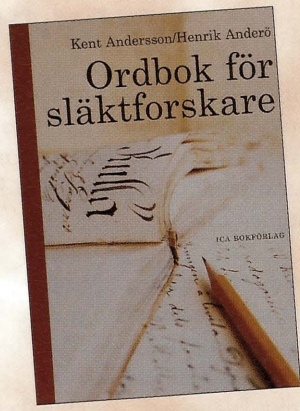

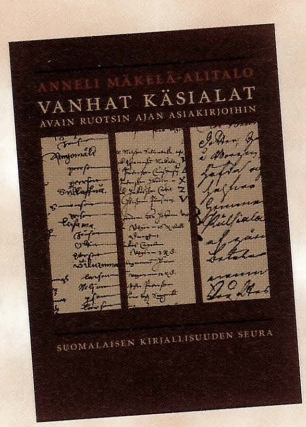

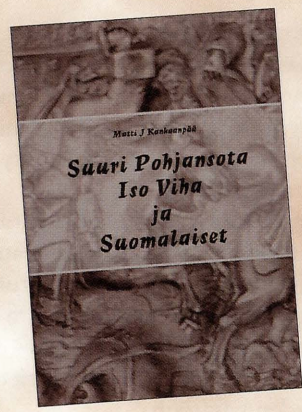

Myynnissä Sukututkijan kirjakaupassa

Till salu i Släktforskarens bokhandel

- Matti Walta: **Virkamiehiä. Lääninhallinnon virkamiehet 1721–1808.** 2005, 528 s. Hinta: 35 €
- **Suomen Sukututkimusseuran Vuosikirja 46 – Genealogiska Samfundets i Finland Årsskrift 46.** 2005, 402 s. Hinta – Pris: 28 €
- Kari Luukka: **Sukuohjelmisto 2004 -käyttöopas.** 2005, 331 s. Hinta: 30 €
- **Hiitola. Vihittyjen luettelot 1861–1899. Sukunimen mukainen hakemisto.** 2005, 32+30 s. Hinta: 20 €
- **Sveriges dödbok 1947–2003.** CD-ROM. Pris: 66 €
- Kent Andersson & Henrik Anderö: **Ordbok för släktforskare.** 2002, 177 s. Pris: 20 €
- Anneli Mäkelä-Alitalo: **Vanhat käsialat ja asiakirjat. Avain Ruotsin ajan asiakirjoihin.** 2004, 241 s. Hinta: 29 €
- Matti J. Kankaanpää: **Suuri Pohjansota, iso viha ja suomalaiset.** 2001, 464 s. Hinta: 47 €

Myynti – Försäljning
Sukututkijan kirjakauppa
www.genealogia.fi
Puh. (09) 278 1188
Faksi (09) 278 1199

Släktforskarens bokhandel
www.genealogia.fi
Tfn (09) 278 1188
Fax (09) 278 1199

Seurassa tapahtuu
Nytt inom Samfundet

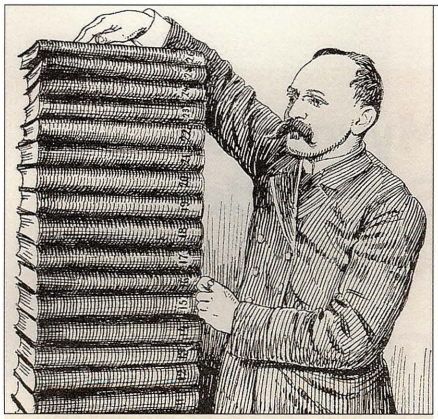

Sukututkijan kirjakauppa

Sukututkijan kirjakauppa välittää suku- ja kotiseutuharrastajia kiinnostavaa kirjallisuutta. Kirjat löytävät tämän myyntikanavan kautta uusia ostajia tavanomaisen ostajapiirin ulkopuolelta.

Sukututkijan kirjakauppa hoitaa kirjojen myynnin kokonaisuudessaan: toimitukset asiakkaille, laskutuksen, markkinoinnin ja varastoinnin. Julkaisut ovat myyntitilillä ja tilitys myydyistä kirjoista tapahtuu kaksi kertaa vuodessa. Sukututkijan kirjakauppa perii palvelustaan kohtuullisen välityspalkkion.

Sukututkijan kirjakauppa toimii Internetissä, jossa kullakin julkaisulla on oma esittelysivunsa. Kirjat ovat myös esillä erilaisissa tapahtumissa, joissa Sukututkijan kirjakauppa on mukana.

Julkaisuja mainostetaan myös *Sukutiedon* ja *Genoksen* sivuilla. *Sukutiedossa* on vuosittain ollut kirjaliite, jota on jaettu myös eripainoksena. *Genoksen* takakannessa on useassa numerossa mainostettu Sukututkijan kirjakaupan uusia julkaisuja.

Lisätietoja Sukututkijan kirjakaupasta löytyy Suomen Sukututkimusseuran kotisivuilta. Seuran toimistossa teitä palvelevat kirjakauppa-asioissa Gunilla Peräsalo ja Leif Mether.

Suomen Sukututkimusseura
Liisankatu 16 A
00170 Helsinki
Puh. (09) 278 1188
Faksi (09) 278 1199
seura@genealogia.fi
www.genealogia.fi

Hallituksen ja jaostojen uutisia

- Paikallisyhdistysten puheenjohtajakokous pidettiin 2.4. Kokouksessa keskusteltiin mm. lakiasioista, kaukolainoista ja seuran webbipalvelimesta.
- Seuran kevätkokous pidettiin 9.4. Tieteiden talolla. Kokousesitelmän piti FT Elina Waris vertailevasta perhehistorian tutkimisesta Virossa ja Suomessa.
- Hallituksen seminaari pidettiin kevätkokouksen jälkeen 9.4. Seminaariin osallistui 20 hallituksen ja jaostojen jäsentä sekä henkilökunta.
- Toiminnanjohtaja Leif Mether osallistui YLE:n Radio Finlandin suomenkielisen ulkomaanlähetyksen nauhoitukseen huhtikuussa.
- Seuran kirjasto on suljettu 1.–31.7. 2005.
- Kunnia- ja tutkijajäsenten kokous pidetään 1.10.2005 klo 12.00. Kokouksen teemana on Seuran julkaisutoiminta.
- Seuran kirjastonhoitaja Vuokko Pärssinen-Tainio on valittu Erikoiskirjastojen neuvoston työvaliokunnan varajäseneksi. ◆

Uutta Seuran Internet-sivuilla www.genealogia.fi

Edellisen Sukutiedon ilmestymisen jälkeen on Seuran kotisivuilla julkaistu parikymmentä uutta luetteloa. Valtaosa on painettuja luetteloita käsityöläisistä, mutta mukaan mahtuu myös Helsingin asukkaita ja Turussa koleraan sairastuneita, sekä Karjalan kannaksen paikannimiä. Laajoja luetteloita ovat muiden muassa:

- Kutsunnoista esteettä poisjääneitä asevelvollisia 1919–1955. Tietokanta sisältää myös karanneita puolustusvoimien palveluksessa olevia sekä karanneita varusmiehiä. Noin 119 000 tietuetta (mukana runsaasti useaan kertaan julkaistuja henkilöitä).
- Siirtokarjalaisten tie -osoitehakemisto. Vuonna 1970 ilmestyneen kirjasarjan hakemisto-osa. 128 620 tietuetta.

Hautakuvia on julkaistu Suomesta, Ruotsista ja Yhdysvalloista usealta kymmeneltä hautausmaalta yhteensä noin 15 000 kuvaa. Odottamassa julkaisemista on noin 25 000 hautakuvaa. Julkaisujonossa on lisäksi lähes sata pientä luetteloa ja kymmeniä siirtolaisuutta ja henkilönnimiä käsitteleviä artikkeleita. Skannattujen julkaisujen määrä lähestyy jo viittäsataa. Toivottavasti niitä saadaan julkisuuteen syksyn aikana.

Seuraava merkittävä tietokanta joka saadaan kävijöiden käyttöön sisältää Virallisen lehden kuolleeksi julistamiset ajanjaksolta 1901–1939. Tallennus on päättynyt ja julkisuuteen kanta tulee ennen kesää. Tallennusta tehdään yli 50 palkatun henkilön voimin, mutta suurien aineistomäärien tallentaminen vie oman aikansa. Jäsenten on myös syytä muistaa vapaaehtoistyön merkitys. Kun mukana on monta tallentajaa ja tietojen tarkistajaa saadaan enemmän aineistoa tutkijoiden käyttöön. ◆

Seuraan uusi iltapäivystäjä

Laila Seppä on aloittanut Suomen Sukututkimusseuran kirjastossa iltapäivystäjänä. Hän palvelee kirjaston asiakkaita torstaisin klo 16–18. ◆

■ **Suomen Sukututkimusseuran kevätkokous pidettiin huhtikuussa. Kokoukset kaipaisivat kipeästi lisää osallistujia. Kuva vuoden takaisesta kevätkokouksesta.**

Paikallislinkkitietokanta

Seuran www-sivuille on kehitelty tietokantaa johon kootaan sukututkijoita kiinnostavia kotimaisia paikallishistoriallisia linkkejä. Hankkeeseen etsitään 1–2 henkilöä, jotka etsivät linkkejä itsenäisesti ja toimittavat niihin liittyviä lyhyitä selostavia tekstejä. Toimitustyö tapahtuu www-liittymän kautta, joten toimittajilla on syytä olla nopeat yhteydet kotoa maailmalle. Ota yhteyttä Seuraan jos sinua kiinnostaa osallistua merkittävään projektiin! Lisätietoja antaa toiminnanjohtaja Leif Mether, leif.mether @genealogia.fi. ◆

XXIX Sukututkimuspäivät Vaasassa

Vuoden 2006 valtakunnalliset Sukututkimuspäivät järjestetään 25.–26.3. 2006 Vaasassa. Päivien järjestäjinä ovat Suomen Sukututkimusseuran lisäksi Vaasan maakunta-arkisto sekä molemmat paikalliset sukututkimusyhdistykset: Vasa Släkt- och Bygdeforskare rf ja Vasanejdens Släktforskare rf. ◆

Kirjapaino- ja digitaalisten tulostuspalveluiden lisäksi kätevä ja edullinen Metal bind® sidonta!

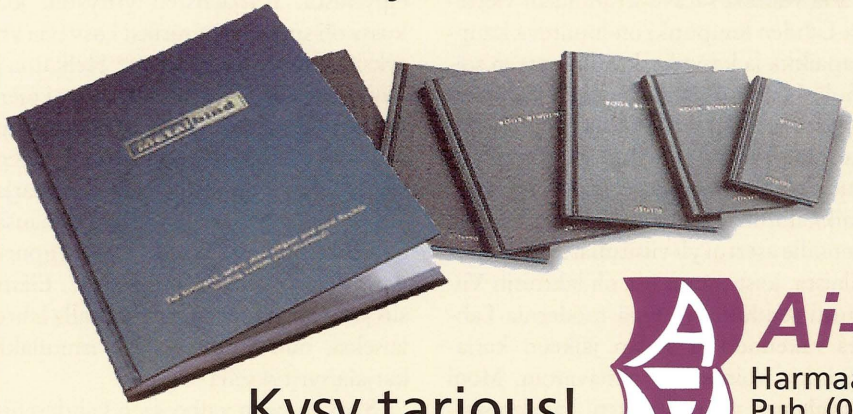

Voit sidotuttaa kirjat, tutkielmat, sukututkimukset ym., vaikka yksin kappalein, koviin kansiin kultauksin.

Kysy tarjous!

Ai-Ri Offset Ky
Harmaalinnantie 2, Pori
Puh. (02) 6461 328
airioffset@airioffset.fi

Meno-paluu Lahdesta Pietariin

XXVIII Sukututkimuspäivät Lahdessa 19.–20.3.2005

VUOKKO PÄRSSINEN-TAINIO

Noin 800 vierasta 67 kunnasta kirjoitti nimensä vieraskirjaan Lahden seudun sukututkijoiden ja Suomen Sukututkimusseuran järjestämillä perinteisillä Sukututkimuspäivillä. Innokkaita kasvoja taisi vilistä kongressikeskus Fellmannin tiloissa, sillä Lahden kaupungin edustaja sanoi tervehdyksessään päätelleensä sukututkijoiden ilmeistä, että omien juurien etsiminen on suurta seikkailua...

Mene ja tiedä sukututkijoiden seikkailunhalusta, mutta ohjelmassa ainakin seikkailtiin Lahden seudulta Pietarin rataa pitkin Venäjälle asti.

Junantuomia Lahdessa

Tänä vuonna satavuotisjuhliaan viettävä Lahden kaupunki on luonteva kauppapaikka ja kasvukeskus liikenteen solmukohdassa. Kahdessa esitelmässä keskityttiin Lahden 1900-luvun historiaan. Maisteri Marja Huovila perehdytti kuulijoita siirtoväen yritystoimintaan paikkakunnalla. Sotien jälkeen Lahden tienoille asettui yli viisituhatta siirtokarjalaista, joista suuri osa oli lähtöisin Viipurin seudulta. Niinpä modernia Lahtea rakennettiin sodan jälkeen karjalaisinkin voimin ja voimavaroin. Moni karjalainen yrittäjä asettui Lahden seudulle jatkamaan liiketoimintaansa.

Säännöstelytoimet ja asuntopula tosin rajoittivat pitkään elinkeinoelämän elpymistä. Karjalaisten yritysten joukossa oli suuria tai suuriksi kasvavia yrityksiä, kuten Starckjohann, Helkama ja Koiviston auto, mutta myös moni pienyrittäjä löysi uuden (ja varmaan vanhankin) asiakaspiirin Lahdesta. Uudenlaistakin liiketoimintaa kulkeutui karjalaisten myötä Lahteen – panttilainausta ei siellä tunnettu ennen kuin Viipurin panttilaitos aloitti vuonna 1947. Elämä siis jatkui ja nimi vaihtui matkalla lahtelaiseksi, niin kuin monella muullakin karjalaisyrityksellä.

Synkempään vaiheeseen Lahden historiassa kajottiin filosofian tohtori Marko Tikan esitelmässä vuoden 1918

kenttäoikeuksien toiminnasta. Lahdessa teloitettiin Suomen sotasurmat -projektin tietojen mukaan yli viisisataa punaista.

Lisäksi vankileirillä menehtyi noin 1 200 henkeä. Kenttäoikeudet olivat osa sodankäyntiä ja niiden toiminta oli nopeata ja tehokasta. Lahtea puhdistettiin kapinallisista säälimättömän rationaalisesti muutaman harvan vallankäyttäjän johdolla. Paikallisesti vastuullisia olivat mm. Lahden komendantti Artturi Käpy, ylin tutkintotuomari Oskari Lehtonen, sotatuomari Helmer Tainio, Niilo Sigell (myöhemmin Hersalo) Sysmän esikunnasta sekä Itä-Hämeen vapauttajaksi kutsuttu Hans Kalm.

Tutkija arvioi että varsinaisia oikeusmurhia olisi tapahtunut vähän, vaikka kuulustelut hoidettiinkin nopeasti ja tietolähteet saattoivat olla hataria. Kuolemaantuomituista suurin osa oli punakaartin johtavia henkilöitä, sotarikoksiin syyllistyneitä tai punaiseen terroriin osallistuneita. Teloitettujen määrä Lahdessa oli joka tapauksessa valtakunnallisesti katsoen korkea.

Pietarin junassa

Rautateiden historiasta yleensä ja Pietarin radan rakentamisesta erityisesti kertoi professori Oiva Turpeinen. Uusi keksintö pääsi nopeasti keisarilliseen suosioon, sillä rautateitse sotajoukkoja voitiin siirtää entistä tehokkaammin Euroopan kartalla. Ensimmäinen rata Suomen puolella valmistui Helsingin ja Hämeenlinnan välille vuonna 1862. Seuraavasta ratahankkeesta väännettiin kättä senaatissa. Lahden puolue voitti Tampereen, ja niinpä Riihimäki–Pietari-rata vihittiin käyttöön vuonna 1870. Radanrakennus oli kallista, mutta tarjosi tervetullutta työtä nälkävuosien riuduttamille suomalaisille.

Tavara- ja joukkoliikenteen mahdollisuudet ymmärrettiin vasta vähitellen. Suomalainen voi nousi tärkeäksi vientiartikkeliksi ja meikäläisillä haloilla pidettiin Pietarin miljoonakaupunkia lämpimänä. Venäjältä tuotiin vastaavasti halpaa viljaa Suomeen. Niinpä ruokahuoltokin parantui rautatien myötä – enää ei ollut uhkana suurten nälkävuosien tilanne, jossa viljalaivat juuttuivat jäihin kauan ennen satamaa. Nopeat yhteydet Venäjän ja Suomen välillä avasivat kauppateitä myös muualle Eurooppaan ja edistivät siten talouskasvua ja teollistumista radan varressa ja koko Suomessa.

Pietarin rata kiihdytti myös muuttoliikettä ja väestörakenteen muutosta. Muuttoliike Suomesta Venäjälle oli professori Max Engmanin mukaan vilkkaimmillaan 1830–1890-luvuilla. Esitelmän otsikon mukaisesti Venäjä oli autonomian aikana suomalaisille todellinen mahdollisuuksien maa. Suomalaisia oli töissä joka puolella Venäjän valtakuntaa Siperiaa ja Alaskaa myöten, mutta tärkein suomalaisten muuttokohde oli Pietari. Se olikin 1880-luvulla ”Suomen toiseksi suurin kaupunki”.

Koulutettuja säätyläisiä – upseereita, insinöörejä, apteekkareita, maanmittareita – jopa värvättiin Venäjän laajoille työmarkkinoille. Koulutus tai ura Venäjällä oli monelle varteenotettava vaihtoehto. Esimerkiksi suomalaisesta insinöörikunnasta oli parhaimmillaan neljännes töissä Venäjällä, jossa muun muassa Nobelin tehtaat työllistivät ammattilaisia.

Myös tavallista kansaa muutti Venäjälle. Varsinkin Itä-Suomesta siirtyi tilatonta väestöä palvelukseen. Kaupungeista muutti kisällejä ja käsityöläisiä. Moni on varmaan kuullut Pietarin kulta- ja hopeasepistä, mutta toki muissakin käsityöläisammateissa toimi paljon suomalaisia. Esimerkiksi suomalaisia kirjansitojia oli jossain vaiheessa töissä Venäjällä enemmän kuin kotona Suomessa. Ja vuonna 1840 enemmistö Pie-

tarin nuohoojien ammattikunnasta oli suomalaisia. Sitä paitsi neljännes heistä oli kotoisin Parikkalasta! Tämä kertoo talousalueen läheisyydestä ja ketjumuutosta – yksi ammattimies vei kotipaikkakunnalta perässään kaverinsa tai sukulaisensa.

Muuttoliike Venäjälle laantui 1800-luvun loppua kohti. Tähän vaikuttivat muun muassa sortovuodet. Myös maaorjuuden lakkauttaminen vähensi suomalaisen työvoiman tarvetta. Niin siirtolaisuuden valtavirta kääntyi länteen, Amerikan kultamaille.

Kotona Suomessa

Elämä Venäjällä saattoi olla vain yksi vaihe työtätekevän uralla. Sen jälkeen palattiin takaisin Suomeen, joskus entiselle kotiseudulle. Kotiseutu oli yksi päivien yleisteemoista. Filosofian tohtori Heli Valtonen puhui kerrotusta kotiseudusta elämäntarinoissa. Hänen mukaansa mitään täsmällistä kotiseutua ei ole olemassakaan, sillä tunteet, muistot ja kokemukset värittävät muistelmia. Moni muistelija kaipaa nostalgisesti lapsuutensa paratiisia. Kadotettua menneisyyttä saatetaan idealisoida ja idyllisoida, mutta löytyy myös kirjoittajia, jotka kertovat siitä kriittisesti, vaikkapa ironian keinoin. Kirjoittajien aatteet ja ihanteet vaikuttavat kotiseudun kuvaan. Topeliuksen Maamme-kirja tuli vanhemmalle väelle tutuksi jo kansakoulussa. Topeliaanisuus ja kotiseutuaate ovat luoneet vakiintuneita mielikuvia oikeasta tavasta nähdä isänmaa tai kotipaikkakunnan kaunis maisema. Kotiseutu on siis eletty ja koettu tila – mielenmaisema.

Maisemaan kartalla kuulijoita perehdytti erikoistutkija Heikki Rantatupa. Vanhimmat yleiskarttamme ovat 1400-luvulta, mutta ahkerammin karttoja alettiin piirtää 1600-luvulla, kun maanmittarit ryhtyivät toimeensa ja laativat Suomen ensimmäiset maakirjakartat. Vanhoja maakirjakarttoja voi tarkastella http://www.virtuaaliyliopisto.fi/maakirjakartat/ -sivuilla. 1700-luvun kartoista sukututkijalle tärkeitä ovat verollepanokartat, tarkat pitäjänkartat ja sotilastiedustelua varten laaditut rekognosointikartat. Osa tästä Ruotsin vallan ajan kartta-aineistosta on Ruotsin sotaarkistossa ja Ruotsin valtionarkistossa. Isojako tuotti runsaasti kartta-aineistoa 1700-luvun puolivälistä lähtien noin sadan vuoden ajan. Myös pitäjänkartoitusta jatkettiin 1800-luvulla.

Kartat antavat sukututkijalle enemmän kuin äkkinäinen arvaisikaan. Niistä voi seurata kylien muodostumista, uudistilojen syntyä, verotustietoja ja kulkuyhteyksien kehittymistä. Esteettistä silmääkin miellytetään siinä sivussa, sillä vanha kartta on parhaimmillaan taideteos.

Päivien aikana julistettiin myös Vuoden sukukirja -kilpailun tulokset ja palkittiin Lahden seudun sukututkijoiden ansioituneet jäsenet Asta Suominen ja Taisto Suontausta. Päätöspäivän paneelikeskustelussa puhutti erityisesti sukututkimustiedon saatavuus, julkisuus ja laatu näinä nettiaikoina. Luentojen ohessa sukututkijoilla oli aikaa tutustua päivien näyttelyyn.

Näytteilleasettajia oli mukana yli kolmekymmentä, joukossa Arkistolaitos, paikallisyhdistyksiä, sukuseuroja, kirjapainoja... Esillä olivat myös Vuoden sukukirja -kilpailuun osallistuneet teokset ja Sukututkijan kirjakauppa. Ensi vuonna Sukututkimuspäivät järjestetään Vaasassa 25.–26.3. Näkemiin siellä! ◆

Släktforskarens antikvariat

Antikvariatet, som verkar i samband med Släktforskarens bokhandel, tar till förmedling begagnad släktforskningslitteratur av medlemmar i Genealogiska Samfundet i Finland. Publikationerna bör ansluta sig till släktforskning. Sådana är t.ex. släktböcker, matriklar, böcker rörande Finlands historia, sockenhistoriker, handböcker i släktforskning, släktforskningstidskrifter, urkundspublikationer, emigrationslitteratur, militaria, mm. Släktforskarens bokhandel har varje vecka hundratals besökare, vilket garanterar en effektiv försäljning till rätt pris.

Villkoren för förmedling av begagnade publikationer är följande:

- Endast medlemmar i Genealogiska Samfundet i Finland kan lämna publikationer till förmedling.
- Huvudmannen bestämmer priset på publikationen (vid behov med hjälp från Samfundet).
- Släktforskarens bokhandel uppbär provision på varje förmedlad publikation.
- En publikation bör vara till förmedling i minst sex månader (om den inte sålts före det).
- Huvudmannen kan vid behov ändra priset på publikationen som är till förmedling.
- Publikation som lämnats till förmedling levereras till Samfundets lager.
- Betalning för sålda publikationer erläggs till huvudmannens konto två gånger per år efter 30.4 och 31.10. Samfundet strävar att erlägga betalning för enstaka publikationer omedelbart efter att försäljning skett.

Gå till väga på följande sätt för att få dina böcker till förmedling i antikvarietet som verkar i samband med Släktforskarens bokhandel:

- Gör upp en lista över publikationerna.
- Prissätt publikationerna, eller ange ett minimipris för varje publikation, eller kom överens med Samfundet om ett annat prissättningsförfarande.
- Leverera publikationerna till Genealogiska Samfundet i Finland. Bifoga namn och kontaktuppgifter samt kontonummer. ◆

Sihvoilta vuoden sukukirja 2004

Suomen Sukututkimusseuran järjestämän Vuoden sukukirja -kilpailun pyrkimyksenä on nostaa sukukirjojen laatua ja tehdä sukukirjojatutuksi suurelle yleisölle. Kilpailuun osallistuvat kaikki Sukututkimusseuran kirjastoon määräaikaan mennessä saapuneet sukukirjat.

Vuonna 2004 kilpailuun osallistui yhteensä 67 teosta. Vuoden sukukirjan ja kunniamainintojen valinnan suoritti kolmijäseninen raati, jonka puheenjohtajana toimi professori Tapio Hämynen. Jäseninä olivat professori Hans Andersin ja diplomi-insinööri Ritva Paavola (Lahden seudun sukututkijat ry).

Vuoden sukukirja 2004

Jarmo Paikkala (toim.): Sihvo, karjalainen suku. Kaukolan, Valkjärven ja Lemin Sihvot. Sukuyhdistys Sihvo ry. [Helsinki] 2004. 560 s.

"Jarmo Paikkalan toimittama sukukirja liittyy luovutetun Karjalan laajaan sukuhistorioiden tutkimusperinteeseen. Vuoden 2004 lopulla Suomessa oli väestörekisterin mukaan 664 Sihvo-nimistä henkilöä. Lisäksi ulkomailla asui 37 Sihvo-sukuun kuuluvaa. Sukukirjasta selviää, että Sihvot olivat karjalainen talonpoikaissuku, jonka juuret ovat erityisesti Kaukolassa, Valkjärvellä ja Lemillä. Useat sukututkimuksen ammattilaiset ovat tehneet kirjan laajat sukuselvitykset ja tuloksena on 4 018 sukutaulua. Kirja on huolellisesti toimitettu, sen lähdeviitteet on merkitty tarkasti ja kirja täyttää hyvälle sukukirjalle asetettavat muutkin vaatimukset esimerkillisesti. Sukuyhdistys Sihvo ry on panostanut paljon myös kirjan ulkoasuun, taittoon ja kuvitukseen. Raadin mielestä vain kirjan alussa oleva kartta olisi vaatinut parempaa toimitustyötä.

Täsmällisten sukutaulujen lisäksi kirjassa on lyhyitä artikkeleita Sihvon suvun, sukuhaarojen ja nimen synnystä, sukuun liittyvien asuinpaikkakuntien historiasta ja suvun tunnetuimmista henkilöistä. Melkoinen osa kirjan artikkeleista painottuu sotahistoriaan, sillä Sihvot olivat oleellinen osa Suomen jääkärihistoriaa, ja sitä kautta korostuu Sihvojen merkitys niin vuoden 1918 kuin talvi- ja jatkosodassa sekä rauhan ajan palveluksessa. Kaukolan sukuhaaran Sihvoista tuli paljon kenraaleja, Valkjärven Sihvoista on tullut monia tiedemiehiä ja Lemin sukuhaarasta viihdetaiteilijoita.

Sihvojen sukukirja on tasapainoinen kokonaisuus: artikkelit suvun merkkihenkilöistä, kuhunkin sukuhaaraan liittyvät pitäjäkuvaukset ja Sihvojen elinolojen kuvaukset ovat sopivan lyhyitä ja hyvin kirjoitettuja, joten kirja on helppolukuinen ja siten antoisa lukukokemus myös suvun ulkopuoliselle lukijalle. Sukutauluissa on varsinkin merkittävimpien henkilöiden kohdalla paljon yksityiskohtaista tietoa. Lisäksi sukutaulutietoja täydennetään erillisissä tietoruuduissa."

Kunniamaininnat

Hannu Romppainen: Kymmenen polvea Kainuun Romppaisia. [Paltamo] 2004. 400 s.

"Hannu Romppaisen tekemä sukukirja on osoitus siitä, kuinka sukututkimusharrastus vie mukanaan myös nuoret. Romppaisen kymmenen vuoden sukututkimusrupeamaan on sisältynyt historian pääaineopinnot Jyväskylän yliopistossa ja historian opettajan viranhoitoa Kainuussa, jotka epäilemättä ovat antaneet kirjan tekijälle tutkimuksellisia valmiuksia.

Sukukirja on paitsi Romppaisten suvun kymmenen ensimmäisen sukupolven (1600-luvun alusta 1900-luvun alkuun) tarkka selvitys myös oivallinen tutkimus Kainuun erämailla asuneen yhden suvun selviytymistarinasta. Tekijä arvioi kriittisesti aikaisempia selvityksiä Romppaisten suvun varhaisimmista vaiheista ja rakentaa oman tutkimuksensa niin nimistötutkimuksen kuin vanhojen asiakirjojen varaan. Raadin mielestä lähdeviitemerkinnät olisi tullut liittää myös sukutauluihin. Tietojen tarkistaminen pelkän lähdeluettelon varassa on erittäin työlästä. Myös kirjan taitto ja painatusjälki jättää jonkin verran toivomisen varaa.

Kokonaisuutena Hannu Romppaisen tekemä sukukirja ansaitsee kunniamaininnan, sillä teos perustuu vankkaan tutkimukseen, jonka tulokset on esitetty selkeästi. Asiakirjoista kootut tiedot on analysoitu hyvin ja tuloksena nautittava lukukokemus."

Toivo Haatio: Torpat ja torpparit: Sammatti 2004. 291 s.

"Raati haluaa antaa kunniamaininnan myös Toivo Haation tutkimukselle, jossa nostetaan esiin yhden pitäjän, Sammatin, eri kylien torpparit ja heidän elämänvaiheensa. Kansainvälisessä perhehistoriassa tällainen tiettyyn sosiaaliryhmään kohdistuva tarkka perheselvitys on ollut kiinnostuksen kohteena jo kauan aikaa. Suuritöisyytensä vuoksi Suomessa esimerkiksi historiantutkijat ovat tyytyneet vain pienimuotoiseen tutkimukseen, jossa tarkastelun kohteena on esimerkiksi tilaton väestö.

Nyt kunniamaininnalla palkittava Haation tutkimus on yhteenveto jo aiemmin pienkustanteina eri kyläryhmistä tehdyistä torppariselvityksistä. Torppia alkoi ilmestyä Sammattiin 1700-luvulla, erityisesti vuosisadan jälkipuoliskolla kun isojako saatiin tehtyä. Sammatissa torppia perustettiin isojen talojen, säterikartanon ja sotilasvirkatalojen alueelle. Kirja on oivallinen lähde myös nimitutkijalle, sillä tekijä on säilyttänyt nimet alkuperäisessä muodossaan. Raati haluaa tällä kunniamaininnalla kannustaa myös muita sukututkijoita omaperäisiin ratkaisuihin, jossa tarkastelun kohteena on muukin kuin yksittäinen suku." ◆

Tapahtumakalenteri Händelsekalender

Tapahtumakalenterissa julkaistaan esitelmä-, koulutus- ja muita sukututkijoita kiinnostavia tapahtumia. Ellei muuta mainita, Suomen Sukututkimusseuran järjestämät tilaisuudet pidetään Tieteiden talolla, Kirkkokatu 6, Helsinki. Ne ovat kaikille avoimia. Lisää tapahtumia Seuran sivuilla www.genealogia.fi. Uudet tapahtumat osoitteella kalenteri@genealogia.fi.

I händelsekalendern publiceras information om föredrag, utbildning och andra evenemang som släktforskare intresserar sig för. Om inte annat nämns hålls Genealogiska Samfundets i Finland evenemang i Vetenskapernas hus, Kyrkogatan 6, Helsingfors. De är öppna för alla. Mer händelser på adressen www.genealogia.fi. Uppgifter om nya händelser kan skickas till kalenteri@genealogia.fi.

Syyskuu – September

- **13.9.2005 ti 18.00: Seppo Luhtasaari: Sukujutut-ohjelmaesittely** – Suomen Sukututkimusseura, Tietotekniikkajaosto.
- **19–23.9.2005: Höstresa till Stralsund** – Helsingfors Släktforskare r.f. Närmare information av Susan Strömberg, 0400 895 758.
- **21.9.2005 ons 18.00: Föredrag** – Genealogiska Samfundet i Finland, Huvudstadsnejdens lokalsektion.
- **29.9.2005 to 18.00: Esitelmä** – Suomen Sukututkimusseura, Tutkimus- ja koulutusjaosto.

Lokakuu – Oktober

- **3.10.2005 ma 18.00: FM Marja-Liisa Putkonen: Kruununtilat ja niiden perinnöksiostot** – Suomen Sukututkimusseura, Helsingin paikallisjaosto.
- **8.10.2005 la 12.00–14.00: Sukututkimusneuvontaa** – Suomen Sukututkimusseura, Helsingin paikallisjaosto. Neuvonta on tarkoitettu lähinnä sellaisille henkilöille, jotka ovat harrastaneet sukututkimusta vasta verraten vähän aikaa.
- **11.10.2005 ti 18.00: Arkistoaineiston digitointi Arkistolaitoksessa** – Suomen Sukututkimusseura, Tietotekniikkajaosto.
- **15.–16.10.2005 la–su: VII Kuulutko Sukuuni -tapahtuma** – Vantaan Seudun Sukututkijat ry. Vantaan ammatillinen koulutuskeskus, Tennistie 1, Vantaa.
- **19.10.2005 ons 18.00: Föredrag** – Genealogiska Samfundet i Finland, Huvudstadsnejdens lokalsektion.
- **27.10.2005 to 18.00: Esitelmä** – Suomen Sukututkimusseura, Tutkimus- ja koulutusjaosto.
- **31.10.2005 ma 18.00: Esitelmä** – Suomen Sukututkimusseura, Helsingin paikallisjaosto.

Marraskuu – November

- **8.11.2005 ti 18.00: Leif Mether: Sukututkimusseuran www-tietokannat** – Suomen Sukututkimusseura, Tietotekniikkajaosto.
- **12.11.2005 la 12.00–14.00: Sukututkimusneuvontaa** – Suomen Sukututkimusseura, Helsingin paikallisjaosto. Neuvonta on tarkoitettu lähinnä sellaisille henkilöille, jotka ovat harrastaneet sukututkimusta vasta verraten vähän aikaa.
- **16.11.2005 ons 18.00: Föredrag** – Genealogiska Samfundet i Finland, Huvudstadsnejdens lokalsektion.
- **19.11.2005 la–lör 10.00: Syyskokous – Höstmöte** – Suomen Sukututkimusseura – Genealogiska Samfundet i Finland. Mötesföredrag av Ted Rosvall, ordförande för Sveriges Släktforskarförbund.
- **21.11.2005 må 18: Valentin Tinnis: Gammal svenskbygd i Ukraina** – Helsingfors Släktforskare r.f. Helsingfors stads svenska arbetarinstitut, Dagmarsgatan 3.
- **24.11.2005 to 18.00: Esitelmä** – Suomen Sukututkimusseura, Tutkimus- ja koulutusjaosto.

Joulukuu – December

- **10.12.2005 la 12.00–14.00: Sukututkimusneuvontaa** – Suomen Sukututkimusseura, Helsingin paikallisjaosto. Neuvonta on tarkoitettu lähinnä sellaisille henkilöille, jotka ovat harrastaneet sukututkimusta vasta verraten vähän aikaa.
- **12.12.2005 ma 18.00: Esitelmä** – Suomen Sukututkimusseura, Helsingin paikallisjaosto.

400-vuotias Oulu käy tervaporvarien aikaan

Oulun maakunta-arkiston huhtikuussa avatussa näyttelyssä selviää, millainen oli tervan tie Kainuun korvesta Toppilan tervahoviin. Entä tunsiko oululainen porvari tervan tuoksun vai ainoastaan rahan arvon? Mikä erotti hyvän eläjän huonosta porvarin silmissä?

Oulun maakunta- arkistossa säilytettävät Oulun kauppaseuran asiakirjat ja valokuvat, kauppahuoneiden kirjeenvaihto, tervahovin tilit, perukirjat ja tervanpoltto-oikeudenkäyntien pöytäkirjat sekä monet muut vuosisatoja vanhat asiakirja-aineistot luovat ainutlaatuisen kuvan ajasta, jolloin Oulu oli Suomen tervakaupan keskus ja oululaiset laivat purjehtivat tervalasteineen aina Lyypekkiin ja Lontooseen saakka. ◆

TAITOPAINO
PÖYTÄVIIRIT
MERKIT
LIPUT
www.taitopaino.fi
Kaskitie 2 33540 TAMPERE
Puh.03-255 8910
juha.pajunen@taitopaino.fi

Digitala kopior från Samfundets bibliotek

Genealogiska Samfundets i Finland bibliotek skickar kopior till medlemmarna via e-post. Medlemmen betalar för 20 kopior på förhand och kan därefter göra beställningar via en www-blankett. Beställningarna expedieras som bilagor till e-postmeddelanden inom cirka en vecka och de läggs även ut på www tillgänglig endast för beställaren. Högst 3 × 20 kopior kan beställas inom ett år efter anslutningen till servicen. Debiteringen för 20 kopior är 11 €.

Servicens innehåll

- Medlemmar kan beställa kopior från publikationer som finns i Samfundets bibliotek.
- Servicen är avsedd endast för medlemmar.
- De skannade kopiorna skickas som bilagor till e-postmeddelanden. Kopiorna skickas inte per post.
- Det går att ansluta sig till medlem i samband med prenumerationen på servicen.

Fakturering

- Samfundet fakturerar 20 kopior (11 €) på förhand via e-post efter att prenumeration skett.
- Fakturan betalas via bank eller med kontokort inom 7 dagar.
- Högst 60 kopior kan beställas inom ett år.

Beställning

- Beställning görs med en för ändamålet avsedd www-blankett.
- Vid beställning bör tillräckligt noggrannt anges vilken publikation och vilka sidor som skall kopieras.
- Om det beställda antalet kopior överstiger medlemmens fria saldo skickas följande faktura på 20 kopior (11 €), förutsatt att ej tre fakturor redan skickats inom ett år.

Leverans

- Beställd kopia expedieras om möjligt inom en vecka efter inkommen beställning.
- Kopiorna sänds som bilagor till e-postmeddelanden till beställarens och de läggs även ut på www tillgänglig för beställaren.
- Beställaren bör i förväg förvissa sig om att e-postsystemet kan ta emot filer av åtminstone 1,5 MB:s storlek.
- Kopiorna levereras vanligen som JPG-bilder.

Kopiornas kvalitet

- Kopiorna är av ungefär samma kvalitet som vanliga fotostatkopior.
- Sidor med färgtryck skannas i färg och svartvita sidor på motsvarande sätt som svartvita.
- Kopiorna är ej avsedda att tryckas då punkttätheten (resolutionen) ej är tillräckligt hög för detta ändamål.
- Om sidformatet är A5 eller mindre skannas i allmänhet ett helt uppslag som en fil. ◆

SUKUKIRJA

Vuosien harrastus, tutkimus ja työ kirjaksi?
Miten toimia, mitä maksaa, kannattaako?

Meidän asiakkaamme ei tarvitse olla asiantuntija. Etsimme yhdessä juuri teidän kirjanne tekemiseen parhaiten sopivan ratkaisun. Kirjan teon ja painatuksen lisäksi autamme myös markkinoinnissa, postituksessa ja monessa muussa käytännön asian ratkaisussa.

Ota yhteyttä

Lalli

Lalli Oy, Teljänkatu 8, PORI
Juhani Vähä-Ruka
Puh. 040 533 2416
jussi.ruka@lalli.fi

Korkea laatu, ystävällinen palvelu ja lupausten tinkimätön täyttäminen ovat toimintamme perusajatukset.

SOLVER
logistisia ratkaisuja viestintään ja julkaisutoimintaan

Sukuhistoriikit kansien väliin

- Teemme yhteistyössä kanssasi digitaalisella painolinjallamme kirjat, jäsenlehdet, ym. tiedotteet.
- Pienikään painosmäärä ei ole enää ongelma vaan pikemminkin toteutunut unelma.

Soittele, niin saat tietää enemmän!

SOLVER KOTKASET
OY KOTKAN KIRJAPAINO AB

Tikkupolku 3, 49400 HAMINA
Puh. (05) 747 2200
Faksi (05) 354 2883
kotkaset@kotkaset.com
www.kotkaset.com

Kommentti

K. Juhani Heleniuksen artikkeliin Hämeenlinnan tarkk'ampujapataljoonasta (Sukutieto 1/2005)

Suomen ensimmäiseen yleiseen asevelvollisuuteen perustuneeseen sotaväkeen liittyy paljon mielenkiintoisia seikkoja, kuten usein on uuden ja "ensimmäisen" organisaation kohdalla. Merkillistä onkin, ettei aihe ole kiehtonut suomalaisia juurikaan eikä painettua aineistoa ole muutamaa kirjaa enempää. Erikoista on, että eniten työtä on tässä suhteessa tehnyt brittiläinen tutkija J. E. O. Screen.

Selityksenä on tarjottu sitä tosiasiaa, ettei Suomen asevelvollinen sotaväki koskaan osallistunut sotaan. Kuitenkin sukututkimuksen näkökulmasta lähinnä Sota-arkistossa oleva aineisto tarjoaa mielenkiintoista ja kattavaa tietoa maamme miespuolisesta väestöstä kahdenkymmenen vuoden ajalta, siis kutsunta-asiakirjojen kautta myös niistä miehistä, jotka eivät joutuneet asepalvelukseen. Tässä mielessä K. Juhani Heleniuksen kirjoitus oli mielenkiintoinen ja tervetullut.

Heleniuksen esitystä voi pitää onnistuneena, vaikka aiheesta kiinnostuneille on syytä muistuttaa, että Hämeenlinnan ja sen ympäristön sotilasperinteet ulottuvat satojen vuosien taakse, mistä juuri lähdeluettelon Korkaman ja Roudasmaan *Tapparasta tankkeihin* kertoo.

Heleniuksen kuvaama 7. Hämeenlinnan tarkk'ampujapataljoona ei ollut ensimmäinen puhtaasti suomalainen joukko-osasto kaupungissa. Yhdestä värvätystä rykmentistä muodostettu opetusjoukko, joka nimestään Helsingin pataljoona (1818) huolimatta oli osa Hämeenlinnan varuskuntahistoriaa, kunnes jouluna 1824 siirtyi Helsinkiin ja muuttui Suomen Kaartin nimellä tunnetuksi joukoksi. Samoin hämäläisten pääkaupungin omana joukkona toimi Turusta Krimin sodan jälkeen siirtynyt opetuspataljoona.

Kirjoittaja on nähnyt vaivaa avioitumistilastoja esitellessään. Kun absoluuttiset luvut ovat näinkin pieniä, ei ehkä kovin merkittäviä johtopäätöksiä voi tehdä. Todellakaan 27 avioliittoa 20 vuodessa ei ilmaise juuri muuta kuin että tuon ajan varusmiehistä noin yksi prosentti avioitui asepalveluksen aikana. Miten on tänään?

Sukututkija törmää joskus erikoisiin nimikkeisiin. Helenius olisi ehkä voinut hieman täsmentää vapaaehtoisten (frivillig) ja tarjokkaiden (volontär) välistä eroa, kun niitä kuitenkin asiakirjoissa tulee vastaan. Jälkimmäisen ryhmän edustajilla ei yleensä ollut vapaaehtoisten opillista taustaa, vaan he halusivat arpalipun numerosta riippumatta palvella kolme vuotta pataljoonassa.

Puukasarmi ei ollut hämeenlinnalainen ilmiö, vaan vastaavat, samojen piirustusten mukaan tehdyt puiset rakennukset nousivat kuuden muun läänin pääkaupungissa. Vain Helsingin Liisankadun tiilikasarmi teki poikkeuksen. Samoin on muistettava Suomen asevelvollisen sotaväen toinen – Heleniuksen ehkä tilan puutteen vuoksi sivuuttama – ulottuvuus: 32 reservikomppaniaa eri puolella maata, joiden kasarmit oli myös tehty yksien piirustusten pohjalta. Monen sukututkijan ja paikallishistorian tutkijan kannalta reservikomppaniat ovat miesten määrä huomioon ottaen ehkä vielä pataljoonia tärkeämpi kohdealue, vaikkakin niitä koskeva arkisto on pataljooniin verrattuna suppeampaa.

Käytösrangaistukset ja palvelusrikkomukset olivat aikoinaan esillä myös kyseisen ajan tiedotusvälineissä. Jostakin syystä Helenius ei halunnut liittää tasapuolisuuden vuoksi mukaan paria upseereiden toilausta, kun nämä on mainittu lähdeaineistossa. Siis myös upseereita rangaistiin ja jopa pakotettiin eroamaan palveluksesta. Keskustelua sotamiesten kohtelusta käytiin valtakunnallisella tasolla erityisesti vuosina 1886–1887.

Meidän näkökulmastamme vanhahtavassa tekstissä tulee aika-ajoin vastaan huvittavia ilmaisuja. Tällainen on epäilemättä jutussa todettu poliisin "rääkkääminen", mikä ei sittenkään ollut rääkkäämistä sanan nykyisessä merkityksessä. Olisikohan oikea ilmaisu sittenkin "poliisin väkivaltainen vastustaminen" tai pahoinpitely?

Näin sukututkimuksen piirissä olisi ollut suotavaa tarkistaa upseereiden ryhmäkuvan henkilöiden nimet. Vaiva ei olisi ollut suuri. Tunnetun upseerisuvun edustajan sukunimi on tietenkin Savonius, jonka monet jälkeläiset kantavat tänään Savonjousen nimeä. Kuvahan esiintyy myös Eero-Eetu Saarisen uraauurtavassa teoksessa *Ensimmäiset asevelvolliset reservimiehet* (1967), mikä olisi sopinut myös lähdeluetteloon, koska se käsittelee nimenomaan Hämeenlinnan pataljoonan alaisia reservikomppanioita. Samoin eräille Heleniuksen pohdinnoille olisi antanut potkua upseerin uralle aikoneen Ilmari Kianto-Calamniuksen kirjanen *Väärällä uralla*.

K. Juhani Heleniuksen kirjoitus oli miellyttävä muistutus siitä, että vuonna 1859 ja sitä seuraavan 20 vuoden aikana syntyneistä esi-isistämme löytyy Sota-arkiston hyllyistä helposti saatavaa lisätietoa.

Kari J. Talvitie

Keskustelua sukututkimuksesta

Herättikö Sukutiedosta lukemasi ajatuksia, ilahduttiko tai vihastutti? Tai polttaako mielessäsi jokin muu sukututkimukseen liittyvä asia?

Voit esittää näkemyksesi Keskustelua – Diskussion -palstalla. Toimitus valitsee julkaistavat mielipiteet, lyhentää niitä tarvittaessa ja korjaa kieliasua. Nimettömiä tai nimimerkillä allekirjoitettuja kirjoituksia ei julkaista.

Kirjoitukset toimitetaan osoitteella Sukutieto, Suomen Sukututkimusseura, Liisankatu 16 A, 00170 Helsinki tai sähköpostitse teppo.ylitalo@genealogia.fi. ◆

JUURET®

Sukututkimusohjelma 2.1 XP
99 euroa
Sukututkijan Sanasto-CD
19 euroa
Sukututkijan Fakta-tieto-opas-CD
25 euroa
Sukutukijan Sukunimet-CD
25 euroa
Jäsenrekisteri (sukuseuroille ja muille yhdistyksille)
25 euroa

postituskulut 3 euroa

Ilmainen Juuret 2.1 täysversio 60 pv:n kokeiluajalla kotisivultamme **juuret.fi**

Myynti:
- juuret.fi
- Suomen Sukututkimusseura
- Datainfo, Turku

KOKEILE JA VERTAA!

Monipuolinen kokous, koulutus- ja virkistymispaikka Nurmijärvellä, Sääksjärven rannalla

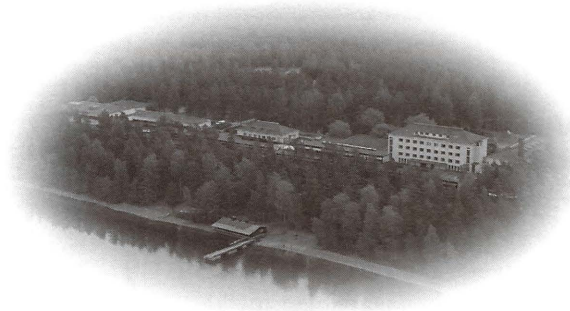

- Kokous- ja koulutustilat 8 – 350 hengelle
- Ravintolapalvelut pienistä iltapaloista juhlaillallisiin
- Majoituspalvelut jopa yli 200 hengen ryhmille
- Erilaisia tiloja illanviettoja varten, mm. takkahuoneet uimahallilla ja rantasaunalla
- Loistavat puitteet liikunnalliseen ja elämykselliseen toimintaan ohjattuna tai omatoimisesti
- Vain vajaan tunnin päässä Helsingistä!

Kiljavanranta
Kotorannantie 49, 05250 Kiljava
Varaukset ja tiedustelut myyntipalvelusta arkisin klo 8 – 16:
puh. (09) 2762 704 ja (09) 2762 705
s-posti: kiljavanranta@kio.fi
Käy tutustumassa: www.kiljavanranta.fi

SUKUTUTKIMUKSET, JÄSENLEHDET, TIEDOTTEET SUVULLE

Kopio Niinin - Painopörssin painosta tai Color/CopyCenteristä parhaiten sopivana ratkaisuna mustavalkoisina tai väreissä.

Meiltä myös sukutaulujen kopioinnit värillisinä, laminoituina ja kehystettyinä, valokuvien suurennokset, sukutapaamisten julisteet, tiedotteet ja T-paidat.

- **Helsinki**, Lönnrotink. 32 A, p. 09-680 3770
  Kaupint. 8, p. 09-540 7510
- **Karhula**, Kyminlinnant. 6, p. 05-227 9530
- **Kotka**, Ruotsinsalmenk. 18, p. 05-218 1233
- **Lappeenranta**, Kimpisenk. 19, p. 05-419 0313
- **Turku**, Laivurink. 1, p. 02-2766 200

www.kopioniini.fi
www.painoporssi.fi

KOPIO NIINI
Yleisjäljennös-Painopörssi

OTAMEDIA

Sukukirja, ihmiskunnan tiedon välittäjä. Otamediasta, tiedon painajalta.

- kirjat
- vihkot
- esitteet
- raportit

Otamedia Oy
Miestentie 3 a
02150 Espoo

paino@otamedia.fi
puh. 09-4393 200
fax 09-4393 2020
www.otamedia.fi

Vaasan maakunta-arkistoon uudet puhelinnumerot

Vaasan maakunta-arkiston puhelinnumerot muuttuivat viikolla 16 uuden puhelinjärjestelmän myötä. Numeroiden alkuosa ei ole suuntanumero, vaan osa varsinaista puhelinnumeroa.

Tärkeimmät numerot:

- 0624 140 400 Vaihde
- 0624 140 410 Selvitystilaukset
- 0624 140 420 Faksi
- 0624 140 401 Johtaja Arja Rantanen

Tuhat tuntematonta Museoviraston verkkosivuilla

Museoviraston Internet-sivuille on koottu tunnistamattomia valokuvia, joiden tunnistamiseen toivotaan saatavan apua yleisöltä. Toisessa kuvasarjassa on "Tuhat tuntematonta" -näyttelyssä olleita kuvia ja toisessa kuvasarjassa tuntemattomia henkilöitä sekä postikortteja Suomesta ja Amerikasta

■ **Yksi Museoviraston tuntemattomista. Kuvaaja Axel Strandberg, Helsinki.**

Museoviraston kuva-arkiston näyttely "Tuhat tuntematonta" oli esillä Helsingin rautatieasemalla vuonna 2000 ja Suomen kansallismuseossa keväällä 2004. Näyttelyssä oli esillä tunnistettavia valokuvia 1860-luvulta nykyhetkeen. Näyttelyiden aikana kuvista saatiin paljon tietoja, mutta lisää kaivataan.

Toisessa tunnistettavien kuvien sarjassa on valokuvia tuntemattomista henkilöistä sekä postikortteja Suomesta ja Amerikasta.

Kuvien yhteydessä on niistä tällä hetkellä olevat tiedot. Ne ovat olleet kuvan yhteydessä, kuva-arkiston henkilökunta on selvittänyt ne tai ne on saatu yleisöltä palautteena. Jos johonkin kuvaan on saatu useita tietoja, siitä on mainittu kyseisen kuvan yhteydessä.

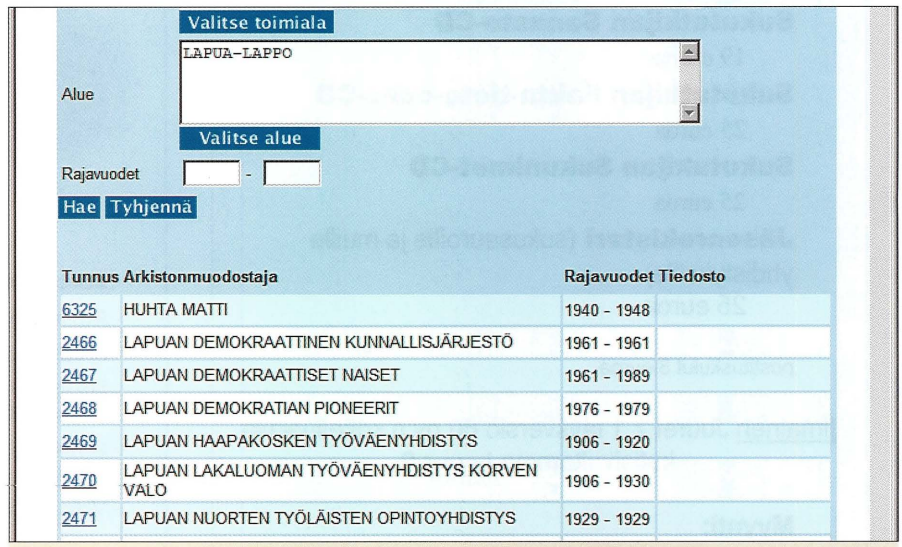

Kansan Arkiston tietokanta avattu

Helsingin Kalliossa sijaitseva vasemmistolaisen työväenliikkeen ja kansalaisjärjestöjen keskusarkisto Kansan Arkisto on avannut arkistotietokantansa Internetissä. Tietokanta löytyy osoitteesta www.kansanarkisto.fi/tietokanta.htm.

Noin vuosikymmenen kestäneen työn tuloksena arkiston kotisivujen kautta pääsee hakemaan perustietoja tietoja yli 6 300 järjestöstä, henkilöarkistosta ja erikoiskokoelmasta. Järjestöarkistoista neljälle viidestä löytyvät arkistoluettelotiedot.

Tietoja voi hakea nimen, toimialan, alueen ja aineiston rajavuosien perusteella.

Arkiston kokoelmat sisältävät runsaasti piirijärjestöjen ja paikallisten yhdistysten arkistoja, henkilöarkistoja sekä työväenlehtien, kustannusosakeyhtiöiden ja kirjapainojen arkistoja. Erikoiskokoelmissa on aineistoa muiden muassa työväen elinoloista, vuoden 1918 sodasta, poliittisista vangitsemisista 1919–1944, Espanjan sisällissodasta 1936–1939 sekä 1960- ja 1970-lukujen vaihtoehtolehdistä.

Yhteiskunnallisen Arkistosäätiön ylläpitämä Kansan Arkisto perustettiin vuonna 1945, ja se on kuulunut vuodesta 1975 lakisääteisen valtionavun piiriin. Tämä kaikille avoin arkisto toimii Kansallisarkiston valvonnassa.

Kansan Arkisto juhlistaa 60-vuotista taivaltaan juhlaseminaarilla "1970-luku – Myytit lyttyyn". Se järjestetään 21.5. Kirjalla, Kirjatyöntekijänkatu 10, Helsinki. ◆

Tunnistamista odottavat kuvat löytyvät osoitteesta: http://www.nba.fi/fi/tuhat_tuntematonta.

Lisätietoja antaa yli-intendentti Sirkku Dölle, sirkku.dolle@nba.fi, puh. (09) 4050 9281. ◆

SKS kaipaa lisätietoja kansankirjoittajista

Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa on meneillään hanke, jossa tutkitaan kirjoittamisen kulttuuria oppivelvollisuuden aikaa edeltävässä Suomessa. Seuran verkkosivuille on koottu tietoja ns. kansankirjoittajista, joiden aineistoja on talletettu SKS:n kirjallisuusarkistoon.

Arkistossa kerätään parasta aikaa taustatietoja kirjoittajista. Erityisesti kiinnostavat vähemmän tunnettujen kansankirjoittajien vaiheet. Esimerkiksi kirjoittajien elinvuodet, tiedot perhesuhteista, elämänkaaren merkittävistä tapahtumista ja asemasta paikallisyhteisössä ovat arvokkaita.

Kansankirjoittajiksi on laskettu ne 1700–1900-luvuilla Suomessa tai Inkerissä eläneet suomenkieliset henkilöt, jotka ovat käyneet vain vähän tai ei lainkaan koulua. Useimmat tekivät ruumiillista työtä, mutta joukossa on myös vaatimattomista oloista lähteneitä henkilöitä, joista tuli esimerkiksi opettajia.

SKS:n ylläpitämään luetteloon on merkitty kirjoittajien syntymä- ja kuolinvuodet, kotipaikkakunta (tai -kunnat) sekä ammatti (ammatit), mikäli ne ovat tiedossa. Luettelossa mainittujen aineistojen lisäksi kirjallisuusarkistossa on useiden kirjoittajien kirjeitä. Osa heistä on lisäksi kerännyt perinneaineistoja SKS:n kansanrunousarkistoon.

Kansankirjoittajien luetteloon voi tutustua osoitteessa http://www.finlit.fi/kia/kansankirjoittajat.htm. Tietojen antaminen käy sähköpostilla (kirjallisuusarkisto@finlit.fi), kirjeitse (SKS:n kirjallisuusarkisto, Mariankatu 19 E, 00170 Helsinki) tai puhelimitse (0201 131 260).

Kirjallisuusarkistossa ollaan kiinnostuneita myös vielä mahdollisesti löytyvistä vanhoista, kouluja käymättömien henkilöiden käsikirjoituksista, kirjeistä, kalentereista yms. ◆

Yleisökaivauksilta uusi näkökulma menneeseen

Museovirasto tarjoaa kesällä 2005 kaikille kiinnostuneille kaksi mahdollisuutta osallistua arkeologisiin kaivauksiin. Rakennushistorian osasto järjestää yleisökaivauksen Kukonharjun kanavalla. Laitilassa yleisökaivauksen järjestävät arkeologian osasto ja Arkeologiakeskus Untamala. Kaivauksille voi tulla mukaan yhdeksi päiväksi tai vaikka koko ajaksi. Aikaisempaa kaivauskokemusta ei tarvita.

Puumalan ja Ruokolahden rajalla sijaitseva Kukonharjun kanava kuuluu Pietarin suojaksi 1700-luvun lopulla rakennettuun linnoitusketjuun. Kanavalla pyrittiin helpottamaan Lappeenrannan ja Savonlinnan linnoitusten välisiä sotilaskuljetuksia. Kukonharjun kanavalla kaivaukset kohdistuvat paikalla 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa olleen varuskunnan sotilaiden asuinalueeseen.

Laitilassa kaivauskohde on viikinkiaikainen polttokalmisto ja rautakautinen asuinpaikka Kodjalan Vainionmäellä. Laitilassa järjestettiin yleisökaivaus myös kesällä 2004. Kaivauksiin osallistui yli 50 kiinnostunutta.

Yleisökaivaukset Kukonharjun kanavalla järjestetään 11.–20.7. Osallistumismaksu on 5 euroa/päivä. Sitovat ilmoittautumiset 30.6. mennessä. Yleisökaivaus 2005 järjestetään 18.7.–5.8. Osallistumismaksu on 10 euroa/päivä. Sitovat ilmoittautumiset 8.7. mennessä.

Lisätietoja saa Museoviraston sivuilta http://www.nba.fi/fi/yleisokaivaus ja http://www.nba.fi/fi/untamalatap5. ◆

Ukko-Paavon kotipaikka

Juhlaperinteitä jo vuodesta 1817 saakka

Perinteikäs Aholansaari on koonnut väkeä juhlaan ja arkeen aina Paavo Ruotsalaisen ajoista asti. Juuret velvoittavat, siksi uskallammekin tarjota Sinulle, perheellesi ja suvullesi ikimuistoisen elämyksen.

Luonnonkauniista Aholansaaresta löydät:

- monipuoliset ja toimivat kokoontumistilat
- mökit ja huoneet n. 160 hengelle
- maukasta pitoruokaa
- ohjelmapalvelut (esim. esitelmä Ukko-Paavosta, jumalanpalvelus, seurat)
- arjesta irroittava laivamatka mantereelta saareen
- ulkoilu ja liikuntamahdollisuudet
- Tahkovuoren rinteiden lähellä

Pyydä tarjouksemme! Järjestetään yhdessä ikimuistoinen sukukokous !

Aholansaari
puh. (017) 4641 117
www.aholansaari.fi
aholansaari@aholansaari.fi

Koskettava kirja siirtolaisuudesta

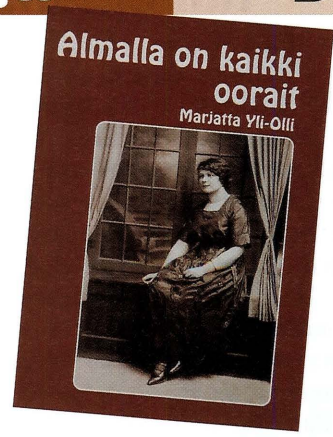

Marjatta Yli-Olli: "Almalla on kaikki oorait". Amerikan-siirtolaisuuteen liittyvä muistelukerronta Pohjanmaalla. Tietosumma Oy. Espoo 2003. 201 s. Myynnissä Sukututkijan kirjakaupassa, www.genealogia.fi.

Teos on lappajärveläissyntyisen Marjatta Yli-Ollin pro gradu, johon on kerätty muistoja pohjalaisten Amerikan-siirtolaisuudesta. Se koostuu pääosin Peräseinäjoella olevan Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaa aluekeskuksen kirjoituskilpailun sadosta ja haastatteluista.

Kirja on kovakantinen. Etu- ja takakannen sommittelu valokuvineen on harmoninen. Kirjassa on selkeät sisällysluettelot sekä kirjoituksista että valokuvista, mikä helpottaa lukemista ja selaamista. Mustavalkokuvat (48 kpl) ovat kirjoittajan perhealbumista ja museovirastosta. Kirjan lopusta löytyy kyselylomake ja lähteet: arkistoaineisto, tutkimuskirjallisuus sekä viitteet. Kirjan taitto on selkeä. Kirjainkoko on tarpeeksi suurta ja lainaukset on kursivoitu. Luettavuuden kokonaishahmottelua haittaa, että yhden kertojan vastaukset on silputtu pieniin pätkiin tutkimuksen sisällön mukaan.

Lähdöt vaikeita

Teoksessa pohditaan Amerikkaan lähdön syitä. Laivanrakennus ja tervanpoltto vähenivät. Erityisesti Pohjanmaalla oli suuret katovuodet 1860-luvulla. Nuoret miehet lähtivät Venäjän kolmivuotista sotaväkeä pakoon. Myös pelko uudesta sodasta vaikutti. Köyhyyttä lähtivät pakoon sekä miehet että naiset. Tilallisten lapset tarvitsivat rahaa kotitilojen lunastamiseen. Lähtöön vaikuttivat tyytymättömyys sekä sopeutumattomuus suomalaiseen yhteiskuntaan ja perhe-elämään. Lähtemällä Amerikkaan otettiin "avioero pohjalaisittain". Haluttiin elää suvun ja yhteisön antaman mallin mukaan. Haluttiin rikastua, näyttämisenhalu tai isän etsiminen. Yksi syy oli Amerikan kuume, joka tyhjensi kyliä. *Joskus vuosisadan alussa häneenkin (Heikkiin) oli iskenyt se "amerikankuume" ja niin kuin moni jo oli todennut, paras lääke siihen oli – lähteä.*

Matkarahat olivat tiukassa. Tehtiin kovasti työtä ja säästettiin. Lainattiin sukulaisilta tai naapureilta. Myytiin omaisuutta, joka saattoi aiheuttaa pienillä tiloilla vaikeuksia: Eläimistä kertyi matkalippuun tarvittavat rahat. Siemen, lehmä ja hieho sentään jäivät. Niiden varassa "amerikan leski" sai ruveta yrittämään elämäntaistelussa eteenpäin. Sillä taistelua se oli joka ainoasta päivästä, joka ainoasta hetkestä.

Lähtötilanteet vaikeita

Lähtötilanteet olivat vaikeita sekä kotiin jääneille että lähtijöille. Monet perheen isät kävivät Amerikassa monta kertaa. Lähtöhetket jäivät mieleen ikiajoiksi.

Sydämeen syöpyi päivä, jolloin isä lähti. Mietaan pysäkille oli viiden kilometrin matka, isä ajoi sen pyörällä ja 12-vuotias poika juoksi perässä, noutamaan sitä pyörää. Kuin aavistus sanoi, se oli isän ja pojan viimeta-paaminen. Niin sydäntä särkevästi hän itki meno- ja tulomatkan. Kun hän seisoi vielä kauan asemalaiturilla, tähyillen junanperään, oli kuin 'kylmä koura' olisi puristanut pientä sydäntä. Paluumatkalla ei tahtonut tietä erottaa, vuolaiden kyyneleiden virrates-sa pitkin poskia.

Pohjanmaalta Amerikkaan lähdettiin lähimmältä rautatieasemalta. Matka sinne kuljettiin kävellen, polkupyörällä, hevosella tai linja-autolla. Laiva vei Turun satamasta Tukholmaan. Sieltä jatkettiin junalla Osloon, josta valtamerilaivalla yli Atlantin. Laivamatka oli meritaudista kärsiville hankala.

Amerikassa oli vaikeata kielitaidottomana. Sukulaiset auttoivat asunnon ja työn saannissa. Yksinäisyys ja alkoholinkäyttö aiheuttivat ongelmia. Miehille kaivostyö oli raskasta ja epäterveellistä. Naiset pääsivät etupäässä kotiapulaisiksi tai keittäjiksi metsäkämpille. Keuhkotauti oli vitsauksena. Monet jäivät Amerikkaan.

Leskien ja orpojen asema

Amerikan-leskien ja -orpojen elämä Suomessa oli raskasta. Heidän oli vaikea selviytyä lasten ollessa vielä pieniä. Lesket olivat jatkuvan silmälläpidon alaisena, ketä tapailivat. Amerikan-leskeys oli trauma, jota oli vaikea unohtaa ja siitä oli vaikea puhua ilman katkeruutta.

Myös Amerikan-orpona oli vaikea elää. Heiltä puuttui isän tuki ja turva. *Poika vaikeni isästään koko elämänsä ajan. Siitä oli kasvanut ylipääsemätön trauma, siitä ei voinut puhua.*

Amerikassa asuvat saattoivat tulla perintöjään peräämään Suomesta. Kohokohtia olivat Amerikan paketit, joissa tuli kahvia. Kirjeenvaihto oli yhteydenpidon tärkein väline. Lasivaunukirjan runosta: *Kirjoitti Amerikasta seuraavana vuonna. / Lämmitti se kirje akkaa ja neljää lasta, / mökissä, jota mikään muu ei lämmittänytkään. / Hyvin mahtui se kirje / ruokakomeron hyllylle.*

Siirtolaisuudesta on paljon tarinoita, sanontoja, kaskuja ja sutkauksia. Ne elävät yhä. "Almalla on kaikki oorait" on arvokas dokumentti Pohjalaisten siirtolaisuudesta. Se on pieni osa siitä, mitä vielä on tekemättä. Siirtolaisuustietoa pitäisi pian taltioida lisää, niin kauan kun vielä elossa niitä ihmisiä, jotka muistavat.

Annukka Viitaniemi

Suomalaiset Espanjan sodassa

Jyrki Juusela: Suomalaiset Espanjan sisällissodassa 1936–1939. Atena. Jyväskylä 2003. 400 s.

Kesällä 1936 ryhmä oikeistolaisia upseereita nousi Espanjassa kapinaan kansanrintamahallitusta ja tasavaltaa vas-

taan. Syttyi sisällissota, jonka kapinalliset voittivat 28. maaliskuuta 1939. Alkoi kenraali Fransisco Francon oikeistodiktatuuri, jota kesti aina vuoteen 1975 saakka.

Jyrki Juusela kertoo kirjassaan hyvin tarkasti koko sodan vaiheet Kansainliiton avuttomuuden "puuttumattomuuskomiteoineen" sekä Suomen viranomaisten tahojen kannanotot sodan sytyttyä ja sodan aikana. Samoin hän kertaa suomalaisten järjestöjen ja lehdistön sympatiat ja antipatiat sodan eri osapuolille. Tällöin tulee selvästi esille, että Espanjan sisällissota aktivoi Suomessakin niin äärioikeiston kuin äärivasemmiston osallistumaan innolla ja antaumuksella "taistoon" aatteen puolesta.

Näistä ajoista on kirjoitettu varsin paljon, mutta Jyrki Juusela tuo asiat esiin varsin läheisellä henkilökohtaisella tasolla. Samalla tulee nykypäivän lukijalle kuva 1930-luvun yhteiskunnasta, joka oli vallan toisenlainen kuin tänään.

Sodan kansainvälisyys tulee esille siinä, että tasavaltalaisten puolelle organisoidut kansainväliset prikaatit, yhteensä 45 000 miestä, oli koottu 52 maan kansalaisista. Francolaisten eli kapinallisten tukena oli muun muassa 80 000 italialaista, 17 000 saksalaista, 12 000 portugalilaista ja 75 000 Afrikan armeijan mauria. Sodan raakuus ja julmuus esitellään kirjassa kahdella tasolla: kansainvälisesti tunnetulla Guernican kaupungin pommituksella ja mukana olleiden kertomuksilla sekä realistisilla kuvauksilla muun muassa suomalaisten teloituksista.

Suomalaisten osuus kokonaisuudesta oli lukumääräisesti pieni, mutta kirjan parasta antia onkin juuri se, että Juusela on löytänyt lähes jokaiselle 239 suomalaiseksi kirjatulle identiteetin. Lisäksi useat harvinaiset valokuvat henkilöistä ja tapahtumista auttavat lukijaa konkretisoimaan tekstiä vallan eri tavalla kuin pelkät luettelot, joita vieläkin varsin paljon kirjoissa tapaa. Uskonkin, että moni sukututkija selaa innolla kirjan hyvän henkilöhakemiston etsiessään mahdollisia lisätietoja syventämään omaa sukututkimustaan.

Juusela on kerännyt mahtavan määrän mielenkiintoisia tarinoita kommunistien värväystoiminnasta Suomessa ja ulkomailla. Tällä kohdin kirja vaikuttaa joskus jopa seikkailuromaanilta. Niin elämänläheisiä tarinoita vapaaehtoisten

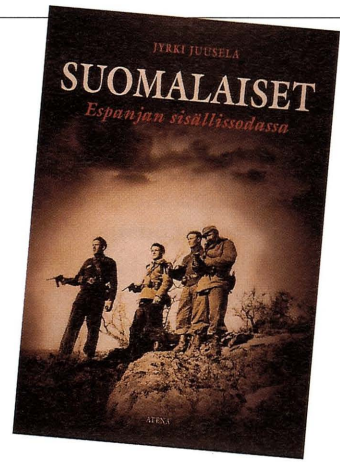

värväystoiminnasta ja matkustamisesta Suomesta Espanjaan on kirjoittaja löytänyt, että täytyy ihmetellä miksi Etsivä keskuspoliisi, jonka tehtävänä oli muun muassa tarkkailla kommunistien toimintaa, halusi estää vapaaehtoisten lähtemisen Suomesta. Olisihan poliisilla ollut paljon vähemmän työtä jos tarkkailtavat olisivat päästetty pois maasta.

Lähtijöiden "kovan ytimen" muodostivat erilaista puoluekoulutusta Suomessa tai Neuvostoliitossa saaneet henkilöt, jotka myöhemmin jatkoivat sotilasuraansa puna-armeijassa tai desantteina ja vakoojina Suomessa. Kanadan vapaaehtoisia elähdytti ilmeisesti mahdollisuus vaikuttaa "paremman maailman luomiseen" ja sama seikkailunhalu kuin Suomesta lähtijöilläkin.

Tasavaltalaisten puolella taistelleista tunnetumpia olivat puna-armeijan kenraalit Akseli Anttila ja Eemeli Toikka sekä Hertta Kuusisen puolisona tunnettu Tuure Lehen. Francon puolella taistelleita vapaaehtoisia oli vain neljätoista, mutta sama tinkimättömyys ja seikkailunhalu heillä oli kuin vastapuolella taistelleillakin. Heistä tunnetuimpia olivat kapteeni Carl von Haartman ja luutnantti Y. P. I. Kaila.

Kansainliiton asettaman sotilaskomission puheenjohtajaksi valittiin suomalainen Bruno Jalander, kenraalimajuri ja Uudenmaan läänin entinen maaherra. Hänen toimistaan Jyrki Juusela kertoo ansiokkaasti. Suomen eduskunta hyväksyi ripeästi lakiehdotuksen Espanjan sisällissotaan osallistuneiden vapauttamisesta rangaistuksista. Pienissä erissä miehet palasivat kotimaahan. Vastaanotto oli Suomessa omien joukossa innostunutta. Talvi- ja jatkosodan aikana Espanjan sisällissotaan osallistuneita oli vankiloissa "maan alla", vakoojina Suomessa sekä rintamapalveluksessa niin Suomen kuin Neuvostoliiton puolella.

Jyrki Juusela on kerännyt Espanjan sisällissodasta mahtavan tietopaketin, jonka läpikahlaaminen vaatii hyvää innostusta historiaan ja suomalaiseen lähimenneisyyteen.

Seppo Haukoranta

Hienostunutta sotaa

Kilpinen Pekka: Valistunutta sodankäyntiä 1788–90. Sotilaiden kertomuksia Kustaan sodasta. Yliopistopaino. Helsinki 2003. 225 s.

Kirjoittajan aiemmat tuotannot ovat kertoneet ihmissusista ja vampyyreistä. Tällä kertaa hän paneutuu enemmän meitä suomalaisia koskettavaan aiheeseen, Kustaa III:n sotaan 1700-luvun lopulla.

Pekka Kilpinen nimittää Kustaa III:n sotaa valistuneeksi, mutta sitä voisi teoksen perusteella sanoa myös hienostuneeksi. Kirjassa on useita katkelmia tapahtumista Suomen ja Venäjän rajalla, jossa sotilaat vaihtoivat tavaroita ja

kävivät levon hetkillä useita ystävällismielisiä keskusteluja rajan yli.

Kirjassa mainitaankin, että "1900-luvun raakuuksiin tottuneista 1700-luvun lopun sodankäynti vaikuttaa ritarillisesta ja sivistyneeltä". Vangiksi joutuneista vaihdettiin vihollisten kanssa tietoja, heidän kirjeitään luovutettiin rajan yli ja yhdessä neuvoteltiin talvileiriin siirtymisestä. Venäjältä tarjottiin jopa lääkintäapua Ruotsin haavoittuneille sotilaille. Komentajien tekoja rajoittivat suurelta osin säätyveljeys, yhteinen käyttäytymiskoodi ja kasvojen menettämisen pelko.

Valistuneisuudesta mieleeni kirjasta jäi, kuinka paljon aikaa käytettiin eri-

1700-luvun tietojen hankinta on arkistojen tuhoutumisten vuoksi ajoittain vaikeaa

laisten hyökkäyssuunnitelmien tekoon, kuinka huolellisesti sota eteni ja kuinka myös kuningas joutui juonimaan saavuttaakseen omat tavoitteensa. Myös suomalaiset upseerit juonittelivat kuningasta vastaan, koska eivät hyväksyneet tämän itsekkäitä tavoitteita vahvistaa omaa asemaansa ja voittaa takaisin Venäjän aikaisemmin valloittaneet alueet. Upseerit ajoivat takaa Suomen irrottautumista Ruotsista, tässä kuitenkaan silloin onnistumatta.

Suomalaiset talonpojat olivat kuninkaalle uskollisia ja lojaalisia. Niinpä kun venäläiset valloittivat Mikkelin, talonpojat kätkivät ruotsalaisten jättämät kanuunat kaivamalla ne maahan. Venäjän vuonna 1743 valloittaneella maa-alueella asuneet suomalaiset eivät saavuttaneet suurta luottamusta Venäjän komentajien joukossa. He eivät kelvanneet sotapalvelukseen, vaan saivat tehdä linnoituksia ja useita pappeja epäiltiin yhteyksistä venäläisiin.

Sukututkijalle kirja tuo tietoa 1700-luvun lopun historiasta, vaikkakin Kilpinen on toteuttanut kirjansa niin, että sitä on ajoittain vaikea seurata tarinan hypellessä jatkuvasti kertojan vaihtuessa. On myös vaikea seurata yksittäisen henkilön tarinaa. Siihen olisi hyvänä apuna voinut olla hakemisto kirjoittajan nimen mukaan.

Kirjaansa Pekka Kilpinen on keränyt pääasiassa yhdentoista sotilaan kertomukset, jotka hän on lainannut aikaisemmin julkaistusta ruotsinkielisestä materiaalista. Nämä yksitoista eivät ole varsinaisia rivimiehiä, vaan kaikki sotapappeja ja alempaa upseeristoa. Myös sotavangeiksi joutuneiden muistelmia on kirjaan koottu mukavan paljon, sillä onhan sotavankeus ollut aina ihmiskuntaa kiehtova asia, josta useammin vaietiin kuin puhuttiin ääneen.

Kirjan loppuun Kilpinen on koonnut pienen elämänkertakatkelman kaikista näistä 11 miehestä, joiden kertomuksia kirjaan on koottu. Jos kirjasta löytyy henkilö, joka jostain oman sukupuun oksalta sattuu löytymään, voi sukututkija jatkaa Kilpisen lähteinään käyttämien kirjojen tarkasteluun.

Lähinnä kirjassa sukututkijaa palvelee kuitenkin taustatieto 1700- ja 1800-lukujen vaihteen historiasta. Miehet kuvaavat siinä hyvinkin tarkasti esimerkiksi asumistapaa, käyttäytymistä sotavankeja kohtaan ja sotimistapaa. Kirjassa vilahtelee myös useita taustahenkilöitä, jotka on usein nimeltä ja sotilasarvoltaan mainittuja. Näin sukututkija voi saada viitteitä ehkä omaan sukuunsa liittyvistä ihmisistä.

Teoksessa yritetään päästä mahdollisimman lähelle sotilaan arkea. Siinä Kilpinen on onnistunut hyvin valitsemalla muistelmia myös niistä hetkistä, jolloin ei päiväkausiin sodittu vaan odoteltiin tulevaa käskyä tai vihollisen hyökkäystä.

Kirjaa selventää huomattavasti sen loppuosaan koottu lyhennelmä. Rakenteeltaan kirja on muuten selkeä, lukuun ottamatta sotilaiden kertomusten katkonaisuutta. Teksti on mielenkiintoista, ja se on täyttä tavaraa alusta loppuun saakka. Kaipasin kirjaan enemmän kuvitusta selkeyttämään tapahtumia, esimerkiksi karttoja, kohteista joissa sotaa kulloinkin käytiin. Teoksen ainoa kartta sijaitsee kirjan lopussa, eikä sitäkään ole kummemmin selitelty.

Valistunutta sodankäyntiä on kaivattu teos Suomen kirjamarkkinoille. Vastaavia teoksia Kustaa III:n sodasta ei ole juuri suomenkielisenä julkaistu, ja 1700-luvun tietojen hankinta on kirkonkirjojen ja muiden arkistojen tuhoutumisten vuoksi ajoittain vaikeaa. Mitä pitemmälle historiaan mennään, sitä tervetulleempia historialliset teokset sukututkimusta tekevälle ovat.

Sanna Peltomaa

Hysteeriset naiset

Anna Kortelainen: Levoton nainen. Hysterian kulttuurihistoriaa. Tammi. Helsinki 2003. 416 s.

Aktiiviset naiset on edelleen helppo leimata hysteerisiksi, miehiä ei niinkään. Mutta miksi naisia nimitetään hysteerikoiksi? Mistä oikein on kysymys? Mistä alkaen naisia on leimattu tällä sanalla? Mitä sillä on milloinkin tarkoitettu?

Taidehistorioitsija, filosofian tohtori

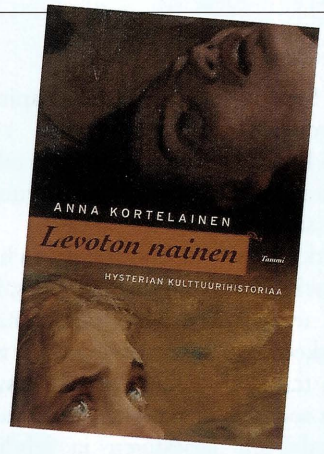

Anna Kortelainen on tarttunut tähän kiehtovaan aiheeseensa ja julkaissut siitä teoksen *Levoton nainen*. Kirjan alaotsikkona on vaatimattomasti *Hysterian kulttuurihistoriaa*, ei siis kattavampaa lyhyttä ilmaisua kulttuurihistoria. Yksi kirjain on paljastavan tärkeä, sillä kysymyksessä ei olekaan täydellinen tai edes täydellisyyteen pyrkivä yleisteos vaan kirjoittajan persoonallinen ja tavattoman elävä oma tutkimus ja oma näkemys, osittain lähes mielipide.

Anna Kortelaisen mukaansatempaava ja dramaattinen kirjoitustapa sekä omakohtainen aiheeseen eläytyminen tuovat mieleen kirjailija Eeva Joenpellon repliikin: innostuvimmillaan kirjailija kulkee yhden yön ikäisellä jäällä. Inspiraatio ja työ avaavat aivan uusia häikäiseviä näkymiä, mutta kestääkö teksti? Onko tässä syntymässä mestariteos vai pannukakku?

Anna Kortelaisen jää kestää kritiikin, mutta eräällä suurella varauksella. Teos palkitsee vain ne lukijansa, jotka jaksavat käydä läpi jokaisen sivun. Kirjoittaja on kertonut harrastavansa salapoliisiromaaneja ja sen huomaa: *Levoton nainen* ei ole systemaattinen eikä kauniisti järjestetty kronologinen esitys, josta voisi etsiä tietyt asiat oikeiden otsikoiden alta. Teksti siirtyy joustavasti aiheesta toiseen, kun yhden luvun viimeinen kappale vie seuraavaan aiheeseen.

Keskellä kirjaa lukija on vaarassa on luovuttaa, varsinkin jos hän on tarttunut kirjaan saadakseen selkoa erityisesti Edelfeltin perheestä ja Ellan Edelfeltin sairaudesta. *Levoton nainen* sisältää Edelfeltiä vain mausteeksi. Kirjan varsinainen aihe ja päähenkilö on ranskalainen lääkäri, professori Jean-Martin Charcot. Arvoisan tohtorin lääketieteellinen menestys, taiteelliset mieltymykset ja taloudellinen vaisto toistuvat kirjassa monesti.

Charcot on tietysti muistamisensa

ansainnut, sillä vaikka hänen nimensä tuntevat enää lääketieteen historian harrastajat ja vaikka hänen varsinainen lääketieteellinen merkityksensä jäi Sigmund Freundin jalkoihin, omana aikanaan hän oli keskeinen vaikuttaja, jonka oppeja noudatettiin Suomessakin. Charcot teki suuren keksinnön: hän tuotteisti hysteriaksi kutsumansa sairauden ja teki siitä kukoistavan vientituotteen.

Edelfeltin pariskunta paljastaa kirjan sivuilla 1800-luvun suomalaisen yhteiskunnan sukupuolierot terävimmällä mahdollisella tavalla. Taidemaalari Albert Edelfeltille Charcot'n julkiset ja osittain suljetutkin hysterianäytökset avasivat uusia mahdollisuuksia tutkia naisten ilmeitä ja eleitä. Hypnotisoidut työläistaustaiset naiset olivat julkisissa näytöksissä miesten tarkkailtavina ja kosketeltavina, paljastavissa asuissaan ja äärimmäisiin asentoihin taipuneina.

Ellan Edelfeltille toissavuosisadan yhteiskunta avasi vastakkaisen maailman. Siinä missä lahjakas mies eteni maanosansa menestyneimpien ja suosituimpien taiteilijoiden joukkoon ja loisti seurapiireissä, lahjakas ja omaa uraansa suunnitellut nainen päätyi monien vaiheiden jälkeen hysteriapotilaaksi, viiden viikon täydelliseen eristyslaitokseen.

Ellan Edelfeltin elämäntarina mahtuu kirjassa muutamalle kymmenelle sivulle, ensin lukijan kannalta harhaanvievän otsikon "Vieras nainen" alle. Termi ei tosin ole sattumanvarainen, sillä se tarkoittaa Ellanin asemaa Edelfeltien perheessä. Albert Edelfelt oli äitinsä poika ja sisariensa veli paljon enemmän kuin vaimonsa aviomies. Hänestä ei ollut puolisoksi Suomen kauneimmaksi naiseksi tunnustetulle Ellan eli Anna Elise de la Chapellelle. Avioliitto solmittiin 1888, mutta onni päättyi lyhyeen, ja 1893 Ellan joutui eristyshoitoon.

Anna Kortelainen selittää Ellan Edelfeltin sairastumisen ja elämänkohtalon hysterian kautta. Kirjoittaja on luonnollisesti oikeassa, sillä lääkärit hoitivat potilaan hysteriaa. Aikakauden lääketieteen mukaan hysteria oli potilaan oma ongelma, "hänen oman ruumiinsa, heikkorakenteisuutensa, rasittuneisuutensa tai epäkypsyytensä" tulos. Edelfelt katsoi vaimonsa olleen alun perinkin huonolaatuinen ja heiveröinen sekä saaneen äärimmäisen järjettömän kasvatuksen. Toisaalta Edelfelt epäili lääkäreiden hysteriadiagnoosia ja katsoi vaimonsa kärsivän gynekologisista eikä hermostollisista oireista.

Kortelainen liukuu ohuimmalla jäällä kuvatessaan Ellan Edelfeltin sairaalaaikaa. Eläytyvä tutkija varautuu ensin varmasti-sanan taakse, mutta pian hän unohtaa varmistuksensa ja siirtyy puhumaan ikään kuin historian lähteet dokumentoisivat hänen tulkintansa. Ellan Edelfelt "oli potilas myös kipujen, kouristusten ja muiden somaattisten oireiden puolesta, ei vain psyykkisesti sairaana".

Mutta pian tämän jälkeen tutkija saa kovaa maata jäänsä alle, sillä Ellan Edelfelt ei ollut pelkkä potilas eikä kirjeistäkin sensuroitu hankala perheenjäsen vaan oma itsensä. Hänen elämäkerrassaan tiivistyy suomalaisen aatelistytön tarina ikävimmillään: Ellan de la Chapelle oli käynyt Adolf von Beckerin taidekoulua ja lukenut taidehistoriaa. Hän matkusti jo 16-vuotiaana äitinsä kanssa ympäri Eurooppaa ja seuraavinakin vuosina Ellan de la Chapelle ehti omalle grand tourilleen ennen tulevaa aviomiestään. Hän tunsi Firenzen ja Rooman museot ja galleriat; hän suunnitteli omaa uraansa.

Aikakausi oli armoton, sillä Ellan de la Chapelle oli naisia koskevien ennakkoluulojen, lainsäädännön ja vieläpä oman kauneutensa vankilassa. Hänellä ei ollut mahdollisuuksia yhteiskunnassa, jossa naiset olivat päässeet työelämään vasta ensimmäisissä ammateissa. Hän joutui toteamaan jo 1884: naisen ainoa ura on avioliitto – ellei hän halua toimia sähköttäjänä, ommella tai kirjoittaa puhtaaksi. Lisäksi hänellä oli lastinaan paino, josta nykyajankaan naiset eivät ole täysin vapautuneet eli oman äitinsä mielipide. Kihlaus Albert Edelfeltin kanssa oli äidin toive.

Ellan de la Chapellen mielenkiintoinen elämä avaisi mielenkiintoisia näkökulmia, sillä sitä voisi tarkastella muustakin kuin hysterian näkökulmasta. Genealogisesti asennoitunut lukija kaipaisi kirjasta vaikutusvaltaisen äidin henkilötietoja. Julia Josefina Lepsen jää kirjassa syrjään ja sivuun.

Myös eräät muut henkilöt olisi ollut syytä esitellä tarkemmin. Lukijaa hämmentää, kun Hulda von Born on sivulla 173 Ellan de la Chapellen "oma turvaaja" eli ilmeisesti paras ystävätär, mutta hän kuolee jo 1891. Sivulla 180 samanniminen Hulda von Born on Ellan Edeldeltin tuleva tytärpuoli ja julkaisee muistelmansa 1940-luvun alussa. Sivulla 187 Hulda kuolee uudelleen 1891. Sama nainen nousee eloon vielä sivulla 189: Ellanin uusi aviomies Viktor von Born oli Hulda von Bornin leski. Kirjan hakemistossa ei ole yhtään Hulda von Bornia, vain Hulda Berndtson.

Hulda von Bornin kummittelu ei ole täysin Anna Kortelaisen vika vaan von Bornien. Viktor Magnus von Bornin ensimmäinen puoliso Hulda Berndtson kuoli 1891, siis Ellen de la Chapellen paras ystävätär. Sitä Anna Kortelainen ei mainitse, että vainaja oli paitsi läheisin ystävä, myös serkku. Hulda von Born sai yhdeksän lasta, joista kaksi oli äitinsä kaimoja. Muistelmien julkaisija oli kuitenkin Elsa von Born, naimisissa Silfwerhjelm. Sivulla 180 on siis väärä naisen etunimi.

Yksittäisiä henkilötietoja tärkeämpää on kuitenkin Anna Kortelaisen kirjan yleisanti. Se avaa aivan uusia näkökulmia erityisesti 1800-luvulle, mutta osittain sitä vanhempaan ja nuorempaan aikaan. Hysteeriset tytöt olivat itse asiassa "energisia ja intohimoisen innokkaita, poikkeuksellisen vahvoja ja voimakasluonteisia ja -tahtoisia, pelottomia ja sisukkaita", mutta heillä oli poikkeuksellisen kontrolloivat vanhemmat.

Anneli Mäkelä-Alitalo

Kirjan valmistusta yli 90 vuotta

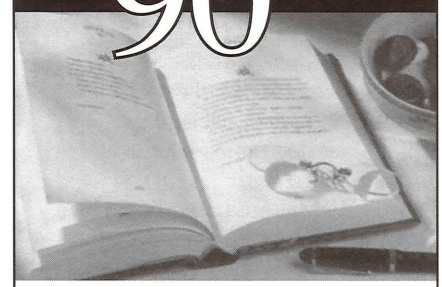

Ammattitaidolla, perinteellä, nykyaikaisin menetelmin

RT-PRINT OY
Raamattutalo

Hallipussi 1,
76100 Pieksämäki

Mikko J. Mukkala
puh. 040-836 1167

Sami Haanpää
puh. 015-415 2703

Uudet jäsenet — Nya medlemmar

Reijo Ahola, Kirkkonummi
Matti Ahonen, Vantaa
Akaan seudun sukututkijat ry, Toijala
Heikki Arsalo, Lahti
Anne Enne, Tampere
Reijo Erola, Eno
Kari Hakola, Lappeenranta
Reijo Hakonen, Suomussalmi
Päivi Halonen, Helsinki
Tarja Harjula, Kangasala
Tess Heikila Franklin, E. Wareham, MA, USA
Anneli Hietanen, Imatra
Tuula Honkonen, Järvenpää
Sylvi Huovinen, Virtasalmi
Risto Härkönen, Kemi
Eeva-Liisa Höytämö, Joensuu
Pirkko Ilkka, Pori
Gunilla Jansson, Åbo
Elina Jouppila-Kupiainen, Mikkeli
Aili Jurmu, Posio
Karola Kahrila, Kirkkonummi
Anja Kajanne, Järvenpää
Ritva Kaski, Helsinki
Juhani Keski-Säntti, Lahti
Pirkko Kettunen, Hämeenlinna
Hannu Koiste, Ylivieska
Sauli Koivisto, Kirkkonummi
Tuula Koponen, Lahti
Seija Korte, Somero
Hilkka Koskela, Helsinki
Nancy Louise Koskela, Crouse, NC, USA
Pentti Kotinoja, Forssa
Jorma Kähäri, Helsinki
Marjatta Lahin, Espoo
Risto Lahti, Helsinki
Pekka Laine, Espoo
Mirja Lauttia, Somero
Ulla Lehtinen, Viiala
Annelie Linder, Karlskoga, Sverige
Mirja Lindroos, Lapinjärvi
Paula Liukko, Pohja
Marjatta Luoma, Kälviä
Ritva Luoma, Jyväskylä
Terttu Luukkainen, Helsinki
Elina Maasalo, Tampere
Jorma Majuri, Pori
Patrick W. Maki, Lander, WY, USA
Camilla Malmström, Kirkkonummi
Matti ja Maria Seppälän Sukuseura ry, Vantaa
Meri-Lapin Sukututkijat ry, Kemi
Martti Miettinen, Joensuu
Pentti Mustonen, Joensuu
Marja Mäkinen, Vilppula
Seija Nikkari, Lapua
Esko Nissilä, Pori
Ritva Nygrén, Oulu
Pirkko Nykänen, Lempäälä
Cathy Oja, Aledo, TX, USA
Anja Orama-Lindqvist, Kirkkonummi
William Reino Orn, Stillwater, MN, USA
Helena Osenius, Helsinki
Sirkka Paananen, Jyväskylä
Hannele Palomäki, Viiala
Jukka Partanen, Joensuu
Aarne Passoja, Haukipudas
Jukka Paukkonen, Teuva
Juha Pesari, Lappeenranta
Maija Raikamo, Espoo
Eero Rantalaiho, Lohja
Johan Reinholm, Lappfjärd
Anita Rosenberg, Toijala
Anitta Ruoskanen, Rovaniemen mlk
Merja Rusanen, Järvenpää
Anne-Mari Saari, Helsinki
Varpu Saarinen, Turku
Kalevi Salmelin, Hyvinkää
Ritva Salminen, Turku
Seppo Sarimo, Raisio
Eila Sarkama-Voigt, Porvoo
Kari Sarvi, Somero
Ari Savola, Pori
Pirkko Simanainen, Helsinki
Kari Sirola, Tuusula
Marja-Leena Skukin, Helsinki
Christoffer Sundman, Grankulla
Tuula Suvanto, Ruovesi
Heli Syrjälä, Halikko
Martin Söderström, Helsinki
Marja-Leena Tamminen, Hamina
Hannu Tanninen, Kihniö
Unto Tasanko, Kauhajoki
Terttu Tillanen, Pertunmaa
Risto Toivonen, Siuntio
Kaisa Tuomiharju, Pertunmaa
Pekka Tuuna, Rauma
Erkki Tyni, Raahe
Vilho Töyräs, Rovaniemi
Merja Uusikivi, Helsinki
Hilkka Vallisaari, Helsinki
Rauno Varjonen, Nastola
Minna Vihervaara, Helsinki
Inga Wiik, Vantaa
Yrjö Väisänen, Jyväskylä

Vierashuone Suomen Sukututkimusseuran jäsenille

Suomen Sukututkimusseuran jäsenet voivat tutkimuskäynneillään Helsingissä yöpyä edullisesti Seuran Vierashuonessa Kruununhaassa. Vierashuone sijaitsee samassa rakennuksessa kuin Seuran kirjasto ja vain parin korttelin päässä Kansallisarkistosta. Vierashuoneessa on kaksi vuodetta sekä suihku ja keittiö, joka on varustettu keitto- ja ruokailuvälineillä. Mukaan on otettava omat liinavaatteet.

Yöpyminen Vierashuoneessa maksaa 23 euroa/henkilö/yö ja viikonloppuna 33 euroa/henkilö/2 yötä. Varauksia otetaan vastaan Seuran kotisivuilla ja kirjastossa.

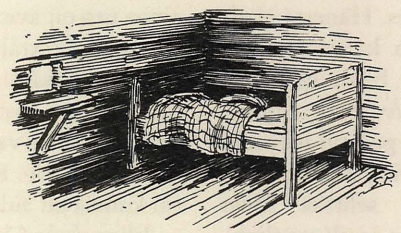

Gästrum för Genealogiska Samfundets medlemmar

Genealogiska Samfundets medlemmar kan övernatta förmånligt i Samfundets gästrum i Kronohagen under forskningsbesök i Helsingfors. Gästrummet finns i samma byggnad som biblioteket på endast ett par kvarters avstånd från Riksarkivet. Gästrummet har två bäddar samt dusch och kök, och är utrustat med kokmöjlighet och matbestick. Egna sängkläder bör medtagas.

Övernattningen kostar 23 euro/person/natt och 33 euro/person/2 nätter under en weekend. Reserveringar mottages på Samfundets webbsidor och i Samfundets bibliotek.

Suomen Sukututkimusseura
Genealogiska Samfundet i Finland

■ Suomen Sukututkimusseura harjoittaa kokous-, koulutus- ja julkaisutoimintaa sekä ylläpitää sukututkimuksen erikoiskirjastoa. Tietotekniikan soveltaminen sukututkimuksessa, mm. www-sivustojen ylläpito Internetissä, on yksi Seuran toiminnan painopistealueista.

Seuran julkaisuja ovat Genos, Sukutieto, Julkaisuja-sarja ja Vuosikirja. Neljä kertaa vuodessa ilmestyvät Genos ja Sukutieto kuuluvat jäsenetuihin. Jäseneksi voi liittyä kotisivuilla tai Sukutiedon jäsenlomakkeella. Seuran ja sen jaostojen toiminnasta tiedotetaan kotisivujen ja Sukutiedon tapahtumakalentereissa.

■ Genealogiska Samfundet i Finland idkar mötes-, skolnings- och publikationsverksamhet samt upprätthåller ett genealogiskt specialbibliotek. Användningen av dator inom släktforskningen, bl.a. webbsidor på Internet, är en av tyngdpunkterna i verksamheten.

Samfundets publikationer är Genos, Sukutieto, serien Skrifter samt en Årsbok. Genos och Sukutieto, som vardera utkommer fyra gånger i året, hör till medlemsavgiften. Till medlem går det att ansluta sig genom att fylla i medlemsblanketten på hemsidorna eller i Sukutieto. Information om Samfundets och sektionernas verksamhet finns i händelsekalendern på hemsidorna och i Sukutieto.

Hallitus ja toimihenkilöt
Styrelse och funktionärer

■ **Hallitus – Styrelsen:** Johan Ståhl (esimies – ordförande), Aarno Pelli (varaesimies – viceordförande), Johanna Aminoff-Winberg, Pertti Hakala, Tapio Hämynen, Kaarle Kaila, Markku O. Kuorilehto, P. T. Kuusiluoma (puh./tfn 050 331 3856), Lars-Folke Landgrén, Leif Mether (toiminnanjohtaja – verksamhetsledare, puh./tfn 040 580 4789), Kristian Stockmann, Timo Tuulivaara (talous – ekonomi)
■ **Varajäsenet – Suppleanter:** Päivi Happonen, Jukka Lund, Marja-Leena Sairanen, Teppo Ylitalo (puh./tfn 050 590 9569)

■ **Helsingin paikallisjaosto:** puh.joht./ordf. Timo Tuulivaara
■ **Huvudstadens lokalsektion:** puh.joht./ordf. Johanna Aminoff-Winberg
■ **Julkaisujaosto – Publikationssektionen:** puh.joht./ordf. Pertti Hakala
■ **Tietotekniikkajaosto – Sektionen för informationsteknologi:** puh.joht./ordf. Kari Luukka
■ **Tutkimus- ja koulutusjaosto – Sektionen för forskning och utbildning:** puh.joht./ordf. Päivi Happonen

■ **Toimihenkilöt – Funktionärer:** siht./sekr. Gunilla Peräsalo, jäsensiht./medlemssekr. Tarja Piitulainen, kirjastonhoitaja/bibliotekarie Vuokko Pärssinen-Tainio, toimistotyönt./kontorsanst. Olli Tiitinen, päivystäjä/dejour Laila Seppä

■ Hallituksen ja toimihenkilöiden sähköpostiosoitteet: etunimi.sukunimi@genealogia.fi – Styrelsens och funktionärernas e-postadresser: förnamn.efternamn@genealogia.fi

Osoitetiedot – Adressuppgifter

■ **Osoite:** Liisankatu 16 A, 00170 Helsinki Puhelin: (09) 278 1188 Faksi: (09) 278 1199. Sähköposti: seura@genealogia.fi. Kotisivu: http://www.genealogia.fi
■ **Adress:** Elisabetsgatan 16 A, 00170 Helsingfors. Telefon: (09) 278 1188 Fax: (09) 278 1199. E-post: samfundet@genealogia.fi. Hemsida: http://www.genealogia.fi

■ **Kirjasto on avoinna:** maanantaisin klo 13–18, tiistaisin klo 10–16, torstaisin klo 10–18, ja seuraavina lauantaina: 12.3., 9.4., 14.5., 11.6., 10.9., 8.10., 12.11. sekä 10.12. klo 11–14.
■ **Biblioteket är öppet:** måndag kl. 13–18, tisdag kl. 10–16, torsdag kl. 10–18 och lördagarna 12.3, 9.4, 14.5, 11.6, 10.9, 8.10, 12.11 samt 10.12 kl. 11–14.

Jäsenlomake – Medlemsblankett

■ Tällä lomakkeella voit ilmoittautua jäseneksi tai tehdä osoitteenmuutoksen. Leikkaa tai kopioi ja toimita meille! Palauta lomake osoitteella Suomen Sukututkimusseura, Liisankatu 16 A, 00170 Helsinki tai faksilla (09) 278 1199.

■ Med blanketten kan du anmäla dig som medlem eller göra en adressförändring. Klipp ut eller kopiera och skicka blanketten till Genealogiska Samfundet i Finland, Elisabetsgatan 16 A, 00170 Helsingfors eller per fax (09) 278 1199.

☐ Liityn jäseneksi 31 € (2005) ☐ Söker medlemskap 31 € (2005)

☐ Ainaisjäseneksi 620 € (2005) ☐ Söker ständigt medlemskap 620 € (2005)

☐ Osoitteenmuutos ☐ Adressförändring

Nimi/Namn	
Osoite/Adress	
Puh./Tfn	Faksi/Fax
Sähköposti/E-post	

* . Y 2 9 3 *

Sukuohjelmisto 2004

Suosituin suomalainen sukututkimusohjelma. Ohjelman demoversio ladattavissa netistä: www.kk-software.fi

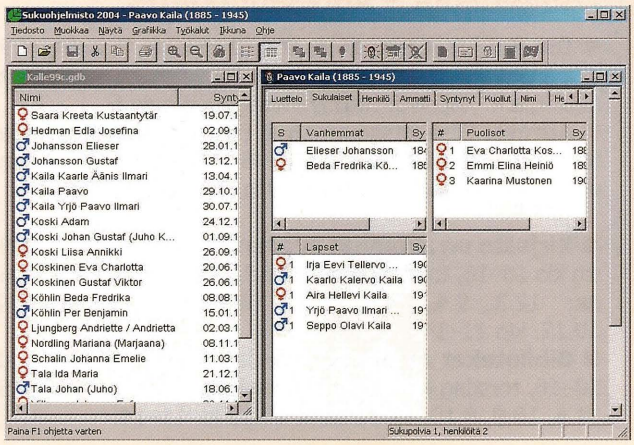

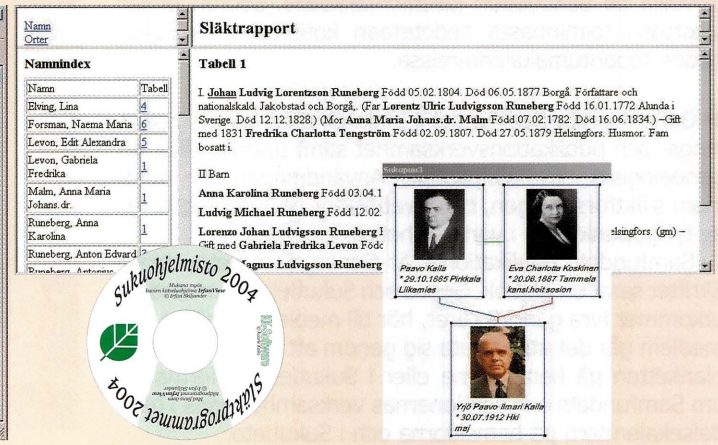

Uudessa versiossa paljon parannuksia, m.m. seuraavaa: Tekstiraporttien teko XML/XSLT -tekniikkaa käyttäen suoraan ohjelmasta. Word-raportit toimivat kuten Sukuohjelmisto 2000:ssa. Varmuuskopion tekeminen ja palauttaminen tiiviiseen XML-muotoon. Myös tekstihaun käyttöä on yksinkertaistettu. Matrikkelitietojen talletus ja tulosteen tekeminen koulusta tai muusta organisaatiosta. Monipuoliset grafiikkatulosteet. Tietokannasta toiseen voi nyt siirtää henkilöitä hiirellä vetämällä. Vierasperäisten kirjainten käyttö mahdollista. Suomen Seurakunnat palvelun käyttö suoraan ohjelmasta.

❑ **Tilaan Sukuohjelmisto 2004:n 80 €**
❑ **Päivitys* Sukuohjelmisto 2000:sta 30 €**
❑ **Demo/Päivityslevy 15 €**
❑ **Tilaan myös Sukuohjelmisto 2004 -käyttöoppaan 30 €**

* Päivitystä tilattaessa ilmoitettava Sukuohjelmisto 2000:n käyttäjätunnus. Vuonna 2004 tilatun Sukuohjelmisto 2000:n käyttäjä ei tarvitse uutta käyttäjätunnusta.

Kirjemerkki

Nimi
Osoite
Postinumero ja postikonttori
Maa
Sähköposti
Puhelin

Sukututkijan kirjakauppa
Liisankatu 16 A
00170 HELSINKI

Tilauksen voi myös tehdä osoitteesta www.genealogia.fi tai puhelimitse, puh. (09) 278 1188, faksi (09) 278 1199.

Keskustelufoorumi: sukuohjelmisto@genealogia. fi • Tukisähköposti: sukuohj@genealogia.fi
Notera att Släktprogrammet 2004 även fungerar genomgående på svenska!